

1607/6111.(2.)

P. U. M.

P R E G E T H

Ar y TESTUNAU canlynol:

Luc xxiii. 42.

Rhad Rhâs yn wir.

Rbaf. viii. 28.

Happusrwydd y duwiof.

Dat. iii. 20.

Lllais y Durtur.

Judas 9.

Trech yw'r gofyingedig na'r balch.

1 Pedr ii. 2.

Llaeth ysbrydol.

At ba rai y chwanegwyd,

Amryw o H Y M N A U.

G A N

Y Parchedig Mr. DANIEL ROWLAND,

Gweinidog yr Eglwys Newydd, gerllaw Llan-
geitho.

C A E R F Y R D D I N,

Argraffwyd tros T. DAVIES, gerllaw Hwlfordd, yn
Sir Benfro, gan I. Ross. 1772.

[Pris Swllt.]

Anwyl Gyfeillion,

ER nad oes raid wrth Ragymadrodd i ganmol gwaith yr Awdwr, yn gym-maint a bod ei athrawiaeth iach a'i lwydd-iant helaeth yn hysbys trwy'r holl wlad, a'i bregethau a argraffwyd eifoes wedi cael derbyniad gwresfog, fel y mae'n amlwg wrth gynnifer o filoedd a werthwyd mewn ychyd-ig fisoedd. Etto dioddefwch i'm ddywedyd gair mewn perthynas i'm gwaith fy hun, fel golygwr yr argraff-wasg; hynny yw, os diangodd rhai beiau dymunaf ar y darllen-ydd mewn cariad eu maddeu, am fy mod yn gobeithio, nad oes ynddynt un bai niw-cidiol i feddwl yr awdwr; p'odd bynnag mi a wnes fy ngoreu gyd â diwydrwydd. Gwy-byddwch hefyd fod y bregeth a elwir, *Llais y Durtur*, wedi ei helaethu gan yr awdwr; ac am y ddiweddas, sef *Llaeth ysbrydol*, fe'i hargraffwyd 1739, ac yn bresennol a ddi-wygiwyd o lawer o feiau'r argraff-wasg. Y mae llaweroedd a glywsant ei Phregethiad, wedi myned i fyd yr ysbrydoedd, yr ydym ninnau yr oes bresennol, ar fyned drosodd. Yr Arglwydd a fendithio y gwaith canlynol a phob moddion i'n haddfedu mewn gras, fel o'r diwedd ein derbynier i dragywyddol ogoniant, yw dymuniad

Eich rhwyf medig a'ch gostyngedig wasanaethwr,

CAERFYRDDIN,
Tachwedd 30, 1772.

Tho. Davies.

NAMES of the SUBSCRIBERS,

For the Five SERMONS and HYMNS, who
receive Twelve Books and upwards.

<i>Cardiganshire.</i>	<i>Books.</i>
Mr. William Jones, Cooper, Lanpeter	24
Mr. Joshua Jenkins, Book-binder, Llangeitho	12
Mr. Daniel Jones, Henfanachlog	12
Mrs. Mary Jones, Abercarfan	12
Mr. Daniel Jenkins, Gwyncoed	48
Mr. David Morgan, Gwyncoed-fach	12
Mr. Thomas David, Hen-fenyw Pariffh	24
Mr. William Morgan, Lledrod	24
Mr. David Jones, Llanygwryddon	50
Mr. John Alban, Llanfaintffread	24
Mr. David Williams, Pengraig-vach	12
Mr. Richard Lloyd, Cilcennyn	48
Mr. John Jenkins, Bryn-ernau	24
Mr. Evan Rees, Llangranog	24
Thomas Bowen, Esq; Gwaunifor	200
Mr. David Jones, Dery	50
Mr. Evan Evans, Parke	12
Mr. Joseph Davies, Tregaron	12
Mr. Lewis Williams, Ynys-y-bont	12
Mr. John Davies, Camer-fawr	12
Mr. William Williams, near Llangeitho	12
Mr. David Morris, Lledrod	24
Mr. Morgans, Cil-y-pyll	12
Mr. Watkins, Gwndwn	12
John Edwards, Esq; Abermeirick	20
Thomas Rogers, Esq; Brynele	12
Rev. Mr. Griffiths, Llandefriog	12
Mr. Morgan Lloyd, Rhyd y felin	20
Mr. David Rees, Penlan-las	12
Mr. James Richards, Pantlechclawdd	12
Mr. Henry Thomas, Llanarth	12

Carmarthenshire.

SUBSCRIBERS NAMES.

<i>Carmarthenshire.</i>	<i>Books.</i>
Mr. John Williams, Llwyn-y-berllan	— 12
Mr. John Rees, Merchant, New-Inn	— 20
Mr. Thomas Howels, Llwynwylwg	— 12
Mr. William Jenkins, Pen-y-bedd	— 12
Mr. Sampson Thomas, Trelech	— 24
Mr. Godfrey Thomas, Trelech	— 12
Mr. Enoch Davies, Cilrhedyn	— 24
Mr. John Thomas, Llanfihangel	— 20
Mr. John Morgan, Llethr-llwyd	— 12
Mr. Thomas Jones, Clos-y-graig	— 12
Mr. David Davies, Shop-keeper, Felindre	— 20
Mr. David Griffith, Mason, Llanfihangel	— 12
Mr. Evan Richards, Llantowy	— 20
Mr. William Jones, Pontargothy	— 30
Mr. Richard Davies, Cwm	— 12
Mr. William Lloyd, Henllan	— 50
Miss P. Davies, Parke	— 12
Mr. James Mathias, New-castle	— 24
Mr. William Thomas, Merchant, St. Clears	— 12
Mrs. Thomas, Maes-iffa	— 12
Mr. William Thomas, Finnant	— 12
Mr. John Davids, Pistyll gwyon	— 12
Mrs. Griffiths, Llanyrafon-ddu	— 12
Mr. Samuel Jones, Meir-dy	— 12
Mr. David Jones, Lanwrda	— 12
Mr. John Bowen, Ty-gwyn	— 20
Mrs. Rachel Davies, Nant yr Olchfa	— 24
Mr. Evan Davies, Ty'r Clai	— 24
Mr. Benjamin Davies, Glan-cych	— 12
Mr. Evan Beynon, Bwlch	— 12

County Borough of Carmarthen.

Mr. Jacob Jones, Attorney at Law	— 12
Mr. John Rowland, Merchant, and one of the Sheriffs of the said Borough	— 12
Mr. Joseph Thomas, Merchant	12

Rev. Peter

SUBSCRIBERS NAMES.

Rev. Peter Williams, Editor of the Welch-Bibles,				
with Notes	—	—	—	100
Mr. Stephen Davies, at the Warehouse				12
Mr. John Evans, Golden-Lyon	—	—		12
Mr. John Lloyd, Shoe-maker	—	—		12

Pembrokeshire.

Books.

Mr. Richard Thomas, Shop-keeper, Clydey				12
Mr. William Griffiths, near Wood-Stock				12
Mr. Owen Jones, Newport	—	—		24
Mr. James Morgans, Wood-Stock	—	—		12
Mr. Higgons, Pont-faen	—	—		12
Mr. John Harries, Ambleston	—	—		20
Mr. John Bevan, near Solva		—		12
Miss Phœbe Williams, Solva		—		12
Mr. John Meyler, Wolf's Castle		—		12
Mr. Robert John, Goodick	—	—		12
Mr. John Thomas, Fenton	—	—		12
Mr. Thomas John, Lampeter Velfrey	—	—		12
Mr. John Gibbon, Gelly	—	—		12
Miss Lettice Lloyd, Narberth	—	—		12
Mr. Henry Richards, Shop-keeper, Trefin				12
Mr. Thomas Eynon, near New-chapel		—		24
Mr. Lloyd, Fawcyr-goch	—	—		12
Mr. Benjamin Thomas, near Llechryd		—		12
Mr. David Evans, Cnwç y Frân		—		12
Mr. William Harries, Castell-beith		—		12
Mr. John Lloyd, Merchant, Newport		—		12
Mr. Thomas Evans, Haythock	—	—		12
Mr. John Williams, Felindre		—		12
Mr. J. Howels, Shopkeeper, Haverfordwest	—	—		12
Mr. John Francis, Llys y frân	—	—		12

Glamorganshire.

Books.

Mr. Evan Jenkins, Llanfawr	—	—		18
Mr. William Thomas, Pile	—	—		18
Rev. David Jones, Rector of Llangan, and Chaplain to the Right Hon. the Countess of Home				48
Mr. David				

SUBSCRIBERS NAMES.

Mr. David Williams, Llanfarney	—	24
Mr. Evan Maddocks	—	24
Rev. John Rowland, Mynydd-yslwn	—	24
Mr. Griffith Morgan, Clun-hir		12
Mr. Christopher Bassett, Aberddaw	—	12
Mr. John Walters, Llandeilo-fach	—	12
Mr. Richard Jones, St. Nicholas	— —	12
Mr. John Davies, near Ditto	—	12
Mr. Will. Leyson, Custom-house Officer, Neath		12
Rev. William Davies, Neath	—	12
Mr. Evan Williams, Mynydd-mayo	—	20
Mr. Edmund Lloyd, Apothecary, near White-cross		20
Mr. John Gethin, Croynant	—	20
Mr. Rees Williams, Ystrad-gynles	—	24

Breconshire.

Books.

Howel Harries, Esq.; Trevecca	—	24
Mr. John Jones, Tyle-crwn	—	24
Mr. David Williams, Trecastle	—	12
Rev. John Williams, Llandeilo	—	12
Mr. William Edward, Cwm-dû	—	12
Mr. William Powel, Cric-howel	—	12
Mr. Evan Jones, Porth-ammal	—	12
Mr. Thomas Jones, Student, at Lady Huntington's Collodge	— —	12
Mr. Roderick Price, Gorwydd	—	12
Mr. John Evans, Allt y cerrig, Merthyr		36
Mr. William Williams, Lloftwen	—	12
Mr. Leoline David, Llywel	—	24
Mr. Rees Williams, Glangwenles	—	24
Mr. Roger Bevan, Tre-castle	—	12
Rev. Edward Phillips, M. A. and Rector of Maes- mynys, and one of his Majesty's Justices of the Peace	— —	20
Mr. Thomas Lloyd, Llanfareth, near Builth		12
Miss Elizabeth Harries, Trevecca	—	24

Denbighshire.

Books.

Mr. David Jones, Adwyrclawdd	—	12
Mr. David		

SUBSCRIBERS NAMES.

Mr. David Jones Junior	—	—	13
Mr. Edward Parry, Llanfanan	—	—	24
Mr. John Richards, Brynniog-uchaf	—	—	12
Miss Nancy Jones, Coed y Glynn	—	—	12
Miss Elizabeth Edwards, Plas, Llangwyddon	—	—	36
Mr. Robert Lloyd, Dyffryn-clwyd	—	—	12
Mr. Peter Hughs, Pont-uchel	—	—	12
Mrs. Elizabeth Hughs, near ditto	—	—	12
Mr. Thomas Jones, Rhofe	—	—	24
Mr. Edward Knight, Llangollen	—	—	12
Mr. Evan Pugh, Merchant, Llanrhwt	—	—	24

Flintshire.

Books.

Mr. John Owens, Berthengron	—	—	24
Mr. George Foulks, near Mold	—	—	22
Mr. Edward Pierce, near Berthengron	—	—	14

Carnarvonshire.

Books.

Mr. William David, Llanllyfnu	—	—	12
Mr. William Williams, near Ditto	—	—	12
Mr. Hugh Evans, Tŷ yn y Pant	—	—	24
Mr. John Pierce, Llynn	—	—	24
Mr. Robert Jones, Llanyfthyndwy	—	—	24
Mr. John Prichard, near Ditto	—	—	24
Mr. Powel, Mercer, Pwll-heli	—	—	36
Mr. Charles Mark, Tŷ-mawr, Bryn-croes	—	—	12
Mr. John Williams, Bwlch	—	—	12

Merionethshire.

Books.

Mr. John Griffiths, Bala	—	—	24
Mr. John Evans, Bala	—	—	20
Mr. William Jones, Bala	—	—	12
Mr. Edward Robert, Weaver, Traws-fynydd	—	—	12
Mr. Humphrey Edwards, Tinman, Bala	—	—	12
Mr. Thomas Foulks, Mercer, Bala	—	—	12

Montgomeryshire.

Books.

Mr. Abraham Wood, Llanbrynmair	—	—	30
Mr. Thomas Rowland, Llanlligan	—	—	24
Mr. Evan	—	—	

SUBSCRIBERS NAMES.

Mr. Evan Evans, Llanidlos	12
Mr. Owen Brown, Crewlom, near Ditto	12
Mr. John Lloyd, Llanfihangel	12

Anglesea.

Mr. William Lewis, Llawen-llwyfo	24
Mr. William Owens, Tai-cochion	12
Mr. Hugh Griffiths, near Llanddaniel	30
Mr. Williams, Tai-cochion	12
Mr. Henry Morris, Paradwys	24

Monmouthshire.

Rev. Joshua Davies, Vicar of Dingeston, and Tregare	36
Rev. Thomas Davies, Curate, Ditto	12
Rev. Mr. Powel, Vicar of Gwyrgrig	12
Mr. John Jones, Watch-maker, Abergavenny	20

England.

Rev. E. Owen, Assistant at the Chapel in Tottenham Court Road	12
John Griffiths, Esq; near Greenwich	12
Mr. Watts, Book-seller, Upper Moorfields	20
Mr. Powel, Bookfeller, Bristol	20
Mr. Morgans, Ship-joiner, Ditto	12
Mr. Thomas Evans, Merchant, Ditto	12

+ The Editor returns his sincere Thanks to the Author for his Copy, and the Subscribers for their kind Encouragement: The English Translation shall be out as soon as possible; those who are desirous to have them may be supplied by sending their Names to him, or any of the Preachers in Mr ROWLAND's Connection.

PREGETH IV.

Rhad Râs yn wir.

LUC xxiii. 42, 43.

Arglwydd, cofia fi pan ddelych i'th deyrnas. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yn wir, meddaf i ti, Heddyw y byddi gyd â mi ym mbaradwys.

NI's gwn i ym mha le yn yr holl ysgrythurau y gellir gweled gogoniant rhad ras yn eglurach, nac yn y lle hwn; mi a gyfaddefaf, yn wir, ei fod yn eglur ymhob man; megis yn nhroedigaeth y wraig o Samaria: pa beth a wnaeth hi tuag at ei throedigaeth? a fwriodd hi ei dwfr lestr i'r ffynnon i godi ychydig ddwfr i lachawdwr y byd? Os gwnaeth hynny nid ydoedd ond ymdâl gwael a salw, am gadwedigaeth ei heinaid, Oh, beth rhyfeddol! Syndod dynion, *Esay* 1. 2. *Gwrandewch nesoedd, elyw ditbau ddaiar.* Jer. 2. 12. *O cbwi nesoedd, fynnwch wrthbyn; fod gwraig anoneft, i ba un y bu pump o wyr, ac yn awr yng nghyfeillgarwch arall, yn cael ei gwneuthur yn Efengyls i daenu yr Efengyl yn Samaria.* Rhagwelediad o'r cyfryw beth a hyn, a wnaeth i *Esay* dorri allan a dywedyd, *Dysrodd a dyrr allan yn yr anialwch, ac afonydd yn y diffaithwch,*

H

web. Y cras-dir befyd fydd yn llynn, a'r tir
 sychedig yn ffynhonnau dyfroedd. Mae afon-
 ydd yn gyffredinol yn cadw eu terfynau,
 gan gerdded rhwng eu ceulannau; brydiau
 eraill, maent yn llifeirio dros eu gwelyau gan
 ddwfrhau tiroedd sychedig fyddo yn ei hym-
 yl; felly yn uniawn y mae gras Duw, yn y
 lle hwn, yn gweithur y tir mwyaf diffwrth
 yn ffrwythlawn, a phechadures fawr yn E-
 fangyles dda. Hynod iawn fu troedigaeth
 Mair Magdalen, a Phaul; etto Mair a all-
 asai weled llawer o wyrthiau Crist, a chlyw-
 ed llawer o'i bregethau; neu gallasai siam-
 plau ei chwaer Martha fod yn fodlon euag
 at ei gwellhau: ac am Paul fe gafas ei am-
 gylchynu â gogoniant mawr disgleiriach nâ'r
 haul yn y ffurfafen, clywodd lais pwerus,
 ac fe'i taffwyd i lawr oddiar ei farch, ac fe'i
 rhoddwyd yn llaw y llwch, o ba un y cre-
 wyd ef. Ond y lleidr yma yn y testun wrth
 bob argoel, a adawyd yn ymddisad o'r holl
 fanteision yma, heb weled gwyrthiau, nac
 esamplau, na gogoniant, na goleuni, na
 chlywed pregethau, nac un lleferydd o'r
 nef; dim ond gweled Crist archolledig wedi
 ei dorri ar y groes, fel ped fuasai ef yn gyl-
 tadr lleidr, ac un o'r lladron ac oedd yn
 cyd-ddioddef ag ef. Wele rad ras yn wir!

Eilchwaith, pan ystyriom pa mor bell
 oedd y lleidr hwn oddiwrth gredu a charu
 ei Iachawdr Crist Iesu, mor belled a'r Dwy-
 rain oddiwrth y Gorllewin, etto ei gyfnewid
 mewn ychydig funudau, ei droi o fod yn
 lleidr

lleidr i fod yn ferthyr, a'i ddwyn o'r crog-
 pren i baradwys; dyma gyfnewidiad rhy-
 feddol iawn! lleidr pen ffordd, wedi ei far-
 nu i'r groes, megis ar darawiad amrant, yn
 gwneuthur cyfaddefiad o Grist; yn yr unig
 weithred hon y llewyrchodd holl briodol-
 iaethau Dŵw, ie, ymddangosafant mewn dull
 tra gogoneddus; yn enwedig ei ddoethineb,
 yr hon a wnaeth i ddau beth mor wrthwy-
 neb, gyfarfod mor ebrwydd; fe a ddywed y
 Pregethwr, *Fod amser i eni, ac amser i farw;
 amser i blannu, ac amser i dynnu y peth a blan-
 nydd; amser i ladd, ac amser i iachau; amser
 i wrw i lawr, ac amser i adeiladu; amser i
 wylo, ac amser i chwerthin*, Preg. 3. 2, 3, 4.
 Yr holl bethau gwrthwyneb hyn a gyffyll-
 odd doethineb ynghyd: dyma hwy yn ym-
 ddangos yn y gwaith a wnaethpwyd ar y
 lleidr.—Wele, efe yn cael ei eni i Grist, ac
 yn marw i'r byd: wele, ras yn cael ei blan-
 nu yn ei enaid ef, a phechod yn cael ei dyn-
 nu allan: am ladd a bywhau! wele, Fab Duw
 yn cymmeryd elwyfau marwol yn ei gorph
 ei hun, ac yn iachau y lleidr; wele gorph
 y farwolaeth yn cael ei dynnu i lawr, a gras
 yn cael ei adeiladu; wylo a chwerthin ar yr
 unwaith, sef, wylo o herwydd ei bechod, a
 chwerthin o lawenydd wrth glywed y iawn
 chwedl o fod gyd â'r Iesu ym mharadwys.

Hefyd y mae Hollalluogrwydd yn ymddan-
 gos yma—Fe ddywed St. *Crysoftom*, “Fod
 hyn yn fwy gwyrthiau nac i'r haul dywyllu,
 i'r ddaiar grynnu, i'r creigiau hollti, a llen-

y deml rwygo yn ddau oddifynu hyd i wared." Beth oedd tywyllu haul at oleuo dealltwriaeth tywyll? Beth oedd i'r creigiau hollti, at dyneru calon galed greiglyd, adamantaid; a symmud ymaith y gorchudd o anwybodaeth oddiwrth yr enaid? y gwirionedd o hyn, a ymddengys yn olau, ac fe ellir ei brofi ef wrth wialen Moses, i ba un yr oedd pethau mawrion yn ymostwng; yr oedd ganddi lywodraeth ar y ddaiar, y môr, yr elfennau, goleuni, tywyllwch a phob creadur agos yn plygu iddi; ond nid oedd ganddi ddim awdurdod na llywodraeth ar galon galed Pharaon: wele, haws torri craig na thorri calon. Hefyd fe a ymddangosodd ei Alluogrwydd ef trwy wneuthur y lleidr yn offeryn er dial ei hun ar y diafol, ar y Phariseaid, ar Pilat, ac ar y bobl. Ar y diafol, yr hwn, medd St. Ambrose, oedd barod ac ymffrostio ymhob lle ei fod yn fuddugoliaethwr mawr, nad oedd gan Grist ond deuddeg Apostol, ac iddo ef ynnill un o honynt, gan ei berfwadio ef mae gwell bywyd, o'r ddau, oedd bod yn lleidr nac yn Apostol. Yn lle Judas y chwiw-leidr a led-rattai hatlingau o dylodi y gynulleidfau sanctaidd, ynnillodd Crist garn-leidr, ac oedd wedi treulio ei holl amser yngwaith diafol; offerynnau i fatan yw lladron; ond yr anwyl Iesu a ddygodd y pennaf o honynt, ac a adawodd y diafol yn ei gywilydd a'i lewyg. Fe a ddywedir yn y *Caniadau*, *i'r meirch yng ngherbydau Pharaon i'w gyffelybais*, Can. 1. 9. yr oedd

yr oedd (fel y dywedai un awdwr) gan Salomon bob amser, nifer-fawr o feirch yr Aipht, a phob pryd ag yr rhyfelai efe â'r Aiphtiaid, fe a ymladdai a hwynt â'u mheirch eu hunain; felly y mae'r eglwys yn dyrysu ac yn anhrefnu y diafol â'i arfau ei hun, yr rhai ydynt ladron ac yspeilwyr. Oh! gywilydd Pilat, a'r Phariseaid, offeiriaid a'r bobl—i'r lleidr adnabod yr Arglwydd yn well nâ hwy; a bod tafod lleidr o fwy o ddefnydd i gyffesu Crist nâ'u tafodau hwynt oll.

Ymhellach, etto yr ymddengys trugaredd yr Iesu wrth ddyfod i'r groes i achub lleidr; oh! mor isel y daeth efe attom, er mwyn gwneuthur daioni i ni! peth mawr oedd iddo gymmeryd agwedd dyn arno, *Phil.* 2.8. mwy oedd cymmeryd agwedd gwas, adnod 7. a mwy etto, ei ddyfod yn brÿf, ac nid gwr, *Sal.* 22. 6. a mwy nâ'r cwbl, iddo farw fel lleidr, a rhwng dau leidr. Yn yr ardd y dywedodd yr Iesu wrth y rhai ai dalient ef, *At megis at leidr y daethoch chiwi allan, â chleddyfau a ffyn i'm dal i?* *Mat.* 26. 55. Yno y casas ei gymmeryd fel ped fuasai leidr, yma yn cael ei gondemnio i farwolaeth fel lleidr. Mae lleidr yn hytrach yn gafach nac un drwg weithredwr; am fod y temtasiynau i ledratta, yn llai nac i lawer o bechodau eraill. Cewch glywed yn *Lef.* 11. am greaduriaid aflan, megis y *wengci*, y *llygoden*, y *barcut*, y *crocodil*, &c. pwy bynnag a ddarlleuo historiau am danynt, caiff weled mae lladron ydynt eu gyd, am hynny yn waharddedig dan

y gyfraith i fod yn fwyd, nac yn aberth; ond wele, gariad Crist yn derbyn tafod lleidr. Efe a allasai yn hawdd wneuthur deunydd o dafod Prophwyd neu Efengylwr; ond tafod lleidr a gymmerodd efe, fel Samson yr hwn a laddodd wyr arfog â gên afyn; peth anferth iawn ac anniben, etto yr en honno yn prysio ei wroldeb ef yn fwy nâphed fuasai ganddo gleddyf Goliah, neu ffon Hercules. Ei ostyngiad a ymddengys yma, myned rhwng dau leidr, er mwyn achub un. Oh! oh! gwelwch ei gywreinrwydd, a'i ddeheudra ef; pan y b'o pren wedi tyfu ar ŵyr, a'i glofennau eu gyd ar y naill ochr, cant i un, wrth ei dorri na chwymp ef ar yr ochr hynny; etto dyma ddyn ac oedd ai ogwydd tuag uffern holl ddyddiau ei fywyd; ond pan aethpwyd i'w dorri ef, efe a syrthiodd at ochr y nef. Oh! pwy allasai arfer y fath gywreinrwydd, ond y Pen-saer celfydd ei hun.

Yn olaf oll, gwelwch gyflymdra yr Arglwydd yn cario ei waith yn y blaen; fe a wnaeth i hwn redeg trwy bob gras angenrheidiol, sef ofn duwiol, edifeirwch, adnabyddiaeth o Dduwdod Crist, gweddi, a chyfaddefiad, a ffydd i ddal gafael ar ei addewid ef. Wrth achub un lleidr, a gadael y llall, y dangosir i ni mae yr etholedigaeth a'i casas, *Mal. 1. 2, 3. Jacob a hoffais, ac Esau a gaseais*; i.e. medd St. Paul, *cyn geni y plant etto, na gwneuthur o bonynt dda na drwg*, *Rhuf. 9. 11.* ac mewn lle arall, sef *adn. 21.*

onid

ōnid oes awdurdod i'r crochenydd ar y priddgŷf,
 i wneuthur o'r un telpyn pridd, un llestr i barch,
 ac arall i ambarch? un i wasanaethu'r gegin,
 a'r llall i wasanaethu'r parlwr; un i'r gwely
 a'r llall i'r bwrdd: mae barnau'r Arglwydd
 yn ddirgelaidd iawn, ac yn anchwiliadwy.
 Ni a ddylem eu parchu a'u hanrhydeddu yn
 fwy nac ymresymmu yn eu cylch, gan wae-
 ddi yn wastad gyd â'r Apostol, *Rbus.* 11.23.
 O ddyfnder golud doethineb a gwybodaeth Duw!
 Mae Awstin yn son am Pharao a Nebucodo-
 nosor iddynt gael y cyffelyb foddion, er eu
 troedigaeth; i'r naill ddyfod, a'r llall wrth-
 od; dynion oeddynt eich dau, dau frenhin,
 o'r un cyffelyb natur, eich dau yn euog o'r
 cyffelyb bechod; sef caethiwo pobl Edduw,
 ac ymddwyn yn greulon tuag attynt a wnaeth
 y ddau: dagrau yn hidl a gollodd Israel tra
 y buont dan eu hewinedd hwynt, fe gofpuwyd
 y ddau â chospedigaethau o'r nef, cafodd
 pob un o honynt y cyffelyb rybudd; ond pa
 fodd y bu hyn, i'r unrhyw foddion adael am-
 rael effaith, y naill a ddywedodd, *Dan.* 4.
 37. *Myfi Nebucodonosor ydwyf yn moliannu,*
ac yn mawrygu, ac yn gogoneddu Brenhin y nef-
oedd; a'r llall yn parhau yn ei wrthnyfig-
 rwydd, a pharhau i ddywedyd, *Pwy yw'r*
Arglwydd? Mae'r Hollalluog yn caru gos-
 od allan ei ben-arglwyddiaeth, ac y myn efe
 drugarhau wrth y neb y mynno fel y dy-
 wedodd trwy Moses, *Ecs.* 33. 19. *Mi a dru-*
garbas wrth yr bwn y cymmerwyf drugaredd
arno, ac a aosturias wrth yr bwn y tosturiwyf.
 Ni

Ni chai Pharaon ei alw i gyfrif am ei ymddygiad tuag at gyd-garcharorion Joseph, *Gen. 40. 21, 22.* Sef dyrchafu un gwas i'w swydd, a chrogi y llall: ni garwn fod yn rhyddion ein hunain i wneuthur fel y mynnem, eithr rhwymo yr Arglwydd i wneud fel y mynnem ni; hynny yw ceisio gan gyfiawnder ei hunan, gerdedd wrth ein rheol wyrgam ni: er hyn fe a wna fel y byddo da yn ei olwg ei hun, *Mat. 24. 40, 41.* *Yna y bydd dau yn y maes; y naill a gymmerir a'r llall a adewir. Dwy a fydd yn malu mewn melin; un a gymmerir y llall a adewir.*

Yr ail addysg a ellir gael wrth achubiad un a gadawiad y llall, y rhai oeddent eich dau yn gablwyr, i.e. pan oeddent ar y groes, yn ol tyftiolaeth *Mat. 27. 44.* *A'r un peth belyd a edliwiodd y lladron iddo, y rhai a groeshoeliasid gyd ag ef.* Felly y dywed *Marc 15. 32.* *A'r rhai a groeshoeliasid gyd ag ef, a'i disenwasant ef;* etto trugaredd a gyrhaeddodd un ac a adawodd y llall, er mwyn dyfgu i ni y ffordd ddiogelaf i'r nef, sef rhwng gobaith ac ofn; ofn yw'r ffrwyn sy'n dal gobaith i mewn, a gobaith yw'r angor sy'n sicrhau ofn: mae ofn yn dy wneuthur yn llwfr a gwan galon wrth ystyried pa beth ydwyt, leied rhinwedd fydd ynot, a phwy mor anhaeddiannol ydwyt o un fendith, i.e. cymmaint ac i anadlu yn awyr Duw; ond y mae gobaith yn dy wneuthur yn hyderus ac yn anturiol, trwy ddangos i ti mor dda yw'r Arglwydd, pa mor anfeidrol yw ei dofturiaethau.

dofturiaethau, a bod ei gariad yn anghydmarol, fyrddiynau o raddau *tu bwnt i gariad gwragedd*, 2 Sam. 1. 26. Ar y ddau ras hyn, fef ofn a gobaith, y cyfranna yr Arglwydd ei holl ffafr, gwel Sal. 147. 11. *Yr Arglwydd fydd hoff ganddo y rhai a'i hofnant ef; fef y rhai a ddisgwiliant wrth ei drugaredd ef.* Mae ei fendigedig lygaid ef megis gwedi eu hoelio wrth y rhai au hofnant, ac fydd yn gosod eu gobaith yn ei ddaioni ef. Prophwydodd Jacob am Iffacar, Gen. 49. 14. *y byddai fel afyn asgrynog rhwng dau bwnn.* Nid oedd ganddo le i golli ei ffordd gan y ddau bwnn, fel dau glawdd yn ei gadw rhag gŵyro ar y dehau na'r afwy; felly diogel i'r bywyd tragywyddol yw'r ffordd rhwng ofn uffern a gobaith am y nef; mae un yn dy gadw rhag rhyfyg, a'r llall rhag anobaith. Mae mwy o rinwedd mewn ofn duwiol (er bod pob ofn, yn well na dim ofn) nac y mae'r byd yn wybod; pa leiaf a f'o gennyt i golli, lleiaf ei gyd yw dy ofn o'i golli; fel y dywedodd y Rhefeiniad gynt wrth Cæsar, yr hwn oedd yn bygwth ei ladd ef, eb efe, "henaint am gwnaeth yn ddiofn" Ei feddwl oedd na chollai fawr o flynyddoedd, ychydig oedd ganddo ef i golli, ac ychydig oedd ei ofn ef o'u colli; ond y cyfiawn a all ystyried ynddo ei hun, fod ganddo dragywyddoldeb o flynyddoedd i'w colli, os na chaiff ei gadw mewn ofn pechu, ac mewn gobaith i ddisgwyl yn wastadol wrth yr Arglwydd. Dyma i chwi ddau ragfur i'ch cadw yn uniawn gyrch ar ffordd y bywyd,

y bywyd—Un rhagfur yw'r lleidr a adawyd, dysgwch oddiwrtho i *ofni rhag eich bod yn debyg i fod yn ol*, Heb. 4. 1. Fe all rhai fod yn debyg o fod yn ol, pan na byddont; fel rhai yn tebyg, fod peth ganddynt pan nad oes dim, *Luc 8. 18. Gwyltwch gan bynny a gweddiwch*—A'r rhagfur arall yw'r lleidr ag a gafodd ei achub; yr hwn wrth ystyried ei gyflwr, a'r pryd yr achubwyd ef, fydd yn ein cadw rhag anobaith, ac yn ein cymmell i fod yn galonnog a hyderus, gan fod Iesu ag a all achub ar yr unfed awr ar ddeg, ac a ddichon *gwbl iachau y rhai trwyddo ef sydd yn dysod at Dduw*, Heb. 7. 25. Fe arferodd y diafol bob dyfais ag a fedrai, er mwyn taffu Job allan o hyder: yn gyntaf, trwy dân o'r nef i ddifa ei eiddo; yn ail, trwy eiriau chwerwon ei gyfeillion ar y ddaiar, â pharai y cyfeillachai fwyaf; fel ped fuasai yn dywedyd wrtho, Pa beth a wnai di yn awr, ond anobeithio a marw; gan nad oes gennyt le i obeithio am ddim daioni o'r nef uchod na'r ddaiar ifod? ac etto er hyn y dywedodd *Job 13. 15. pelladdai efe fi, etto mi a obeithias ynddo ef*. Fe ddywaid St. Ambrose, fod anobaith yn fwy yn erbyn yr Hollalluog nac un pechod arall; nid am ei fod yn fwyaf o bechodau, ond yn waethaf i ddynion; am ei fod yn caead porth gwynfydedigrwydd a drws y nesoedd rhagddynt; fel pe bai'r Hollalluog yn fwy teimladwy o'r drwg yr ydym yn ei wneuthur yn erbyn ein hunain, nac o'r hyn yr ydym yn ei wneuthur yn ei erbyn

byn ef. Diammau yw ei fod yn ceisio hap-
 pusrwydd ei bobl ym mliob dim, ac yn caru
 llwyddiant ei weision, *Sal. 35. 27.* Gallasai
 anobaith Judas fod yn fwy sarhad a cham-
 wri yn erbyn Crist, nâ'i waith yn ei werthu
 ef; canys wrth ei werthu ni wnaeth ond dir-
 mygu ei ddyndod; ond wrth anobeithio, fe
 edrychodd yn wael ac yn ddirmygus ar ei
 Dduwdod, gan ei farnu fel ef ei hun, heb
 allu nac ymysgaroedd i drugarhau; gwir yw,
 nad allai efe drugarhau na maddeu iddo ei
 hun, ac fe farnodd nad allasai'r Arglwydd
 faddeu iddo chwaith, felly dyma osod ter-
 fyn a'r Sanct Israel, *gwel Judas 11.* *Gwae*
bwyt-bwy, oblegyd bwy a gerddasant yn
ffordd Cain; ei brif bechod a osodir allan yn
Gen. 4. 13. *mwy yw fy anwiredd nag y gellir*
ei faddeu. St. Awstin a ddywedodd, *mentiris*
Caine, mentiris Caine! ti ddywedi gelwydd
 Cain, &c. mwy yw trugaredd yr Arglwydd
 nâ phechodau yr holl fyd. O ryfeddol ag
 anfeidrol Ddaioni! ac sydd yn abli chwilio
 allan fywyd o farwolaeth, goleuni o dywyll-
 wch, a lachawdwriaeth o ddamnedigaeth;
 colli bywyd mewn rhinwedd, a'i gael mewn
 camwedd; colli paradwys yn Adda, a'i chael
 yn y lleidr ar y groes. Fe ddywedodd rhai
 yn *Ezec. 37. 11.* *Ein besgyrn a wywasant, a'n*
gobaith a gollodd. Atteb yr Arglwydd oedd,
Agoraf eich beddau, a rhoddaf fywyd yn eich
esgyrn sychion: Ac er mwyn argraffu y gwir-
 ionedd hyn ar galonnau y bobl, fe wnaeth
 lonaid maes o esgyrn sychion yn ddynion
 byw. Nid oes terfynau na ffiniau i drugar-

edd yr Arglwydd; galwed y dyn a llefaid, fe glyw yr Arglwydd; ceisied dyn ras i edifarhau, fe faddeu Duw iddo; ni bu erioed y plefer na'r hoffder gan ddyn i gael maddeuant, ag fydd gan yr Hollalluog i'w rodidi iddo. Bellach ceisiwn ystyried y Cyfnewidiad mawr a wnaeth gras ar y dyn hwn.

II. Yn gyntaf, Rhoddodd i'r Arglwydd y cwbl ag oedd gantho. Yr oedd ei ddwyllaw a'i draed wedi eu hoelio wrth y groes, nid allasai rodidi y rhei'ny, yn unig ei galon a'i dafod oedd yn rhydd gantho, y rhai hyn a roddes efe yn ewyllysgar at wafanaeth yr Iesu; ei dafod i'w amddiffin ef, gan ddywedyd, na wnaeth efe ddim allan o'i le, a'i galon i'w garu ef, gan ddymuno cael bod gyd ag ef yn ei deyrnas, ie ei dafod i'w gyfaddef ef, a'i galon i gredü yntho, hyn yw'r cwbl o gadwedigaeth dyn, *Rhuf. 10. 9. Mai os cyffesi â'th enau yr Arglwydd Iesu, a chredu yn dy galon, i Dduw ei gysodi ef o feirw, cadwedig fyddi.* Yn ail, fe dystiolaethodd yn ei erbyn ei hun, gan ddywedyd, *yr ydym yn derbyn yr hyn a baeddai y pethau a wnaethom.* Dyma ffordd y duwiolion, *Salm 32. 5. cyffesaf yn erbyn fy hun fy anwireddau i'r Arglwydd.* Yr afradlon a waeddodd, *Peccavi, Luc 15. 21.* A'r publican yn yr un modd, *A lesoad, bydd drugarog wrthyf fi bechadur.* *Luc 18. 13.* I hyn, i'n cymhellir gan ein Iachawdwr yn y lle blaenaf, *Marc 8. 34. ymwaded ac ef ei hun, &c. ped fuasai Adda yn cyhuddo ei hunan, yn lle ymesgusodi, gellir meddwl,*

meddwl, na chawfai ei daflu allan o Barad-
wys; pa faint happusach y barnasem ni y
buasai hi ar Judas, pe dywedasai ete, Myfi
yw ef Athro; yn lle gofyn, Ai myfi yw ete?
fe gollodd y nefoedd, ar falchder ei hunan-
guddiad. Mae hunan-gyhuddiad yn ras ar-
bennig yngolwg yr Arglwydd, gwel i *ioani. 9.*
Os cyfaddefwch ein pechodau, ffydalon yw eise a
chysfiarwn, fel y maddewo i ni ein pechodau ac i'u
glanhao oddiwrth bob angbyfiawnder.

III. Yn drydydd, Efe a weddiodd, *Cofia*
fi pan ddelech i'th deyrnas; sulwwch, Cofia fi!
Oh! mor oftyngedig y gweddiai ef; ni ddy-
wedodd efe, Gwna fi'n ddinasydd o'th deyr-
nas, ~~neu~~, Anrhydedda fi yn ol dy arfer, i'r
rhai a'th wasanaethasant di, neu corona fi;
nage, nage; eithr y mae â'r llwch yn ei ly-
gaid, dim ond dweyd yn unig, *Cofia fi:*
ni haeddwn ddim, nid ydwyf yn cael y ffatr
o farw drosot ti, etto yn cael marw gyd â
thi: gofid a dolur fy enaid yw, na buafwn
yn dy adnabod yn gynt, fel y cawfwn ddi-
oddef artaith y groes yn dy wasanaeth, ac er
dy fwyn; fel y gallafwn roddi fy mywyd i
lawr, i'e, myrddiwn o fywydau pe meddaswn
arnynt, dros dy gariad di: ni ddywedai efe,
Arglwydd, cymmer ymaith boenau angau ag
wyf fi yn awr yn llafurio tanynt; nage, nage,
ond i fi ddioddef, yr wyf yn haeddu, a gad i
mi farw trwy ddioddefaint, yn unig cofia fi,
os byddi yn hir cyn dyfod i'th deyrnas, gad
i mi ddioddef nes delech di, yn unig cofia
fi ryw bryd.

IV. Yn bedwarydd, Yr oedd ganddo ffydd fawr, gellir ei chymharu i ffydd Abraham, Esai, Moses, i'r wraig o Ganaan, &c. gellir meddwl fod ei ffydd ef yn blaenori arnynt oll. Os credodd Abraham, nid mor rhyfedd yw, canys cafodd addewidion mawr a gwerthfawr gan yr Arglwydd ei hun, *Gen. xv.* Os credodd Esai nid mor rhyfedd ydoedd; canys efe ai gwelodd yn eistedd ar ei orfedd mewn gogoniant, â mawrhydi mawr, Esai 6. 1, 2, 3, 4. wedi ei amgylchu gan Seraphiaid, y rhai oeddynt yn llefain, *Sanct, Sanct, Sanct* yw Arglwydd y lluoedd, yr holl ddaiar sydd lawn o'i ogoniant ef. Os credodd Moses, nid mor rhyfedd oedd, pam? oblegyd iddo ei welled ef mewn fflam o dân ynghanol y berth; ie, y berth yn llosgi gan dân, er hynny heb ei difa. Os mawr oedd ffydd y tri disgybl, mawr oedd yr olwg a welsant ar yr Iesu ar y mynydd yn ei wedd newidiad *ei wynneb yn disgleirio fel yr haul, a'i ddillad cyn wynned â'r goleuni, a thra yr ydoedd y cwmwl goleu yn eu cysgodi bwynt, clybuasant lais o'r nef, yn dweyd, Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr bwn y'm llwyr foddalonwyd, gwrandewch arno ef, Mat. 17. 2, 5.* pethau cyffelyb i hyn, a ellid ddywedyd am ffydd Paul, Nathanael, y wraig o Ganaan, &c. ond y lleidr ni welodd nio hono, nac ar ei orfedd, nac yn y berth, nac ar y mynydd, nac yn yr ysgrythurau, nac mewn gwyrthiau; tebyg yn unig iddo glywed i Judas ei werthu ef, i'r disgyblion ei adael ef, a'i fod yn ddirmygus ac yn gas gan y bobl; y mae efe yn clywed cabledd y bobl, ac yn deall y perygl fydd o'i arddel ef, er hynny

ei gyd, i.e., er ei weled yn hongian ar y groes, etto y mae efe yn erfyn arno, fel ped fuasai'n eistedd ar ei orsedd yn y nef. Beth a ellir chwanegu at y ffydd hon? ni's gwn i; y mae yn credu yntho, yn wyneb pob gwrthwynebiadau. O fawr waith Duw! pwy nad ymddiriedai yntho? rhai ag a welsant Grift yn cyfodi y meirw yn fyw, a gawsant eu hysgwyd yn eu ffydd, a'u gwneuthur ar rai prydiau yn fwhwmanllyd; eithr efe a gadarn gredodd yntho, pan welodd efe ei hun ar y groes, ac yn wynebu marwolaeth; yn ddiammau yr ydoedd yn credu yr adgyfodai efe, ac onid e ni buasai efe byth yn erfyn ar un ag oedd yn marw; do, do, fe gas gredu yr adgyfodiad; dyna erthygl ddymunol ynghredo yr eglwys. Cafodd hefyd ras i gredu anfarwoldeb yr enaid, a bywyd tragywydd ar ol y bywyd yma; rhyfedd! O rhyfedd! y rhagorodd gras ar natur ei gyd-gyfaill y lleidr arall, nid oedd hwn yn gweled nac yn gwybod am ddim bywyd, ond bywyd tymhorol; canys dywedodd, *Onid os Crist wyt ti, gwared dy hun, a ninnau*; gwaredigaeth yma oedd ei gyd yn o'lwg hwn. Och! nid oedd gofal na charc ganddo am y tragywyddol fydd: gormod! gormod! o gyfeillion fydd iddo hyd y dydd hwn, yr hwn fy'n eiriol yn y nef a agoro eu llygaid, *Amen*. Cafodd hwn, sef y lleidr edifeiriol, gredu y gair a lefarodd yr Iesu o flaen Pilat, "Fy mrenhiniaeth i, nid yw o'r byd hwn." Llwyd wrthwyneb i farn rhai o'r Apostolion eu hunain, sef i'r ddau a geis-

ient dderchafiad at gadair Crist, un yn dymuno bod ar y llaw ddehau, a'r llall ar yr affwy, gan dybied mai teyrnas dymhorol oedd teyrnas Crist.

V. Yn bummed, Yr oedd ei hyder yn fawr, fe ymorphwysodd yn hollol ar yr hwn nid oedd ganddo orphwysfa ei hun, eithr yn hongian rhwng y ddaiar a'r nefoedd: yr oedd hyder fawr gan Ddaniel yn ffau y llewod, *Dan.* vi. 22. ond fe a wyddai i Dduw anfon ei angel i gau safnau y llewod, a'u bod mor llonydd, ac y buasent barod i lyfo gwadnau ei draed; a Dafydd oedd hyderus yng-hanol milwyr Saul, ond fe wyddai fod yr Arglwydd yn ei gadw.

Yn olaf, Yr oedd ei gariad yn gymmaint a'i obaith. *Cariad* (medd Salomon) *fydd gryf fel angau*, *Can.* viii. 6. Ei gariad oedd gymmaint tu ag at Grift, fel na's gallasai ddioddef ei gyd-leidr i ddweyd dim am dano, er bod Crist yn ddistaw yn dioddef fel dafad dan law y cneifwr. Pa le mae'r Apostolion, i'r rhai y mae gorseddfeingciau wedi eu parottoi iddynt yn y nef? A ddywedant hwy ddim yn erbyn y cablwr? Na wnant, y maent yn ymguddio rhag ofn yr Iuddewon; gwelwn fel yr anrhydeddwyd y lleidr goruwch y digybllion eu hunain, hwy a adawyd yn eu gwendidau, i beryglon mawr; eithr hwn a gryfhawyd ac a nerthwyd yn y ffydd i sefyll dros Grift, pan ydoedd eraill wedi ei adael. Dywedodd yr Iesu wrth Pedr, yr hwn oedd Apostol mawr, os nid y pennaf o honynt,
Ioan

Ioan xiii. 36. *Lle yr wyf fi yn myned, ni elli di yr awer bon fy ngbanlyn*: eithr wrth hwn y dywedodd efe cystadl a thi a'm canlyni, o herwydd (eb efe) *Heddyw y byddi gyd â mi ym mbaradwys*. Mor ebrwydd y mae y dyn hyn yn cael ei gymhwyso i'r nef, ac yn cael tyfiolaeth cyn marw o'i hawl i baradwys. Dirynodd yr Arglwydd iachawdwriaeth Paul trwy gyflymdra anghyffredin, fe a'u daliwyd, pan ydoedd ymhell oddiwrth ras, ac yn anghymmawys iawn (yn fy nhŷb i) o gael gras, sef yr amser ag oedd yn *chwytku bygythion a chelanedd yn erbyn disgyblion yr Arglwydd*, â chomisiwn gantho i'w drygu yn ddirfawr, a pheri nad anadlent ar y ddaiar, ond yn ebrwydd y daeth goleuni, yn ebrwydd y daeth ergyd, yn ebrwydd clywodd lais o'r nef, ac fe ddofodd ei rwyfsg, ac ar ol hyn daeth llaw i'w arwain ef i Damascus; wedi i'r Arglwydd gael gafael arno, ni adawodd mo hono, hyd oni orphennodd ei amcan a'i bwrpas arno; etto bu rai diwrnodau rhwng ei argyhoeddiad a'i bregethiad; eithr hwn a wnaethpwyd yn gyffeswr, fel yn ferthyr i dystio dros Grist, ac yn bregethwr mewn ychydig iawn o amser; ei destun ydoedd fflithiog a chymmawys dros ben i'r fan lle yr ydoedd; gwybyddwch nad oedd ganddo na phin, nac ingc, na phapur, na dwylaw chwaith yn rhyddion, i'w eu harfer pe meddafai arnynt: am hynny rhaid iddo bregethu *extempore* (b. y.) allan o law neu yn ddifyfyr, nid ydoedd ei bregeth yn hir, ond yr ydoedd yn gynhwysfawr, nid am fat-

terion gwladaidd, na chablu rhai mewn aw-
durdod, nid am achosion rhai eraill nad oedd-
ynt yn bresennol; eithr yn union gyrch efe
a bwyntiodd at ei frawd leidr, gan ddywed-
yd, "A ydwyt ti ddim yn ofni Duw? gan dy-
fod dan yr un farnedigaeth." A wyt ti ddim
yn ofni Duw? ofni y gyfraith ni raid i ti, hi
wnaeth ei gwaethaf; na 'r Iuddewon, maent
wedi dy roi i fynu i farwolaeth eisoes, ni all-
ant wneuthur mwy; ond Oh! gall yr Ar-
glwydd fwy etto, gall efe fwrw enaid a chorph
i Gehenna, *Luc xii. 5.* Dyfsgwch fod pawb, ag
fy'n ofni eu hunain, am gymmell eraill; y
peth fy'n gwasgu arnom ni drymaf, yr ydym
yn daeraf am ofod at eraill: gellir gweled wrth
hyn, nad ydyw y duwiolion am gelu dim o
ddaioni yr Arglwydd oddiwrth eraill, nid
ydynt ddim (fel y barna rhai) am gadw 'r
cwbl iddynt eu hunain, heb fatteru pwy fo-
ddo, ond iddynt hwy nosio; nid felly, eithr
cymmell bywyd yn daer y maent ar eu cym-
mydogion a'u perthynafau, gyd â Dafydd y
dywedant, *Salm lxvi. 16.* *Deuwch, gwran-*
deuwch, y rhai oll a ofnwyd Dduw; a mynegaf
yr hyn a wnaeth efe i'm benaid.

Yn awr i dynnu at ddiwedd, gwybyddwch
i'r dyn hwn gael tyftiolaeth helaeth, neu sicr-
wydd o'i fynediad i fydd da allan o fydd drwg,
ie, y byd gorau (yn nesaaf at y dwyfol un-
deb) ag a allasai Hollalluogrwydd eu hunan
roddi iddo, sef y nefoedd: *Heddyw y byddi*
gyd â mi ym mbaradwys. Ymhob lle arall y
gadewir ni yn newynog, eithr yma y cawn
gyflawnder.

gyflawnder, llawn ddigonir hwynt â brasder dy
 dy, ac ag afon dy byfrydwech y diodi hwynt.
 Salm xxxvi. 8. Gwirionedd yw'r ymadrodd
 hynny fod y cyfiawn yn cael yr hyn nid yw
 yn ei geisio, ni cheisiai y lleidr ond cael ei gos-
 io, ond mae paradowys yn cael ei haddo iddo,
 pan yw y briwfion oddiar fwrdd ein Har-
 glwydd yma, yn ein hyspeilio o'n dealltwr-
 iaeth mor bell, ac yr anghosiom bob peth ar-
 all, a'n hunain hefyd; pa fodd y crychneid-
 iwn gan lawenydd, pan fwyttaom fara yn nhŷ
 ein Tad, ac yr yfom o'r afon ac fy'n llawen-
 hau dinas Duw. Cafodd y lleidr y ddiddanus
 ddinas hon, heb weithio, ond ar fachludiad
 haul; pa beth a gaiff y rhai a weithiasant ym
 mhwy a gwres y dydd? Fea'u hattebir hwynt,
Nid wyf yn gwneuthur cam â thi: onid er ceinrog
y cyttunaist â mi? Mat. xx. 13. Ffafr odiaeth a
 gafodd efe i fyned i'r nef gyd â'r fath frys.
Heddyw buasai yn werthfawr iawn gael a-
 ddewid i fyned yno ymhen can mlynedd; nid
 felly, ond *heddyw*: yn yr amser hwn, gwel-
 wch fel y daeth gras a gogoniant ar unwaith,
 fel llanw mawr, ac a lifasant arno; ffafr
 fawr a gafodd efe gan yr Arglwydd, o
 gael cais yn ei enaid am dano; ond ffafr
 fwy oedd iddo gael ei ateb mor ebrwydd.
 Deisyfodd Joseph ar was Pharaon ei gyd-gar-
 charor ei gosio ef, pan dderchafid ei ben, a
 chael bod yn ei le, yn rhoddi y cwppan yn
 llaw Pharaon, Gen. xl. 14. etto bu ddwy fly-
 nedd heb gael ei gosio ganddo, beth bynnag
 fu ei addewidion teg; eithr hwn mor
 ebrwydd

ebrwydd ag y dywedodd, *Cofia fi*, a gafas ei gofio, a'i ateb yn y fan; O happus ddyn! darfu i ti gyfarfod â Barnwr da yr hwn a'th ryddhaodd o'th gaethiwed, ac a'th waredodd o'th ofnau, yn ebrwydd, ac yn ddaionus hefyd. Eilwaith, fe gafodd fwy nac a geisiodd, dyma ffordd yr Arglwydd erioed, byth y mae yn parhau hyd heddyw. Ni cheisiodd Abraham ond mab, i fod yn etifedd iddo; ond mab a gafodd efe, o lwynau pa un, y daeth Duw yn y cnawd. Ni cheisiai Jacob, ond cadw Benjamin gyd ag ef, nid ydoedd yn ceisio, nac yn meddwl byth weled Joseph; eithr yr Arglwydd a roddodd iddo gael gwelwed Benjamin a Joseph hefyd. Ni cheisiai Hanna ond mab fel y bai efe, ond hi a gafodd fab ag a fu faint a phrophwyd, ac mewn flafwr â Duw.

Salomon a geisiodd gymmaint o ddoethineb, ac y gallai lywodraethu ei bobl ei hun yn dda, a myned i mewn ac allan o'u blaen hwy; fe gafodd hynny a llawer mwy, heblaw y cyfoeth digyfor a roddwyd iddo dros ben ei ofyniad. Hezecias a ddeisyfodd fywyd, f'allai y buasai cwpl o flynyddoedd yn rhyngu ei fodd, ond efe a gafodd ammod ar bymtheg o flynyddau. Yn *Mat. xviii. 35, &c.* y cawn ni i'r gwas ac oedd yn nyled ei Arglwydd o ddeng mil o dalentau, ni cheisiodd efe ond amfer, dywedodd y talai y cwbl oll, ond ei Arglwydd a dofturiodd wrtho, ac a faddeuodd iddo yr holl ddyled. Da y dywed yr eglwys yn y Colect appwyntiedig ar y 12 Sul

ar ol y Drindod, *Hollalluog Dduw*,—yr *wyt arferol o roddi mwy nag a archom, neu a ryglyddom.*

Ystyriwn etto, i'r Iesu fyned ag ef i baradwys: nid dyma arfer dynion, brenhin-oedd, tywyfegion, a chapteniaid mawrion y ddaiar; hwy ar ol cael buddugoliaeth, a gariant y rhai mwyaf a'r rhai pennaf o'r caethnon ganddynt, er dangos eu gwroldeb; felly y gwnaeth Saul, fe a arbedodd *Agag*, gwr mawr, a'r gorau o'r ysglyfaeth, i Sam. 15. 9. Eithr ein bendigedig Iachawdwr Iesu Grist, aeth â lleidr ganddo mewn buddugoliaeth i'r Nef. Nid ymddengys yma ar y cyntaf ond gogoniant gwael i'r concwerwr, ac anrhydedd bach i'r nefoedd; yr ydych yn camfyniaid yn fawr, buddugoliaeth newydd enwog, ac ardderchog yw hon, mae'r fath berſon a hwn, megis yn cyfoethogi, ac yn llewyrchu y nef ei hun, nid cywilydd y nef ond ei hanrhydedd yw, ei bod yn berchen ar y fath Arglwydd, ar y fath Feistr ac sydd yn alluog, ac yn ewyllysgar i wneuthur y lladron mwyaf yn ſeintiau gorau.

P R E G E T H V.

Happusrwydd y Duwiol, neu
Newydd da i'r Pererinion.

RHUF. viii. 28.

*Ac ni a wyddom fod pob peth yn cyd-
weithio er daioni, i'r rhai sy'n caru
Duw, sef i'r rhai sydd wedi eu galw
yn ol ei arfaeth ef.*

AC fel pe dywedasai yr Apostol heb-
law yr holl gyffuron a roddais i chwi,
rhoddaf hyn yn ychwaneg. Nid un, ond
aneirif yw cyffuron y rhai y mae yr Ar-
glwydd yn amlygu yn yr Ysgrythurau sanct-
aidd yw ei blant ei hun. *Salm 34. 19. Aml
ddrygau a gaiff y cyfiawn: ond yr Arglwydd a'i
gwared ef oddi wrthynt oll; (h. y.) mae gan
yr Arglwydd waredigaeth gogyfer a phob
drwg. Fe ddywed yr Apostol Paul, 1 Cor.
10. 13. fe wna yngbyd â'r temtasiwn ddiangfa
befyd, fel y galloch ei ddwyn. Mae pedwar
saer i lifo y pedwar corn sydd yn gwasgaru
Juda, Israel, a Jerusalem, Zec. 1. 18. 20.
Fe wylodd Esau er nad oedd ond halogedig,
ac a griodd yn irad, gan ddywedyd, *A oes
gennyf ond un fendith fy nbad?* Eithr nyni
gyd â'r*

gyd â'r Apostol sanctaidd a allwn fendithio ein Tad nefol, yr *hwn sydd yn amlbau-ein diddanwch ni, fel y mae dioddefiadau Crist yn amlbau ynom ni*, 2 Cor. 1. 5. Nid ellir byth waghau tryfordy ei gyffuron ef. Nid yn galed neu yn gynnil y mae efe yn cyfrannu ar ei bobl, eithr "y mae yn rhoddi mesur da, wedi ei ysgwyd, ac yn myned drosodd," yn mynwesau ei Seintiau; molianner ei enw byth am hynny. *Ni a wyddom*; y mae efe yn rhwymo'r wybodaeth hon wrth blant Duw yn unig, gan droi allan yr holl rai bydol a naturiol, 1 Cor. 2. 14. *Eithr dyn amanol nid yw yn derbyn y pethau sy o Ysbryd Duw; canys ffolineb ydynt ganddo ef; ac ni's gall eu gwrybod, oblegyd yn ysbrydol y bernir hwynt.* Nid all rhagorol bethau Crist'nogrwydd, fod yn adnabyddus i neb ond i'r rhai sydd yn eu meddiannu. Fe all perlau y byd hwn fod yn fwy adnabyddus i'r rhai sydd hebddynt, nac i'r rhai y maent ganddynt; ond perlau yr Etholedigion nid ydynt hynod i neb, ond i'r sawl sydd yn eu mwynhau; *y manna cuddiedig, a'r enw newydd nid edwyn neb, ond yr hwn sydd yn ei dderbyn*, Dat. 2. 17. Soniwch am lawenydd ysbrydol, neu am ragorfreintiau crist'nogol, wrth y bydolion, chwi fyddwch iddynt fel barbariaid, neu rai yn llafaru mewn iaith ddieithr; ac os soniant eu hunain, am bethau'r ysbryd, maent fel adar, y rhai a ddywedant y peth na ddeallant. Ni's gwyr yr anifail ddim am ardderchawgrwydd bywyd dynion, os caiff efe yd a gwair, nid

nid ymorol am ychwaneg; felly ni wŷr y
 dyn anianol ddim am odidawgrwydd bywyd
 y Cristion; os caiff ef etifeddiaeth Esau, sef
 brasder y ddaïar, ac amlhau o'i yd a'i win;
 cymmered y sawl a fynno (o'i ran ef) y tang-
 nefedd, y cyfiawnder a'r llawenydd fydd yn
 yr Yspryd Glân: dyma eich cyflyrau O fyd-
 olion truenus, yr ydych dan yr un felldith
 â'r farph, *Gen. 3. 14.* "yn ymlysgo ar eich
 torrau, ac yn bwyttu o bridd y ddaïar," heb
 lygad i edrych i fynu, na chalon i geisio y
 pethau fydd uchod; truenus ofnadwy yw
 eich cyflyrau, yr ydym ni yn eich rhybudd-
 io am danynt: nid oes ond yr Arglwydd a
 all eich gwaredu o honynt. *Ni a wyddom;*
 dyma fam gwroldeb ysprydol, sef gwybod
 fod pob peth yn troi er daioni i'r Cristion:
 fe â milwr yn wrôl i ryfel dan obaith o ennill
 y dydd, a'r morwr i'r tonnau cynddeiriog,
 heb wybod beth fydd y diwedd; eithr hwn
 nid yw'n rhedeg ar antur, ond yn gwybod y
 "bydd i Dduw yr heddwch, fathru satan
 "dan ei draed ar frys." *Rbaf. xvi. 20.* o bob
 math o ddynion, ni cheir neb yn meddiannu
 y fath addewidion â'r credinwyr; y mae'r
 Arglwydd yn addo bod gyd â hwynt ymhob
 lle. Yr ydym ni yn dueddol iawn o ddyw-
 edyd, pan y gwelom ddynion mewn cyflwr
 anaele (debygem ni) Duw yn help iddo, neu
 yr Arglwydd a helpio y gwr hwn, neu'r wraig
 hon, y maent mewn cyflyrau gwael iawn;
 ond pe gwybyddech pa beth yw cynnorth-
 wy yr Arglwydd, chwi welech nad oes un
 cyflwr

cyflwr mor anaele, na's gall y cynnorthwy hwn wared oddiwrtho, i Sam. xxx. 6. *Pan oedd yn gyfyng iawn ar Dafydd, wedi colli y cwbl, efe a ymgysurodd yn yr Arglwydd ei Dduw.* Ystyriwch ei achos ef, yn gyntaf, ei anrhaith wedi ei ddwyn ymaith; ei yd, ei anifeiliaid, ei wragedd, a'i ddinas wedi ei cholli, nid oedd ganddo le i anneddu, nid oedd dim ganddo ond ychydig ddynion tlodion, a'r rhei'ny braidd yn waeth nâ gwedi eu colli, ac yn barod i fyrthio arno i'w labyddio; *ond efe a ymgysurodd yn yr Arglwydd ei Dduw.*—Yn ail. Ystyriwch, pa fodd y digwyddodd hi: Pa fodd? cewch glywed yn adn. 19 *nid oedd yn eisiau iddynt na bychan na mawr, na mab, na merch, nac anrhaith, na dim a ddygasant bwy ganddynt: hyn oll a ddug Dafydd adref.*

Dysgwch oddiyma, yn gyntaf, pan gollo'r credadyn ei holl dda bydol, y mae ganddo Dduw i fyned atto. Yn ail, tra f'o ganddo Dduw i nefau atto, nid all efe fod yn drucus; canys adferir iddo bob peth a f'o da er ei les. Bechaduriaid, peidiwch a chlochdran uwch ben pobl Dduw, pan y b'ont hwy ar y gwaethaf, ac wedi eu dwyn mor isel ag y dymuno eich balchder a'ch malis chwi, er eu bod yn noethion, a'r byd yn marchogaeth ar eu pennau, na lawenhewch, elynion; er iddynt fyrthio, hwy gyfodant drachefh, Mic. vii. 8. Pan y byddo hi waethaf arnynt, y mae cynnorthwy Duw ganddynt.—Yn drydydd, Presennoldeb yr Arglwydd a â gyd â hwynt; i ba le bynnag eu gwasgerir,

ni wasgerir mo honynt oddiwrth eu Har-
glwydd, Eccl. 33. 14. *Fy wyneba gaiff fyned
gyd â thi, a rhoddaf orphwysdra i't*. Mae hyn
yn perthyn i holl Israel Dduw, Fy wyneb;
neu fel y dywed y *Septuagint*, (y deg a thrug-
ain) Fy hunan a â gyd â thi: i ba beth yr â
efe gyd â hwynt? Yn gyntaf, i'w harwain a'u
hyfforddi, Salm xxv. 9. *I rhai llariaidd a
byffordda efe mewn barn: a'i ffordd a ddysg efe
i'r rhai gostyngedig*. Salm cvii. 7. *Ac a'u ty-
wysodd hwynt ar hyd y ffordd uniawn, i fyned i
ddinas gyfaneddol*. Yn bennaf, y mae yn eu
harwain hwynt trwy ei air, yr hwn sydd yn
lluferu i'w traed, ac yn llewyrch i'w llwybrau,
Salm cxix. 105. weithiau trwy ei ragluniaeth,
gangauad i fynu bob croes-ffordd, a gadael y
wir ffordd yn agored, *Hof. 2. 6*. Nid yw hi byth
yn anghyflurus ar bobl Dduw tra y b'ont yn
gweled y ffordd o'u blaen. Amheuan yng-
hylch y ffordd sydd yn fwy trallodedig a go-
fidus, na'r peryglon sydd ar y ffordd. A yd-
wyt ti yn cyfarfod â bleiddiau a llewod ar y
ffordd? ti elli fendithio yr Arglwydd mae ar
y ffordd yr ydwyt yn eu cyfarfod, buasai yn
farwolaeth eu cyfarfod mewn un lle arall.
Yn ail, Efe a â gyd â hwynt, i'w eu cudd-
io a'u diogelu ar eu taith, Salm xxxi. 20.
*Cuddi hwynt yn nirgelfa dy wyneb rhag balch-
der dynion: cuddi hwynt mewn pabell rhag cyn-
nen tafodau*. Salm xxxii. 7. *Ti ydwyt loches i
mi; cedwi fi rhag ing*. Oh ddiogelwch y feint-
iau! y mae eu Pen yn guddiedg, er bod eu
sodlau yn wetedig ac yn cael eu hyfigo. Fe a
wyddai

wyddai Moses am werth wyneb yr Arglwydd pan y dywed, Ecf. xxxiii. 15. *Onid â dy wyneb gyd â ni, nac arwain ni i fynu oddi yma.* Mae'r geiriau hyn, os ystyriwn hwynt, o bwys mawr iawn; fulwiwch fod Israel y pryd hyn yn yr anialwch ymhlith bwystrfod rheibus, mewn drain a mieri. Oh, daith ofidus! etto yr oedd yr Arglwydd yn eu plith yn eu harwain i Ganaan; (tir dymunol, yn llifeirio o laeth a mel) er hyn gwell oedd gan Moses drigo yn yr anialwch yma gyd â'i Dduw, nâ myned i Ganaan, (er mor dda ydoedd) a gadael ei Arglwydd yn ol. "Ond (eb efe) os dy wyneb a â gyd â ni, ninnau a awn." Ond cael hyn, boddlon oedd i fyned i'r lle a fynnai efe, a'r ffordd y mynnai efe; ferch myned trwy bebyll yr Edomiaid, Ismaeliaid, Moabiaid, a'r Amaleciaid; trwy ganol lluoedd yr Anaciaid, a'r Zamzuniaid: nid ydoedd fatter pa ffordd, ond bod Duw arni. Y mac absennoldeb Duw yn gwneuthur Canaan yn waeth ac yn ddiffeithach nâ'r anialwch. Y presennoldeb anwyl hwn yw etifeddiaeth yr holl seintiau—*Pob peth yn cyd-weithio er daioni.* Pa bethau? Pob digwyddiad rhagluniaethol; pob damwain pa bynnag; pob caledi, cyfyngderau, driglemau, siommedigaethau, a pha bethau eraill bynnag a ddelo i'ch cyfarfod, a fyddant er daioni i chwi, Rhuf. viii. 31. *Os yw Duw trosom, pwy a all fod i'n herbyn?* Neb. A'r rhai a f'o yn eich herbyn a fydd gyd â chwi, Gen. xlii. 36. *Di-blantafodd fi, ebe Jacob, Joseph*

nid yw fyw, a Simeon yntau nid yw—Yn fy erbyn i y mae hyn oll; etto er mor hen ydoedd cafodd weled mai gyd ag ef yr oedd hyn oll, o blegyd ni chafodd erioed y cyffelyb gyffur oddiwrth ei feibion, ag a gafodd ar ol hyn: colli, a chael drachefn, fydd yn orfoledd dau ddyblyg, Luc xv.—“Pob peth yn cydweithio “er daioni.” Pwy bynnag a gredo y gair hwn yn drwyadl, a all ofodi ei draed ar yddfau ei holl ofnau a'i beryglon hefyd, a gweled gwirionedd dychymmyg Samson, *allan o'r bwyt-tawr y daeth bwyd, ac o'r cryf y daeth allan felusdra*, Barn. xiv. 14. Mae gennym esampl hynod, o fod pob peth yn cydweithio er daioni yn Gen. xxxvii. Pa gynnifer o offerynnau yn ol ac ymlaen, fu â'u dwylaw yn nerchafiad Joseph; Jacob ei dad a'i danfonodd i Dothan i weled ei frodyr, hwy a fwriasant ei ladd ef; Reuben a'i hachubodd; bwriasant ef i'r pydew; Juda a'i rhyddhaodd; gwerthasant ef i'r Ismaeliaid, a hwythau i Potiphar; ei feistres a'i cyhuddodd ar gam, a'i feistr a'i condemniodd i garchar; y Pêtrulliad (ar ol llawer o angof) a'i canmolodd, a Pharaoh a'i rhyddhaodd. Oh! pa offerynnau yw'r rhai'n? pa sawl llaw a welir yma yn nerchafiad un dyn tlawd iDduw? nid oedd llygaid un o honynt yn gweled amcan y Tad tu ag atto; etto efe a wna iddynt oll, yn groes i'w eu mheddwl, gyd-weithio er derchafu Joseph yn yr Aipht.

Pa bethau fydd yn gweithio er daioni? Pob peth. Yn gyntaf, Holl weithredoedd Duw, Sal.

Sal. 25. 10. *Holl lwybrau'r Arglwydd ydynt drugaredd a gwirionedd, i'r rhai a gadiwant ei gyfammod, a'i dystiolaethau ef.* Sulwa pa beth a ddywed. Na wna di lysiant, lle ni wnelo efe yr un. Holl! cofia, nid yw efe yn llyfio un; cadarnhaer di gan hynny yn y ffydd, a rho y gogoniant i Dduw, a bwria dy obaith gyd a Job xiii. 15. *Pe lladdai efe fi, etto myfi a obeithiaf ynddo ef.* Fe all yr Hollalluog ymddangos fel gelyn i ti dros amser, i'r diben o gael bod yn gyfaill tragywyddol i ti. Oh, gredadyn! wedi dy holl ofidiau, a'th drallodion, a'th geryddon; rhaid dywedyd yn y diwedd gyd â Dafydd, Salm cxix. 71. *Da yw i mi fy nghystuddio: fel y dysgwen dy ddeddfau.* O ddyfnder golud doethineb a gwybodaeth Duw! mor anchwiliadwy yw ei farnau ef! a'i ffyrdd mor anolrheiniadwy ydynt! Rhuf. xi. 33. Gwelir ei ogoniant yn fawr, pan y bo'n gweithio trwy foddion; gwelir ef yn fwy pan y byddo yn gweithio heb foddion; gwelir ef yn fwyaf oll pan y byddo yn gweithio trwy wrthwyneb foddion. Gwaith mawr oedd agor llygaid y dall; mwy ydoedd trwy rod-di clai a phoeryn wrthynt; pethau cymhwysach, ym marn rhai, i dynnu llygaid nâ'u hadferyd. Anfonodd dywyllwch dychrynllud ar Abram, y pryd yr ydoedd yn meddwl rhoddi iddo y goleuni goreu, Gen. xv. 12. Efe a esgydwodd Jacob, y pryd ag yr oedd yn meddwl ei fendithio ef, Gen. xxxii. 25. Efe a darawodd Paul â dallineb y pryd ac yr oedd efe yn meddwl agoryd llygaid ei enaid ef. Y wraig o

Ganaan a gadwodd efe yn ol dros amser, gwedi hynny cafodd ei dymuniad; gwelwch gan hynny fod holl ffyrdd Duw yn drugaredd, a bod pob dim yn cyd-weithio er daioni i'r rhai sydd yn ei garu.

Yn ail, Cystuddiau a thrallodion yw'r ffyrdd sydd yn arwain y seintiau i'r meddiant o'r hyn sydd dda; gorthrymder, cystudd, yw ffordd y deyrnas; y groes yw'r ffordd i'r goron, Act. 14. 22. *Trwy lawer o orthrymderau y mae'n rhaid i ni fyned i deyrnas Daww.* Salm lxvi. 11, 12. *Dygais ni i'r rhwyd; gosodaist wasgfa ar ein llwynau. Peraist i ddynion farcogaeth ar ein pennau; aethom trwy'r tân a'r dwfr: a thi a'n dygaist allan i le diwall.* Sulwch, gorthrymder yw ffordd i fuddugoliaeth, eu fyrthiad i'r rhwyd oedd y ffordd i ryddid, ymfrost eu gelynion, oedd eu gwaredigaeth: clywch eu gelynion yn dywedyd, "Maent yn y rhwyd, mae ein traed ar eu gwarrau, os dyma'r ffordd i'r bywyd, hwy a gant fod ynddi yn ddigon hir; cyfodent (meddant) os gallant." Beth wedi hyn? *Yr Arglwydd a'u dygodd i le diwall.* Ffordd fawr y balch sydd sicr o fyned i'r llwch; a ffordd llwch y faint sydd sicr o fyned i anrhydedd. Pan y b'o Israel yn myned i Ganaan, y mae'n rhaid iddynt gymmeryd yr odynau pridd, y môr coch, a'r anialwch yn eu ffordd; Ai tebygol ywy gall dynion dan y fath gaethiwed gaffael rhyddid? boddlonwn i ragluniaethau Duw, a chwympwn i mewn â hwynt, mae'n *yn cyd-weithio er daioni, &c.*

Yn

Yn drydydd, Mae pob cystudd o fudd-
ioldeb mawr i'r duwiol; ni feddyliodd yr af-
radlon ddychwelyd i dŷ ei dad, nes ei dda-
roftwng gan adfyd. Hagar oedd yn falch yn
nhŷ Abram, yn barod i fod yn ben ar ei meis-
tres, *Gen. xvi. 4.* ond yn yr anialwch yryd-
oedd hi yn addfwyn a gostyngedig. Y mae
Jona yn cysgu yn y llong; eithr yn gwylied
ac yn gweddio ym mol y morfil, *Jona ii. 2.*
Yr ydoedd Manasse yn byw yn Jerusalem,
fel *Libertiniad*, gan arferyd drygau anniben;
eithr mewn cadwynau yn Babilon, ei galon a
drowyd i geisio yr Arglwydd ei Dduw. Do-
luriau a chlefydau corphorol, a fuant fodd-
ion i gymhell llawer i ymosyn am yr Ar-
glwydd Iesu, pan ydoedd y rhei'ny ag oedd
yn meddiannu iechyd heb ymorawl ar ei ol ef.
Y ddaear yr hon ni thorrir ac ni falurir gan
yr aradr, ni ddwg ddim ond ffrwythau y felt-
dith, mieri a drain; ond o'i chwarteithio, a'i
hachlesu, *bi a ddwg lysiau cymmwys i'r rhai y
llafurir bi ganddynt*, *Heb. 6. 7.* Y gwinwydd
a ânt yn wylltion mewn amser, oni chânt eu
hysgythru a'u trîn; felly eincalonau gwyllt-
ion ninnau a orchuddid gan lysiau ffaidd a
gwenwynllyd, oni bai fod yr Anwyl Iesu, y
gwir Winllannydd yn eu mynych drîn â
chroesau ag adfydau sancteiddiedig, *Galar.*
iii. 27. *Da yw i wr ddwyn yr iau yn ei ieuenge-
tid.* Ein Hiachawdwr Iesu a ddywed, *Ioan.*
xv. 2. "Pob pren ag sydd yn dwyn ffrwyth;
y mae fy Nhad nefol yn ei lanhau fel y dy-
go fwy o ffrwyth." Ni wneir dim gwaith o

aur ac arian heb dân, na theiau glân byth o feini nes i'r morthwylion eu tacclu a'u llyfnhau; felly annhebygol iawn y byddwn nin-nau byth yn llestri o barch yn nhŷ ein Tad, nes yn gyntaf ein coethi fel coethi arian, a'n tododi ymhair cystudd; na chwaith fod yn feini bywiol yngwelydd neu furiau Jerusalem, oni bydd i law'r Arglwydd dorri oddi arnom ein talpiau beilchion a chwyddedig â'i forthwylion ei hun; eithr yr annuwiol sydd gan amlaf yn pydru yn ei lwyddiant, fel dwfr marw sefydlog sy'n magu llawer math o bryfed atgas a gwenwynig. Fe ddywed y Salmydd, *am nad oes gysnewidiau iddynt, am bynny nid ofnant Dduw*, Sal. lv. 19. a dywedir yn Jer. 48. 11. *Moab a fu esmwyth arni er ei bieuengctid, a hi a orphwysodd ar ei gwaddod, ac ni thywalltwyd hi o lestr i lestr, ac nid aeth hi i gaethiwed: am bynny y safodd ei blas arni, ac ni newidiodd ei barogl.* O Arglwydd ein Ior! yn hytrach nâ bod arogl corph y farwolaeth arnom, a byw o honom yn ddiofn i'th fendigedig enw, ac ymglymmu â'n pechodau; nage, nage! ein Tad nefol yn hytrach nâ hyn, tywallt ni o lestr i lestr; boed dy law fendigedig arnom i'n deffroi; pura ni â than, cŵr ni â gwial, gan gosio ar yr un pryd, O ein Harglwydd da, yr addewid a roddaist i fab Dafydd, 2 Sam. vii. 14, 15. *Mi a'i cerddaf a gwialen ddydol—Ond fy nhrugarëdd nid ymedy ag ef.*

Yn bedwarydd, Ystyriwch *fod pob peth*; nid yw yn dywedyd y *bydd pob peth*, nage, eithr

eithr y *mae*, neu *fod* pob peth yn cydweithio; mae'r gwaith ar yr olwyn, a phob olwyn yn ei hysgogiad drofoch chwi; nid yn unig yr angylion y rhai sydd yn eich castellu, na'r feintiau y rhai sy'n dyfal barhau mewn gwe-ddi drofoch chwi, eithr eich gelynion; i.e., y ddraig a'i hangylion sy'n eistedd ar y matter hwn: gwir yw, nid hyn yw eu hamcan hwy; nage, maent yn tybied eu bod ar eu gwaith eu hunain yn eich dinystrio chwi, fel y dywedir am Affur, *Esa.* x. 6, 7. yr hwn a ddanfonodd yr Arglwydd i gospi y rhagrithwyr, ac i buro y gwenith trwy dynnu ymaith yr ūs; ond nid amcana efe felly, medd yr Arglwydd, etto amcan yr Arglwydd a garia efe ymlaen, "er nad ewyllysia efe felly." Yr holl ddaniweiniau ag sydd yn y byd sy'n cario ymlaen yr un gorchwyl, sef gogoniant y Tad, a iachawdwriaeth y plant; pob clefyd a gwendid a ddel arnoch, pob colled a gaffoch, pob gwaradwydd a ddioddefoch, pob cywilydd yn eich wynebâu, a phob galar yn eich calonâu, pob artaith a dolur yn eich ymysgarwedd; pob gwŷn yn eich esgyrn sydd er daioni; pob cyfnewidiad yn eich cyflyrau, eich tywydd tēg a'ch tywydd garw, tywydd heulio a chymmylog, eich llanw a'ch trai, eich rhyddid a'ch carcharau, y cwbl yn troi allan er daioni. O grist'nogion! gwelwch y fath gynhauaf o wynfydedigrwydd sydd yn ffrwytho o'r testyn; mae hâd wedi ei hau, ac yn egino; y mae'r llwynogod wedi eu dal rhag disa'r egin, *Can.* ii. 15. Mae'r Arglwydd ar waith,

waith, yr holl greadigaeth ar waith, dynion
 ac angylion, cyfeillion a gelynion, pawb yn
 brysur, yn *cydweithio er daioni*: O anwyl,
 anwyl Iesu! pa beth a welaisf ynom, pan y
 gwnaethost mor rhagorol drosom; a pheri i
bob peth i gyd-weithio er daioni. Goddefwch i
 mi ddywedyd gair yma wrth y pechaduriaid.
 Oh bechaduriaid! pa beth a feddylwch wrth
 erlid y duwiolion? os meddwl yr ydych ddi-
 fwyno, neu oeri y wreichionen o dân a rodd-
 odd yr Arglwydd yn eu calonnau; fe ellir ei
 chwythu i gynnu, ond nid ei ddiffoddi: fel
 tân o'r nef, pa fwyaf y byddo hi yn glawio,
 mwyaf y bydd yn fflamio: yr ydych yn cym-
 meryd y ffordd orau, tu ag at eu cadw yn
 ffyrdd Duw. Y mae gwres yr haul yn fwy
 enbeidus i dynnu ymaith ein gwsg, nac yw y
 rhyferthwy neu'r dymheftl. Gadewch iddynt,
 y mae Yspryd Duw ynddynt yn rhy galed,
 ac yn rhy drech i uffern, ynghyd a'i holl fy-
 ddin ddu; y fêr hyn sydd yn llewyrchu ol-
 eua, pan fyddo'r nos dywylla; pan wneloch
 chwi eich gwaethaf, y byddant hwythau or-
 au, er na ddiolchant i chwi am hynny; ond
 diolchant i'r Arglwydd am gael dioddef gen-
 nych. Os y'ch yn amcanu eu cael hwy yr un
 ddull â chwi, gallwch lonyddu, a rhoi eich
 calonnau ar esmwythder, y mae eich llid mor
 wanned i'w cymmhell hwynt, ag yw eich rhin-
 weddau i'w denu hwynt; y mae eich wyneb-
 au yn rhy anferth ac aflan i neb eich caru
 chwi, a'ch cynddaredd yn rhy egwan i beri i
 neb eich ofni chwi: dywedodd yr Arglwydd

ei hun, Salm cxii. 7. *Nid ofna efe rhag chwedl drwg : ei galon fydd ddisigl, yn ymddiried yn yr Arglwydd.*

Yn bummed, Caiff pawb achos i ddywed-
yd yn y diwedd am bob digwyddiad chwerw
a thanllyd, a'u cyfarfu trwy elyniaeth dyn-
ion a chythreuliaid, fel y dywedodd Joseph,
Gen. l. 20. *Cbwi a fwrriadasoch ddrwg i'm
herbyn; ond Duw a'i bwriadodd i ddaioni.* Y
mae holl air Duw fel cwmnwl tyftion yn se-
fyll dros y gwirionedd mawr hwn; cymmer-
wch un peth enwedigol yn lle llawer, i Sam.
29. Pan oedd Dafydd yn myned allan i ryfel
yn erbyn Israel, gyd ag Achis brenhin Gath,
(gyd â pha un y bu efe dros amser yn ym-
guddio rhag ei elyn) tywysogion y Philist-
iaid a orchymynasant iddo fyned yn ei ol, a
hynny a wnaethant er mwyn ei waradwyddo
ef, am nad oeddynt yn gallael ymddiried yn-
ddo; ond yr Arglwydd a barodd i hyn droi
er daioni; canys ped allan yr aethai efe i ry-
fel, efe a fuasai yn euog o waed Israel, yn
enwedig o waed Saul enneiniog yr Arglwydd,
yr hwn a laddwyd yn y rhyfel hwnnw; yr
Arglwydd o'i ddorfawr drugaredd a waredodd
Dafydd rhag bod yn dramgwydd i Saul nac
i neb o'i bobl; canys ni ddaeth allan yn eu
herbyn. Nid allasai y Philistiaid chwaith
feio arno, am iddo fyned yn ei ol; canys
hwy oeddynt wedi gorchymyn hynny iddo:
felly gwelwch y fath fudd nodedig a dderbyn-
iodd Dafydd oddiwrth y weithred honno,
trwy ba un yr oedd ei elynion yn amcanu ei
hollol

hollol waradwyddo ef; a phan rhyngo bodd gan yr Arglwydd oddef i'r annuwiolion ladd cyrph ei bobl, dyma a allant, ac nid yw hynny ond fel dwyn gwisg Joseph oddi am dano, *Gen. xxxix. 12.* Bychan yw colled yr hwn a gollo wisg a chadw ei gorph yn gyfan: felly pan glwyfir y Cristion hyd angau; etto ni chollodd ddim, ag y mae efe yn ymdrechu i'w gadw; canys gŵyr yn dda nad ydoedd ei gorph ond fel gwisg lygredig, a fuafal yn gwywo ag yn dartod o hono ei hun, ped na fuafai neb yn ei rwygo. Pan fyddo'r Hollalluog am dywallt ei bobl o gyflwr gwaeth, i gyflwr gwell; y mae ei ragluniaethau yn cyd-gerdded â'i amcan; fel pan ydoedd am ddwyn Israel o Ganaan i dramwyo yn yr Aipht; parodd fod newyn yng Nghanaan, a llewndid mawr yn yr Aipht, trwy ddwylaw Joseph, yr hwn a anfonodd efe yno i'r perwyl hynny; a phan ddaeth amser i'w trosglwyddo drachefn o'r Aipht i Ganaan, cyfododd yno frenhin newydd yr hwn nid adwaenai Joseph, a throdd galonnau yr Aiphtiaid yn erbyn Israel, fel y gorthrymasant hwy yn flin iawn, ac a wnaethant iddynt eu gwasaethu mewn creulondeb mawr; dylai yr holl bethau hyn ein gwneuthur ni yn hollol hyderus, y gwna'r Arglwydd bob peth, er daioni i'w eglwys. "Er symmud o'rddaeaf, a threiglo o'r mynyddoedd i ganol y môr: er rhuo a therfysgu o'i ddyfroedd, a chrynu o'r mynyddoedd gan ei ymchwydd ef; etto y mae afon a lawenhâ ddinas Duw," *Sal. xlv.*

2,3,4. i.e. pe byddai i'w thadmaethod ei gad-
 ael a'i gwrthod, hwynt hwy yn-ddiau a fyddent
 feirw eithr iachawdwriaeth a ddeuai iddi hi o
 le arall. *Esther iv. 14.* Mordecai a ddywed,
Os tewi â sôn a wnai di y pryd byn, esmwythder
ac ymwarea a gyfyd i'r luddewon o le arall; ti-
thau a thŷ dy dad a gyfrgollir: a phwy fydd yn
gwybod ai o herwydd y fath amser a bwn y daeth-
ost ti i'r frenhiniaeth? Fe all Brenhin y nef
 dros amser byrr roddi ffrwyn caethiwed yn
 nwyllaw y Philistiaid, er mwyn darostwng Is-
 rael ameu pechodau; ond fe a ddygir y ffrwyn
 oddiarnynt, ac Israel trwy lawenydd a gant
 dynnu dwfr o ffynbionau iachawdwriaeth,
Esa. xii. 3. Canys mawr yw Sanct Israel
 fydd yn ei chanol hi: mae amryw o beth-
 au yn gwirio hyn.

Yn gyntaf, Tyftiolaeth yr Yspryd Glân
 trwy eneuau ei seintiau. Dafydd a ddywed,
Salm xxxix. 9. *Aaethum yn fûd, ac nid agorais*
fy ngenau; canys ti a wnaethost byn. ac Eli yn
1 Sam. iii. 18 *Yr Arglwydd yw efe: gwnaed*
a fyddo da yn ei olwg. hefyd dywedir gan Job
i. 21. *Yr Arglwydd a roddodd, a'r Arglwydd a*
ddygodd ymaith; bendigedig fyddo enw'r Ar-
glwydd: lle y gwelwn fod dynion trwy ras
 Duw, nid yn unig yn ddioddefgar yn eu tra-
 llodion a'u dioddefiadau, eithr hefyd yn ddi-
 olchgar et i calon am danynt, diolchgar (me-
 ddaf) nid yn unig am drugareddau, eithr
 hefyd am ei farnedigaethau; nid ydyw yn
 dywedyd, Yr Arglwydd a roddodd, a'm ha-
 deladodd, a'm llonnodd, ac a gauodd o'm
 L hamgylch,

hamgylch, bendigedig f'o ei enw : nage, nid felly yn gwbl, eithr *efe a ddygodd ymaith*, a'm darostyngodd, a'm torrodd, a'm noethodd, heb adael dim i mi, bendigedig fyddo ei enw ef.

Yn ail, Profiadau y seintiau : pan y b'ont yn teimlo llaw Duw arnynt, y maent hefyd yn teimlo llaw Duw odditanynt, Deut. xxxiii. 27. *Ac odditanynt y mae'r breichiau tragywyddol*; fel y mae'r efengyl wrth goelbren yn dosparthu i dduwiolion lawer o drallodion; felly hefyd y mae hi yn lwfio iddynt atteigion mawrion a chryfion, sef y Duw mawr, yr hwn yw craig yr oesoedd, *Esa.* xxvi. 4. Archoffiriad ffyddlon a thrugarog yr hwn a demptiwyd fel y gallai gynnorthwyo y rhai a demptir, *Heb.* ii. 18. addewidion mawr a gwerthfawr, 2 *Pedr* i. 4. profiadau grasusol, *Rbaf.* v. 4. Y mae amynedd yn gweithio profiad; Oh anwyl eneidiau! ni wyddoch beth yw nerth, nes ymosodo gelynion arnoch, yna cewch weled, mai mwy yw'r hwn fydd ynoch chwi, nâ'r hwn fydd yn y byd; ie, fel y dywed y prophwyd, "Mae mwy gyd â chwi, "nac fydd yn eich erbyn." Ni chafodd Hezecia erioed y fath archwaeth ar ei uniondeb, sef ei fwriad cywir, na phan y cafodd gennadwri marwolaeth, *Esa.* xxxviii. 3. Ni welodd Stephan chwaith y fath olwg ar y nef, a phan ydoedd y cerrig fel storm o amgylch ei glustiau, *Act.* vii. 56. mae'r Iesu yn wir yn felus ym mhob man, yn enwedig yn y carchar. Pan y byddo yr Arglwydd yn cyfarfod

farfod â'i bobl yn yr anialwch, mae efe yn
 llafaru wrth fodd eu calon hwynt, *Hof. ii.*
 14. Hyn gyd â phethau eraill, fydd yn cyn-
 nal Crist'nogion i fyned dan amllder o groef-
 au, am hynny, fy mrodyr, byddwch dda
 eich amynedd hyd ddyfodiad yr Arglwydd:
 y mae arnoch eisiau amynedd hyd ei
 ddyfodiad; ac nid oes efgus i roddi
 am ddiffyg amynedd; y mae dioddef-
 iadau dan yr efengyl yn galw am amynedd,
 ac y mae attegion yr efengyl yn con-
 demnio diffyg amynedd; gan mai'r Ar-
 glwydd yw'r Ceryddwr, pa ham y tychanwn
 dan ei geryddon, pa bryd y gallwn weled
 nerth a gallu'r gras yn well nâ phan y bydd-
 om yn ymosod yn egniol yn erbyn pwerau
 uffern; nerth corph, a iechyd dyn, a welir
 pan y byddo yn gallael dioddef gwres ac oer-
 fel, pan y gallo fyw ymhob man heb adfeil-
 io yn ei iechyd; mettel cleddyf a welir, pan
 na allo haiarn ei ddi-awchu; felly gras Duw
 yn ei le ei hun, fydd fath blanhigyn, nad all
 efrau y maes, na drain y goedwig mo'i dagu,
 gall oddef yn yr Arglwydd nid yn unig wres
 yr haf, eithr oerfel a rhew y gauaf. Gadewch
 i bawb ag allo weled, ganfod, mai gwir blan-
 higyn yw eich gras, gwir had, *bad Duw, i Ioan*
iii. 9. Safed i fynu yn erbyn deniadau a gwg-
 iadau y byd, na ddiffoddod ei oleuni gan
 wyntoedd profedigaethau; na fydded i'r dyfr-
 oedd a chwydo y fall allan o'i safn, gymmaint
 ag oeri ei zêl, yn enwedigol na fydded i gyn-
 ffon y ddraig fod cymmaint ag yn debyg o'ch

tynnu i lawr gyd â'r fêr gwybiog: fel y mae rhai yn tebyg eu bod yn rhyw beth, ac heb fod yn ddim; felly gall rhai fod yn debyg o fod yn ol, ac heb fod hefyd, *Heb. 4. 1.* Chwi adwaenoch y byd yr ydych ynddo, mai gorthrymder a gwagedd ydyw, chwi adwaenoch yr hen gweryl fydd rhwng y ddau had, a'i fod ar droed ym mhob oes hyd y dydd hwn; chwi adwaenoch y nod, at ba un y mae satan a'i holl faethyddion yn cyfeirio eu faethau: y garreg wen yn eich mynwesau, a'r wisg wen am eich cefnau, at gydwybod dda, a bywyd da, sef y bywyd sanctaidd, mae holl gynddaredd daiar ac uffern yn anelu; yn awr *ymnertba yn y grâs fydd yng Nghrist Iesu. 2 Tim. 2. 1.* i sefyll i fynu yn erbyn yr holl ymdrech daiarol ac uffernol; caffed y diafol weled mai sanctaidd y mynni di fod, bydded ef foddlon, neu anfoddlon; caffed y byd drwg weled, mai duwiol a fyddi di, gwnaed ef ei waethaf; fe allai os goddefir iddo, y gwna efe di yn dlawd, yn resynol, ac yn noeth; ond ano-beithied dy wneuthur byth yn annuwiol. Na fydded i'r haul wywo eich blodau, eithr addfedu eich ffrwythau, cynneued eich gwreichionen yn fflam danbaid, a'ch hedyn mwf-dard yn bren. Ymddangosod eich gras o natur dyfroedd y cyffegr, *Ezec. 47. 3, 4, 5.* aed rhagddo o'r fferau i'r llwynau, ac o'r diwedd yn nosiadwy; fe allai fod dy ddyfroedd di etto yn weinion, heb gyrhaeddyd ond at y fferau, gweddia fod pob ymarferiad

iad o foddion gras, fel cynnifer a hynny o nentydd yn chwannegu'r dyfroedd, hyd oni byddo yn nosiadwy, fel yr Iorddonen yn y cynhauf yn llanw dros ei cheulannau: cyflawner yr ysgrythur honno ynoch chwi, *Diar. 4. 18. Llwybr y cyflawn sydd fel y goleuni, yr bwn a lewyrcha fwy fwy hyd ganol dydd.* Llanwer eich calonau â chyflawnder Duw, *Col. 2. 10.* fel y byddo eich llwybrau yn diferu brasder, *Can. 4. 11. a 5. 5. dy wesusau fy nyweddi, sydd yn diferu fel dil mêl, a'i dwy law a ddiferasant gan fyrrb;* megis ac yr yfsoch y llaeth a'r mêl a ddaeth oddi uchod, felly difered y ffordd y cerddoch ar eraill hefyd: chwi wyddoch am yr annuw-
iolion y rhai sydd yn yfed anwiredd fel dwfr eu bod yn llygru y ffordd y cerddont; fel dynion lleuog yn gadael eu llau ymhob man y byddont, llwon, celwyddau, gwaradwyddiad-
au, goganau: dywedir am danoch chwithau, i chwi yfed o wlith y nef, a'ch bod yn gwlawio y ffordd y cerddoch, yn cyfrannu fel dil mêl â'ch genau, a myrr â'ch dwylaw; sef, ymadrôddion iachus wedi eu cyd-dymheru â halen, yn peri gras i'r gwrandawyr, *Col. iv. 6.* ynghyd â gweithredoedd addas i edifeirwch, o blegyd anghenrhaid yw gweled eich *gweithredoedd da chwi, fel y gogoneddont eich Tad yr bwn sydd yn y nefoedd, Mat. v. 16.* Fel hyn wrth fod yn offerynnau yn llaw yr Arglwydd i adeiladu eraill, y cewch ffeindio y bydd i'r Hollalluog chwanegu at eich addfedrwydd chwithau.

PREGETH VI.

Llais y Durtur, &c.

DAT. iii. 20.

Wele, yr wyf yn sefyll wrth y draws, ac yn curo, &c.

WELE yw'r gair cyntaf yn y testun, ac nid y lleiaf mewn arwyddocad: Soren, neu fys-llaw yw ac sy'n cyfeirio at ryw fatter rhagorol. Fe'i nodir ef yn yr ysgrythurau i lawer diben.

1. I ddeffro ein ffydd. *Wele Morwyn a fydd ferchlog, ac a esgor ar fab, ac a eilw ei enw ef Immanuel, Efa. 7. 14.*

2. I ddeffro ein gobaith. *Wele, yr wyf yn dysod ar frys; a'm gwobr fydd gyd a mi, i roddi i bob un fel y byddo ei waith ef, Dat. 22. 12.*

3. I ddeffro ein cariad. *Wele, pa fath gariad a roes y Tad arnom, fel ein getwid yn feibion i Dduw, i Ioan iii. 1.*

4. I ddeffro ein hofn. *Wele, y mae efe yn dysod gyd â'r cymmylau; a phob llygad a'i gwel ef, &c. Dat. i. 7.*

5. I ddeffro ein gorfoledd. *Wele, yr wyf yn mynegi i chwri newyddion da o lawenydd mawr, &c. Luc ii. 10.*

6. I ddeffro ein diolchgarwch. *Wele, boll weithon*

weision yr Arglwydd, bendithiwch yr Arglwydd,
Salm cxxxiv. 1.

7. I ddeffro ein tosturi. *Wele, a oes y fath ofid a'm gosid i?* Galar. i. 12.

8. I'n deffro i fulwi ar ardderchawgrwydd pethau; megis yma, lle gwelir rhyfeddodau: sef bod Duw'r holl ogniant yn dyfod at ddyn, yr hwn fy yn wael oll; bod dyn, cadechyn brwnt aflan, yn cael ei wneud yn deml i Dduw, yr hwn fydd oll yn sanctaidd. Pa belllder fu rhwng Duw a dyn? i.e. pa fath anghydfod? i.e. pa forriant? Ond O! happus Undod! bod y ddau yn cael eu dwyn dan yr un gronglwyd, i'r un bwrdd: rhyfedd yw yn ein golwg ni! cymmwys yw gosod uwch ei ben y gair, *Wele!* yr hwn fydd o arwyddocad pwysfawr. Os yw'r Seren hon uwch ben y drws; y mae'r Iesu oddifewn; y mae pendefigion oddifewn, p'le bynnag y mae hwn yn cadw'r drws; nid oes lle tynnu yn drafrwysg firwythau'r baradwys honno, lle y mae'r Cerub hwn yn cadw'r ffordd. Os bydd *Wele* wedi ei 'sgrifennu ar y blwch, byddwch sicr fod yr ennaint fydd ynddo yn werthfawr.

Mae pethau mawrion yn canlyn, pan f'o *Wele* yn myned o'r blaen: felly yma, y mae yr Duw mawr yn crymmu ei nefoedd, ac yn disgyn at feibion dymion; nid wedi ei arfogi â tharahau, na'i wisgo â mawredd a thywyllwch yn dôd o'i amgylch, fel at yr Iffraïaid ar fynydd Sinai, nac fel y dae h ef i'r cyffegr. Salm lxxviii. 25. *A'r Cantorion o'r blaen, a'r Cerddorion*

*Cerddorion ar ol : yn eu mysg yr oedd y Llang-
esau yn canu Tympanau.*

Golwg hardd a fuasai honno i bob llygad, eithr dyfod y mae efe yn *Forma pauperis*, fel cardottyn, gan fegian elusen er mwyn Duw. Nid yw yn torri ein teiau, ond sefyll wrth ein drysau. Fi anadl a rwygai byrth uffern, *borrau beyrn a faluriai yn llwch*. Dyma amynedd a gostyngeddrwydd hyd at ryfeddod, ei fod yn sefyll wrth y *drws*. Pob gair fydd ryfeddol !

1. *Fi*. Digon fuasai pe na buasai ond angel, ceidwad i ryw fonarch ; neu un o gôr sanctaidd y prophwydi, neu y lleiaf o'r Seraphiaid asgellog fry ; eithr *Fi*, *Tywyfog tangnedd*, Brenhin y Gogoniant, Arglwydd y nefoedd a'r ddaear.

2. *Sefyll*, nid eistedd mewn breiniol gadair, na glynu wrth glustog esmwyth ; eithr *sefyll*, i ddangos fy mharod-
rwydd i ddyfod i mewn, a'm hamynedd i ar-
os allan.

3. *Wrth y drws*, nid yn y neuadd, lle mae gwres tân yn firioli, nac yn y 'sta-
fell i bwyso ar wely o ifori i arbed fy nghlin-
iau ; ond wrth y *drws* heb ddim cysgod, lle
y mae y gwllith yn fy oeri, a'r 'storom dym-
hefflog yn fy nghuro : *lle llenwir fy mben â
gwllith, a'm gwaillt gan ddefnynnau'r nos*.

4. *In curo*, nid fel y buttain yn y *Diarhebion* ix. 2,3,4. yn canu, i ennill a thynnu trasaelfyr i'w hynfydrwydd ; nac fel y *Sodomaidd wrth Lot*, i gyrchu gwaed gwirioniaid.

5. Nid â'm dwylaw yn fy mynwes i edrych oddiam-
gylch fel segurwyr yn y farchnadfa, eithr *curo*.
Nid un ergyd, ac ymaith â fi fel rhedegwr ;

Eithr.

eithr sefyll yr wyf i edrych a agorant i mi, ac i'w happufrwydd euhunain. Ynawr Arglwydd pa beth yw dyn? i'e, y mwyaf o ddynion; pan y mae'r fath Dduw galluog, presennoldeb, pa un a wna i'r nefoedd ddiferu, *Salm* lxviii. 8. O enau pa un y daw allan dan difaol, *Salm* xviii. 8. llais pa un a hyllt y creigiau ac a ddinoetha goedydd, yn sefyll wrth ein drysau, ac yn curo; pa sawl ffon o ryfeddod fydd yn yr ysgol hon? trwy'th gymmorth Arglwydd, mi a gloddiaf am rai o'honynt. A'r cyntaf a gaf ar ben y mwyn, yw y Person sy'n sefyll, *Fi!*

1. Ystyriwch, mai'r Duw cadarn ydyw; mewn cydmhariaeth i ba un, nid yw'r haul ond pellen o dywyllwch. Un heb ei fath. Nid all myrddiwn o angylion gogoneddus y nef, na dynion y byd, ddangos un etto o'i gyffelyb; y Messiah Mawr; y Duw-Dyn. 1. Gwelwch ef yn ei genhedliad, fel y gwir Dduw, a ddaeth i fod yn wir-Ddyn; Duw o'i Dad heb un Fam; Dyn o'i Fam heb un Tad; y *Melchisedec ei hun*. 2. Yn ei enediggaeth; Wele, Preswylydd tragywyddoldeb wedi bod rai misoedd yn y groth, yn cael ei eni i'r byd; y Tad tragywyddol yn Fab bychan; y gair heb allu llefaru; doethineb ei hun heb wybod gwahaniaeth rhwng da a drwg. Yr hwn fydd yn cynnal pob peth, yn cael ei gynnal ei hun mewn breichiau gwraig. Yr Anweledig yn cael ei weled gan fugeiliaid tlodion, *Luc* ii. 15, 16, 17. Yr hwn sy'n diwallu pob peth byw yn sugno bronnau

bronnau. Arglwydd Dafydd yn Fab Dafydd. Arglwydd pawb yn was pawb. Yn nechreuad y greadigaeth gwnaethpwyd dyn ar lûn Duw! Yn awr, wele, Duw ar lûn dyn; ie, yn wir ddyn. Dyma'r rhyfeddod mwyaf a welodd llygad erioed; fe welwyd yr haul yn sefyll, *Jos. x. 13.* ac yn myned yn ei ol ddeg o raddau, 2 *Bren. xx. 11.* Mawr oedd hyn; eithr, wele, Haul Cyfiawnder yn dyfod i lawr o'r nefoedd i'r ddaiar, o fynwes y Tad i fru gwryf. Gwelodd Moses y berth yn llosgi heb ddifa; wele yma wryfodod merch er ei bod yn fam, *Esa. vii. 14.* Gwialen sych Aaron a flagurodd; yma boncyff sych gwywedig Jesse a fodeuodd, ac a ddygodd ffrwyth, *Esa. xi. 1.* Manna a ddaeth allan o'r cymmylau; Crist o fynwes y Tad, *Ioan i. 18.* Elias a gymmerwyd i fynu i nef; wele, un mwy nag ef yn dyfod i lawr o'r nef, *Ioan iii. 13.* Bellach, dywedwn gyd ag un o'r tadau gynt, "Ni ryfedd-af faintioli y byd, sicr ansawdd y ddaiar, cynhuddiad a digynhudiad y lloer; eithr rhyfedd-af weled Duw mewn croth, y Galluog mewn cadair!" Diau mae peth rhyfedd yw hyn, achos mawr i orfoleddu. Llawen- haên, hên dad Adda, dy wraig Efa a esgor- odd ar Hâd yr addewid, yr hwn a yfliga fiol y sarph. Llawen- haên dad Abraham daeth y dydd yr hiraethaist am ei weled, *Gen. xxii. 18.* Llawen- hewch brophwydi, cyflawnwyd eich prophwydoliaethau, *Luc i. 70.* Llawen- hewch ddynion, gwnaethpwyd Mab Duw yn ddyn,

ddyn, *Gal.* iv. 4. Llawenhewch wragedd, canys gwraig fydd fam i Dduw, *Luc* i. 48. Llawenhewch forwynion, canys *morwyn a fu beichiog, ac a esgorodd ar fab*, *Esa.* vii. 14. Llawenhewch fechgyn, canys Mab Duw a wnaethpwyd yn fachgen, *Esa.* ix. 6. A llawenhewch y rhai sy'n eistedd mewn tywyllwch, *Haul Cyfiawnder a gysfododd*, *Mal.* iv. 2. Llawenhewch rai newynog, *daeth bara o'r nef*, *Ioan* vi. 41. Llawenhewch rai cleifion, daeth y Meddyg, *Mat.* ix. 12. Llawenhewch chwi bechaduriaid, gahed Iachawdwr, *Luc* ii. 14. Cenwch, Oh Cenwch, *Gogoniant* i Dduw, yn yr uchelder, &c.—Clywch beth o gân *Cristostom*, “ Oh uwchder a dyfnder trugaredd! “ Duw! Oh ymysgaroedd cariad Crist! Plan- “ higyn wyt, Oh Iachawdwr, o'r barad- “ wys nefol! Pa fys a'th dynnasai oddiyno? “ Pwy a'th dynnasai o fynwes dy Dad, pa- “ las dy ogoniant? Neb ond tydi dy hun. “ O ddyfnder dy ddaioni!” Gwelwch pa fath yw'r *Fi sy'n sefyll*, &c.

2. Ystyriwch, i ba beth y daeth; nid er mwyn gwneud ei hun yn happus, ond er mwyn bod yn ddaionus; nid all efe fod yn well er ei greaduriaid, onid e, fe fuasai yn eu creu yn llawer cynt: pwy allasai ei luddias? beth yw'r haul well er y ddaear? a yd- yw efe yn fwy gwrefog a llewyrchiol? Dim. Y mae ei tharth a'i mhwg yn ceisio ei dyw- yllu, oni bai ei nerth ei hun fydd yn eu gwaf- garu. Beth a gaiff ein Duw gennym ni? *Ei da nid yw ddim i ti, medd y Salmydd.* Yr oedd

oedd efe yn berffaith happus cyn ein bod ni erioed. Y Tad yn llawenhau yn ei Fab, a'r Mab yn y Tad; a'r ddau yn yr Ysryd, *Diar.* viii. 30. Nid yw'r haul yn fwy ei llewyrch am fod llawer o lygaid yn ei gweled. Fe dden-gys Duw leied o angen dyn fydd arno yn *Sal.* l. 9, 10, 11, 12. Nid oes arno gymmaint o eisiau help dyn i'w wneud yn ogoneddus, ag fydd ar y nefoedd o eisiau help gwybedyn i beri iddi droi, neu'r haul o help magien tu ag at lewyrchu yn fwy.—Cymmaint o golled a g'ai Duw pe baem ni eu gyd yn meirw, ac a g'ai gwr bonhedig o farwolaeth cant o fegeriaid cryplaid, ac oedd yn byw yn gwbl ar ei gefn ef. Felly, nid i gael dim gennym ni, ond i roi pob peth i ni. Wele, ryfeddod!

3. Ystyriwn, i bwy y mae'n cymmell ei hun, nid i'r angylion, ond i ddynion; defnyddiau pa rai yw pridd, y mae hynny yn wael, ac i ddynion pechadurus; pridd wedi ei halogi, gwaeth nâ'r ymlusgiaid, meirch-dai yn llawn o dom; ni bu Miriam erioed mor ffaidd gan wahanglwyf ag ydym ni; un Ethiopiad mor ddû, na llewpard mor frych; fel y mae Homer yn paentio Thersites yndelpyn o anharddwch. Cadachau pudron yw ein gwisgoeddd goreu; cryplaid deillion, chwerwon, furllyd; gwiberod o'r iawn hiliogaeth; gelynion i Grist yn eu meddyliau, yn eu calonau, ac yn eu bywydau; yn ei gasau yn ddiachos â chafineb marwol, ac ni orphwysant gasau, hyd oni thynnir eu hên galonau

lonnau cas allan o'u cnawd, *Ezec. xi. 19, &c.* Clyw beth a ddywed y Jehofa, *Ezec. xvi. 4, 5, 6,—8.* Oh Enaid ! Enaid ! Enaid ! synna yn aruthrol. A dosturia yr Immanuel wrth yr hwn ni thosturia neb arall, na hwythau 'chwaith wrthynt eû hunain ? Wele, dynier-wch tu ag at bechaduriaid ; ie, y pennaf o bechaduriaid ; y gwaethaf, y ffeiddiaf ac all y ddaiar ei ddangos, nac uffern 'chwaith. Os na ryfedda dynion, fe synna'r nefoedd a'r ddaiar.

II. Ystyriwch, mai sefyll y mae, Sefyll fy agwedd o barodrwydd yn *Act. vii. 55.* Stephan, pan oedd yn cwmpo dan gafod o gerrig, *a welodd y nefoedd yn agored, a Mab y dyn yn sefyll ar ddebeulaw Duw.* Yn fynych y gwelwyd ef yn eistedd yno, pan na byddai trialon ei eglwys ef yn waedlyd; eithr yma y gwelir ef yn S E F Y L L, Ei saint sydd yn ymladd i angeu, ac yntef fel rhyfelwr, *a'i gledayf ar ei glin*, Salm xlv. 3. yn barod i ruthro i'r frwydr, i ddwyn ei saint allan yn goncwerwyr, er ei fod mewn un ystyr yn *cael* ei goncwero; felly y mae Crist yn sefyll wrth y drws yn y testun, a'i agwedd sy'n dangos yn eglur megis pelydr goleuaf yr haul, ei fod ef, ynghyd â llu o'i rasusau, yn barod i gymmeryd meddiant o'n calonau, os cawn ni ras i agoryd. Oh ! pa fendith ydyw bod yn drigfan neu'n annedde i'r Drindod bendigedig ! hyn yw cyflawnder a dymunioldeb y nefoedd ei hun. Y mae'r Iesu yn barod i roddi i ni yr happusrwydd hyn, a rhag i ni gael ein llygad-dynnu

gan swynion y byd, y mae efe fel mewning o gariad yn dymuno, gan ddywedyd, Deut. v. 29. *Ob! na byddai gyfryw galon ynddynt i'm hofni i yn wastadol.* Gyd â pha fath araith gyffrous y mae efe yn ein perfwadio, *Dychwel, dychwel, y Sulamees; dychwel, dychwel, fel yr edrychom arnat,* Can. vi. 13. Gyd â pha fath och'neidiau dyfnion a ffrydiau o ddagrau y galara efe, Mat. xxiii. 37. *Ob Jerusaleml, Jerusaleml! yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn llabyddio y rhai a ddanfonir attat, pa sawl gwaith y mynnaswn gasglu dy blant yngbyd, megis y casgl iar ei chywion dan ei badenydd, ac ni's mynnech!* Nid yw'r Iesu yn cellwair wrth wylo, fel chwareuyddion neu ragrithwyr; eithr ein gwynfyd neu ein hadfyd ni fy'n tynnu dagrau oddiwrtho ef: os yw efe yn griddfannu, o blegyd ein calon galedwch y mae. Fe a fyn i ni ddal gafael ar ei drugaredd, a ninnau yn caead yn ei erbyn; oni bai ei fod yn ewyllysgar i ddyfod i mewn, ni fyddai iddo *sefyll wrth y drws,*

1. I ddangos ei barodrwydd i ddyfod i mewn. Gwelwch Frenhin y nef wrth dŷ'r llaf, ac fy'n dewis marw yn hytrach na dyfod i gael bywyd. Y mae Crist yn uchel achwyn, gan ddywedyd, *Ni fynwch ddyfod attaf fi fel y caffoch fywyd.* Geiriau yn abl hollt-i'r graig. A aeth y calonnau yn greigiau, a'r creigiau yn galonnau?

2. *Sefyll*, i ddangos amynedd. *Sefyll*, er ein bod yn gwrthod. Fe saif er gwaetha ein nhâg. Fe gur y drws na welodd erioed yn agored

gored. Dyma amynedd fy Iachawdwr yn
 llewyrchu, ac ymarhoaeth fy Nuw. Y mae
 gallu yn ei law i agor o rym, ond mae am-
 ynedd yn ei galon i sefyll. Fe all ein taranu
 i ddistryw a thân, ond gwell ganddo ein me-
 ddalhau â'i wllith. Deugain mlynedd yr aros-
 odd efe wrth Israel, cyhyd a hynny y gofidi-
 odd ei enaid: mew'n hanner yr amfer y gall-
 asai ofidio pob gwythen o'u corph hwy. Pa
 ddyn fuasai yn arbed brawd cyhyd, yn en-
 wedig pan f'ai ei waed yn frwd yn ei wthi?
 Ymhellach, mae'n achwyn arnynt o'u rhwym-
 au, *Jer.* xxxii. 30, 31, &c. "O blegyd
 "meibion Israel, a meibion Juda, oeddynt
 "yn gwneuthur yn unig yr hyn oedd ddrwg
 "yn fy ngolwg i, o'u mebyd: o herwydd
 "meibion Israel a oeddynt yn unig yn fy
 "niglloni i â gweithredoedd eu dwylaw,
 "medd yr Arglwydd. Canys i'm digofaint,
 "ac i'm llid, y bu y ddinas hon i mi, er y
 "dydd yr adeiladasant hi, hyd y dydd hwn."
 Pa le y mae Plato, graddiau pa un ni choch-
 odd gan lid? Pa le y mae Socrates a'i wyneb
 llawen yn wastad, er gwaetha trais Xantippe?
 Iê, pa le y mae *Job*? Y mae amynedd dyn
 yn fawr, ond wrth ei gymharu â Duw, y mae
 fel defnyn i'r môr, Duw yn unig sydd dda
 ei amynedd. Oh trueni fod pryfgopynnod
 yn sugno gwenwyn o'r blodeuyn melus hwn;
 yr Athëistiaid a ddywedant, Y mae yn oedi,
 pa le y mae addewid ei ddyfodiad? Nid oes le
 eu dilyn, rhaid i mi droi at y drws, i edrych
 a ydyw'r Oen yn sefyll etto. Ydyw, ydyw, y
 M 2 mae,

mae, ond nid byth yr erys, yr haul fy'n llewyrchu a fachluda. Hir y mae ei eiddigedd heb gynnu, ond pan gynneuo, nid all afonydd y dehau mo'i ddiffoddi. Fy enaid, ateb pan mae'n galw, agor pan yw yn curo. Cariad yr Oen a'th orchfygo.

3. Ymhellach, ystyriwch pa annogaeth y mae yn ei gael. Weithiau mae'r pechadur yn ei daflu heibio ag esgusodion, weithiau nad oes arfod, gan fod gwaith rheitach na rhedeg i'r drws; tyred amser arall, mae gennyf ddieithriaid eraill yn tŷ ac wyf yn garu yn well. Y mae'n gweled pechod yn cael ei ddiddanu oddi fewn; etto, yr wyf fi yn sefyll, medd efe; wrth ddrws pechaduriaid, y gwaethaf o'm holl greaduriaid: Fy ngelynion yn cael eu croesawi oddifewn, a minnau oddiallan. Oh galon! galon! galon! agor i mi. Agoryd, Agor pa beth? Atteb, y galon. Rhaid bod drws y galon yn agored; nid drysau ein gwefusau yn unig; rhaid agoryd y rhei'ny hefyd, canys ein lachawdwr a ddywedodd, *Pan weddi och, dywedwch*; nid myfyriwch ond dywedwch, *Luc xi. 2.* etto rhaid mwy na chyffes y genau, sef credu a'r galon, *Rhuf. x. 10.* Nid y genau ei hun ond y galon hefyd, gwraidd hon nid rhisgl y llall a ofyn efe, *Diar xxiii. 26.* Fy mab moes i mi dy galon; nid dy wedd oddi allan, nid dy lygaid yn saethu tu a'r awyr, na'th liniau yn cufanu'r ddaiar, na'th law yn morthyru dy fonwes, talent o ymadrodd heb wns o gariad ni wna les, *1 Cor. xiii. 1, 2.*

Æschines

Æschines a ddygodd y rhodd bennaf i'w feistr, sef ei hunan; a'i feistr Socrates a'i prifiodd ef yn werthfawroccach nac anrhegion mawrion ei ysgolheigion eraill. Perl yw'r galon; dyro hi i dy Dduw, gwell ganddo gael gronyn bach yma, na llonaid creigiau o ddiamonds. Nid yw dy holl aberthau dynol heb hon, ond cyffegr-ledrad; os yw dy galon yn union a phur, yr wyt ti oll yn wyn fel eira yn Salmon; yr Arglwydd a'i gwnaeth yn bur, dyro ei waith ef yn ol iddo ei hun, *Salm* li. 10. Efe a'i creodd hi yn lân: cadw dy elusennau, er eu bod yn ber-arogl yn ffroenau yr Arglwydd; dy weddïau, er eu bod fel arogl-darth yn ei olwg ef; dy filoedd o feheryn a'th fyrddiwn o ffrydiau olew; gwir yw, mae coron o ogoniant yn waitio eich elusennau, a phob gweithred dda arall os trwy ffydd y maent yn cael eu gwneud; etto beth yw'r cwbl heb dduwioldeb y galon; rhaid i'r deml sancteiddio yr aur, ac i'r allor sancteiddio y rhodd, *Mat.* xxiii. 17, 18. fel y dywedodd Daniel v. 17. *Bydded dy roddion i ti, a dod dy anrhegion i arall*; felly y dywed Jehofa oni bydd dy galon gyd â'th rodd. Y mae gweddi yn ymddiddaniad nefol, i'e ymfiarad yr enaid a'i wneuthürwr, cadwyn yd-yw ac fy'n offerynnol i gadw nesoedd a dai-ar ynghyd, i'e, gyd â pharch y casto ei ddywedyd, yn tynnu yr Arglwydd i wared atom ni, *Salm* cxlv. 18. *Canys agos yw'r Arglwydd at y rhai oll a alwant arno*; etto beth yw ein gweddiau heb ddefosiwn y galon?

nid ydynt ond gwag siaradau yn haeddu mell-
dith yn hytrach na bendith.

III. *Ac yn curo.* Pa fodd?

1. Trwy weinidogaeth ei air: curo gallu-
og yw hwn, pa gestyll ni fwrw i lawr? Y
mae'n bwrw i lawr, medd Paul, 2 Cor. x. 5.
*Bob uwchder ac sy'n ymgodi yn erbyn gwybod-
aeth Duw, gan gaethiwo pob meddwl i ufudd-dod
Crist.* Y mae talcennau cerrig gan ddynion,
gyddfau o adamant, eifennau o farbl yng-
hylch eu calon, ac ni waedant, ni phlygant,
ac ni wridant. Y gair yw'r ordd i dorri'r
graig, a'r tân yw'r toddi. Y mae dynion fel
y neidr yn cae eu clustiau, un clust a wasgant
wrth y ddaiar i'w lanw â thorn cybydd-dra;
gosodant eu cynffonnau yn y llall i'w lanw â
charolau trachwant. Etto rhai o'r nadroedd
hyn a swynwyd gan y gair: y nefolaidd gan-
iadau a'u difyddarasant, a dawniasant wrth
bibau'r efengyl. Clŷch arian Aaron a'u treis-
iasant. Yn awr, nid oes caniadau fel can-
iadau Seion. Oh! mor hesp ac anffrwythlon
yw enaid dyn nes i'r gair ddisgyn fel gwlith
arno. Oh! y fath ffrwythau a ddaw oddi
wrth ychydig o ddiferynnau. A ydyw y galon
yn faleisus? Nid oes un glin a gaiff bard-
wn ganddi, haws yw tawelu y môr pan y
mae yn rhuo gan wyntoedd. A ydyw hi yn
gybyddlyd? Nid oes un treial a'i tynnera i
dosturi, ni ellir tynnu ceiniog oddiwrthi. A
ydyw hi yn anllad? Mor hawfed llanw y môr
ag aur a'i boddhau hi; eithr, wele, *Deut.*
xxxii.2. *Y gair a ddefnydda fel glaw arni, ac a*
ddifera

ddisera fel gwllth, fel gwllth-law ar ir-wellt, ac fel cawodydd ar lās-wellt. Yna yn ebrwydd mae y cerrig tân yn troi yn gnawd, y môr garw yn llonydd. *Gilboa* yn ymwisgo â llyfiau, lle ychydig o'r blaen nid oedd eginin; gwelwch fawr gyfnewidiad! *Zachēus* yn drugarog, *Paul* yn llariaidd fel oen, *Ahab* yn ei fachliain, *Ffelics* yn crynu fel dalen eithnen, *Pedr* yn gadael ei rwydau ac yn dal miloedd o eneidiau ar yr un dynfa. Wele, y byd yn cael ei ddwyn i'r ffydd, nid ganddoethion yr Aipht, ond gan ysgubion *Judea*: a'r rhai'n a feistrolant ddewiniaid. Geiriau pysgodwyr, ebe *Awstin*, a ddarllenir, ond gyddfau areithwyr a orchfygir. Nid allasai pennaeth *Rhufain* ddim ymffrostio mwy yn ei *veni, vidi, vici* (hynny yw, deuthum, gwelais, a gorchfygais) nâ hwy; canys gorchfygasant gynnifer o genhedloedd ac a welfant, nid â genau cleddyf, ond â chleddyf y genau, yr hwn a wahana rhwng enaid ac yspryd. Oh genhedloedd, pa beth a ddarfu i chi, *Salm cxiv. 5, 6.* O fôr pa ham y ciliaist? titbau Iorddonen pa ham y troaist yn ol? Pa ham fynyddoedd y neidiech fel hyrddod? a'r bryniau fel ŵyn defaid? Geiriau yn amlygu buddugoliaeth yr *Israeliaid* wrth fyned i wlad *Canaan*. Beth a gafodd y dynion, i adael eu ffyrdd eu hun, ac i ffoi wrth lais dyn fel defaid ofnus? Diau mae bys Duw a wnaeth hyn; y bys hwn a ddelo trwy'r dellt i gyffwrdd â'ch ymysgaroedd. Chwi oll fel y cyffrooch er ei fwyn.

2. Ei drugareddau : testyn cymmwys i angyllion i chwareu arno, priodoled anwylaf Duw, gwrthddrych ei ddigrifwch, y nef a fyddai yn uffern hebddi. Clywch y côr gogoneddus yn canu, a chyd-genwch â hwynt, *Salm cxlv. 8. Graslaw, a thrugarog yw'r Arghwydd, hwysfrydig ei ddig, a mawr ei drugaredd. Ei drugaredd fydd ar ei holl weithredoedd. Pa beth? Ar ei holl weithredoedd. Pa beth yw'r gronglwyd serenog fydd uwch ein pennau? Pa sawl mil o lampau sy'n goleuo ynddi? Beth sy'n uwch na'r rheiny? Y nef a'i huwchder sy fawr, taith pum cant o flynyddau, medd rhai. A ydyw dy drugaredd yma, O Arglwydd, diau yw, Salm xxxvi. 5. Dy drugaredd fydd byd y nefoedd. Ai dyma'r terfyn? Nage, y mae oddi ar y nefoedd, Salm cviii. 4. Wele, etto y ddaiar yn llawn o'i ddaioni, Salm cxix. 64. Moses a ddywedodd am ei ddaioni ef i Israel, Deut. xxxii. 10, 11. Cadwodd bwy fel canwyll ei lygad, cododd bwy ar ei adenydd fel eryr, gwnaeth iddynt fwyta enw y maes, a sugno mêl o'r graig. Cawsant ymenyn gwartheg, a llaeth defaid, yngbyd â brasfer wyn a byrddod o rywogaeth Basan. Oh am nerth i ddweyd wrth eich cydwybodau oll, pwy o honoch na's profodd Dduw yn dda? Yr ydym yn eistedd dan ein ffigys-bren, yn troi yngwres yr haul, ein hesgyrn yn llawn mêr, a'n boliau o drysorau cuddiedig Duw. Nid ydym abl dywedyd gyd â thywyfog yr Apostolion, *Aur ac arian nid oes gennym, ond gyd â*
Pin-*

Pindarus am ddinas Rhodes; y mae'r tonnau yn dwyn aur i ni, a'r cymmylau yn cawodi arnom wllth gwerthfawroccach nâ gwllth Hermon. Wele, mor felus y mae efe yn curo. Cyfod, fy Anwylyd, agor i mi. Wele, *fi yn sefyll wrth y drws ac yn curo.*

3. Cystuddiau : cenhadon Duw yw'r rhai'n, ac y maent yn daerion yn curo. Oh gadewer iddynt gael eu nheges, er ein dychweliad y maent yn cael eu hanfon, a gwell yw eu cael na bod hebddynt. Y mae Demetrius yn dweyd, Eisiau bod yn druenus, yw bod yn anhappus. Y deg Gwahanglwyfus a ddaethant at Grist, y naw iach a aethant oddi wrtho. Y Gwahan-glwyf a ddugodd Naaman at y prophwyd yn Israel. Y mab afracdlon wrth gafnau'r môch a gofiai am dŷ ei dad. Oni buasai i gennad satan gernodio *Paul*, buasai *Paul* yn cernodio Duw trwy dra ymdderchafu. Y maent yn offerynnau i wneuthur rhai drwg yn dda; megis Manasse, Nebucodonosor, &c. ac yn wastad yn gwneuthur y da yn well. Pe b'ai llwyddiant bob amser fel gwllth melus ar ein hwynebau; pa fath seren wybiog a fyddai dyn? hyd pa le y taenai yr anghenfil ei esgyll? Pan yw Alecsander yn fawr, y mae gweniaith mawr yn ei lŷs ef, a hwnnw fel cacamwcci neu gyngaw yn glynu wrth ei wisg ef, yn babblan iddo hawl o anfarwoldeb gan ei alw yn dduw: y mae yn hawdd ein twyllo ni i ofod mwy o bris arnom ein hunain, nag ydym ni o werth; hyn
a wnaeth

a wnaeth yntef hyd oni welodd ei waed trwy ergyd saeth : wele llawer gwell oedd yr adfyd, na'r hawddfyd ! Pa fodd y bydd hi yn llawn fôr yn y meddwl, pan y b'o trai yn y meddiant ? neu, Pan y b'o bron y byd wedi chwerwi, pwy a fugn wagedd allan o honi ? Beth a wna cartref yn fwy melus i ni, na bod mewn mawr drafferthion oddicartref ? Oni b'ai y rhew a'r oerfel y gauaf, ni byddai ddim cyftadl gweled yr haf : Pan yw'r afradlon yn ymborthi ar gibau, y meddyliai efe oreu am ei artref, *Luc xv. 16, 17.* Yn y gwrthwyneb, coffadwriaeth o'r crochanau cig, a llewnidid yr Aipht, a wna i Israel ffeiddio Canaan ei hun. Pa bryd y mae ein anadlau ni fyrraf am y nef ? Onid pan y byddo balchder yn ymdroi yn ei sidanau, pan y byddo mawrder yn hwylo mewn gwaith edau a nodwydd, pan y b'o llewnidid yn gwlawio arnom megis cnyfiau aur, pan y b'o anrhydedd yn gwenu a phob peth yn ffynnu, gwelwch mae peth truenus, hebras yw bod yn llwyddiannus : Ephraim hebgynnesfio a'r iau, a gyfyd ei sawdl yn erbyn y nef ; eithr Israel wedi eu curo a'u lladd, a ddychwelant, ac a geisiant Dduw yn forau, *Sal. 78. 34.* Canuau perciddiaf Dafydd, oeddent mewn dagrau, o ba herwydd y dywed, *da oedd i mi fy ngbystuddio, Sal. cxix. 71.* Teilwng yw'r wialen honno o gyfanau ac fy'n curo allan ein pechodau.

4. Yn bedwarydd, y mae efe yn curo trwy ei farnedigaethau. *Esay xxvi. 8. Ar*

lwybr

lwybr dy farnedigaethau hefyd i'tb ddisgwyliashom, adnod 16. Mewn adfyd Arglwydd yr ymwelashom â thi, tywalltasant weddi, pan oedd dy gosbedigaethau arnynt. Weithiau y mae yn curo wrth y drws nesaf attat. Gwybydd ei fod wrth eu curo hwy, yn dy rybyddio di; mae barnau eraill, yn esamplau i ni, Luc 13. 5. Onid edifarhewch, chwi a ddi-fetbir oll yn yr un modd. Os yw y cedrwydd yn syrthio, cryned y ffynnidwydd, gallant hwythau gael eu diwreiddio gan y gyffelyb demheftl: er bod y cwmwl yn casglu ymhell, fe all dorri ar ein pennau ni; y cleddyf a yfodd waed y rhai draw, o bosibl na's digonir ef nes yfed dy waed diethau hefyd; os yw tŷ fy nghymmydog ar dân, a dwymnaf i fy nwyllaw wrth ei fflammiau ef? oni all gwreichionen dasgu oddiyno a chymmeryd gafael, ar fy nghronglwyd innau hefyd? Gadewch i Nero ganu, tra yw Rhufain yn llosgi, eithr bydded colledion eraill, yn rhybyddion i ni; dedwydd yw y gwr a gymmero rybydd, pan welo arall dan ei gerydd.

5. Yn bummed, *curo* trwy'r gyfraith. Y mae hi yn dangos pechod yn ei lŵ a'i lun ei hun, megis y rhoddwyd hi ar y cyntaf, gyd â tharanau a mell, fel y mae hi fyth fel bollt taran yn disgyn ar galon dyn: y mae ganddi ergyd taranllyd yn wir! Prosiadau miloedd, a ddug dyftiolaeth i hyn; er bod calonau cnawdol yn ei dirmygu, ac yn anghredu. Fel hyn y swna hi ynghlustiau pechadur; Oh, bechadur gresynnus! y mae digofaint

digofaint Duw yn cynnu yn dy galon, dy bechodau fydd yn danwydd gwaftadol iddo; oni agori di, i ollwng Crist i mewn i'w ddi-ffoddi, efe a lysg i waelod uffern. Fel pan y curodd efe wrth ddrws Laodicea ti a ddy-wedaist, *Mi a gyfoethogais, ac nid oes arnaf eisiau dim*, Dat. iii. 17. yr ydwyt yn meddwl (a hynny yw meddwl pob pechadur anad-genhedledig) fod dy enaid yn happus a'th gyflwr yn dda ac yn ddiogel; felly y mae pob dyn naturiol, cyn i'r ddeddf guro wrth ei galon ef. Paul a ddywed, *Rhuf. vii. 9. Eitbr yr oeddw'n i gynt yn fyw beb y ddeddf*. Yr oedd gennyf dybiau da am gyflwr fy enaid; ond pan ddaeth y ddeddf myfi a fum farw, fy holl obaith da a'm tybiau mawrion a wywasant ac a fuant feirw, un ergyd gan y ddeddf a daflodd y cwbl bendramwnwgl; felly dithau bechadur rhaid i ti glywed pe-thau cyffelyb i hyn, cyn i'th ddeffroir. Ang-enrhaid i ti glywed y gwirionedd mawr hwn; "Yr wyt yn ddall ac yn resynol, mor ddalled ac y gallasai tywysog y tywyllwch dy wneuthur; mor noethed fel na's meddi gaddech-yn i guddio dy noethni: dyma fel yr wyt, a thyma fel y byddi byth yn dragywydd os cedwi Grist allan o dy galon."

6. Yn chweched, y mae'n *curo* trwy'r efengyl. Hon fydd yn gosod allan werth-fawrogrwydd yr Arglwydd Iesu, a chyfoeth ei gariad ef, a holl ddigonoldeb y prynedig-aeth; a llifeiriant gras maddeuol trwy ei waed ef: dyma ei llais hi ynghlustiau pechadur,

adur; "Yr wyt yn noeth agor i mi, ac mi â'th ddilladaf â'm gwisgoedd fy hun; yr wyt yn ddall, agor i mi, y mae gennyf eli llygaid fel y gwelo'r rhai a anwyd yn ddall; yr wyt yn dlawd, agor i mi; ac mi â'th gyfoethogaf ag anchwiliadwy olud fy ngras; yr wyt yn resynol agor i mi, ac yna os gall fy nghariad, fy ngwaed, fy nghyffuron, fy nheyrnas, fy Hunan, dy wneuthur yn hampus, happus a gai di fod!" os gwrthod efe hyn, pa beth a wna Mab Duw, ond gwisgo am dano wendid dynol, fef *wylo*, Luc xix. 41, 42. Wele, dofturi rhyfeddol yr anwyl lachawdwr. Pe bait yn gofyn iddo fel y gofynwyd i'r wraig, Ioan xx. 15. *pa ham yr wyt ti yn wylo?* Efe a ddywedai, "nid o'm hachos fy hun, ond am fod yn well gan bechaduriaid fod yn golledig, nac agoryd i mi, gwell ganddynt fy ngadael i na gadael eu pechodau; pan ddelwyf attynt ni'm hadwaenant; pan gurwyf, nid agorant; pan addawyf iddynt, ni'm credant: gan nad yw fy nhofsturi yn eu cyrhaeddyd, nid oes iddynt feddyg-iniaeth."

Llawer 'chwaneg a allwn ei ddywedyd, ond gyda bendith Duw digon yw hyn i wneud eich calonnau yn agored i Iesu Grift.

Gwrthddadl. Nid allwn ni ddim, a pha ham y gofynnir gennym y peth ni allwn?

Atteb. 1. — ed faech yn credu mewn gwirionedd na's gallech, da fyddai; hyn yw

N

yr rhwystr

yr rhwystr fydd ar ffordd dynion, y maent yn meddwl fod nerth ganthynt eu hunain, am hynny nid ânt at Dduw i ymosyn. Tra fyddo bŵyd gennyf, ni fegiannaf. Pan welwyf fy ngwendid, troaf holl ofynnyion Duw yn weddiau. Pan ddywedo efe, tro-wch; dywedaf, tro di ni: pan ddywedo, Dychwelwch, dychwel di ni: Deallwch, par i mi ddeall: Gweddiwch, dysg ni i weddio: os rhydd efe i ni y peth y mae efe yn ei orchymyn, gorchymyned y peth a fynno, ebe *Auſtin*.

2. Ni chollodd Duw ei awdurdod i ofyn ei gyfiawnder, er i ni golli ein gallu i ufuddhau. Pe rhoit benthyg arian i ryw un, ac iddo eu colli, A eelli di ddim eu gofyn, er nad ydynt ganddo? Ni gawfom, ac a gollafom y cwbl yn Adda. Os dywedi, nid oeddwn yn cyttuno ag Adda;

Attebaf, Pe rhoddai brenhin etifeddiaeth i un ar y tilerau hyn; Bydded hi i ti, ac i'th etifeddion tros byth os ufuddhau di i fi: Felly ei anufudd-dod a dyrr yr etifeddiaeth, nid yn unig oddi wrtho ei hun, ond ei etifeddion hefyd.

3. Y mae gair Duw yn galluogi yr enaid i ufuddhau; *Bydded goleuni, a galluni o ſu*; danfonodd ei air, ac a'u iachaodd hwy; chwi a ddywedwch mae ynfydrwydd mawr yw dweyd wrth y marw; os â awdurdod gyd â'i gair i fywhau, digon yw. Felly y gwnai Crist â Lazarus, ac wrth yr eſgyrn fychion. Gwel-wch

wch Ioan v. 25. Mae'r awr yn dyfod, ac yn awr y mae, pan glywo'r meirw les Mab Duw: a'r rhai â ghywant, a fyddant byw. Llais Crist oedd yn bywhau y pryd hynny, felly hyd ddiwedd y byd: gan hynny, na feddyl-ied pregethwyr droi eneidiau â'u doniau eu hun; eithr cofient yr addewid, *Myfi a fyddaf gyd â chwi hyd ddiwedd y byd.* Ac os dychwel neb eneidiau at Dduw, y Fi yma oedd yr achos; canys yr Ysbryd a argyhoedda'r byd o bechod. Nid yw Paul ddim, nid yw Apolos ddim, ond gweinidogion trwy barai y credasoch chwi. A minnau y tlottaf a'r anheilyngaf o honynt, a ddibennaf fy nghennadwri heddyw yn yr ystyriaethau a ganlyn.

1. Ystyriwch, tros bwy yr wyf yn galw; tros yr hwn sydd yn cynnal einioes yn eich gwaed, Oen Duw yr hwn sy'n tynnu ymaith bechodau'r byd. Oh na's gwelech ef yr hwn sydd wynn a gwridog, yn rhagori ar ddeng mil. Fel y gweddiodd y prophwyd tros ei was, y dywedaf, Duw a agoro lygaid fy ngwrandawyr.

2. Beth a geisïaf, rhoi lle i Grift yn dy galon. Mawr yw fy ofn; ein bod yn gwneuthur â Christ fel y Bethlehemiaid, yn cadw ein 'stafelloedd, heb roi ond y presyb iddo. Oen Duw, Oen Duw, gwna dy orsedd yn ein calonau, a ninnau i lefain o'th flaen, *Hafanna i Frenhin y Sainc.*

Yn ddiweddaf oll, y Peth a gewch; pob happusrwydd a all calon dyn ddychymmyg.

Duw a digon. Cewch yma gyflawnder o'i ras ei hun, ac yn y nefoedd cewch dragywyddol ogoniant. Efe a fydd gyd â chwi yma——a'ch cynnal yn angeu——ac yn y dydd ofnadwy hwnnw pan rwygir y nefoedd uwch eich pennau fel llen, ac y plygir hwynt fel llyfr, pan attafio ei Alluog Fraich yr haul ar ei yrfa, ac y dryllio adeiliad y byd yn chwilfriw, yna, i'e yna i'th gynnorthwya i edrych yn ddi-ofn ac yn gyffurus ar ddychrynlyd ddir-dynniadau natur pan yr ymollyngo. Efe a baratôdd ogoniant tragywyddol i'w holl ganlynwyr. O! pwy ysgrifenydd all ddatgan hyfrydwch gwlad yr Immanuel; nid oedd Eden ei hun mewn cymhariaeth i hon ond fel anialwch dreiniog anffrwythlon ac anghyfannedd, a phob hyfrydleoedd daiarol ond anharddwch gwrthun. Er hon wlad, Duw o'i anfeidrol drugaredd yn dygo ni oll, trwy Iesu Grist. *Amen.*

PREGETH VII.

Trech yw'r gofnyngedig nâ'r Balch.

JUDAS 9.

*Eithr Michael yr arch-angel, pan oedd
efe wrth ymddadleu â diafol, yn ymre-
symmu yngbylch corph Moses, ni feidd-
iodd ddwyn barn gablaidd arno, eithr
efe a ddywedodd, Cerydded yr Ar-
glwydd dydi.*

WEDI i'r apostol achwyn ar yr hydol-
wyr, yn erbyn pa rai y mae efe yn
ysgrifennu, eu bod yn diystyru llywodraeth,
ac yn cablu rhai mewn awdurdod, sef y go-
leuadau mawrion y mae yr Arglwydd wedi
ei osod i fynu yn yr eglwys, sydd yma yn
helaethu eu harllugrwydd a'u digywilydd-
dra, trwy osod allan ymddygiad Michael
yr arch-angel tuag at y Diafol.

Gwelwch, I. Os oedd Michael, yr hwn
oedd mor rhagorol o natur, ac mor uchel o
fwydd, wrth ymresymmu â diafol (yr hwn
oedd ysbryd aflan ac amhur, eisoes wedi ei far-
nu gan yr Arglwydd) os oedd hwn, meddaf,

yn arfer y fath weddeidd-dra, pa fodd y beiddiant hwy, greaduriaid gwael a falw, ddirmygu personau ag fydd wedi eu gwisgo mewn uchder ag uchelder o lywodraeth.

II. Ystyriwch yr achos, pan oedd *yn ymresymmu ynghylch corph Moses*—Achos cyfiawn a da; fe a wyddai pa beth oedd meddwl Duw am dano ef; Pa fodd y beiddiant hwy gablù y peth na's gwyddant?

III. Tymmer yr arch-angel—*Ni feiddiodd ddwyn barn gablaidd arno.* Ni chai efe gan ei sancteiddrwydd ymddwyn tu ag at y diafol mewn ffordd anweddaidd neu sarhaus; eithr y rhai hyn, a fytheiriant allan waradwyddiadau a mellithion yn erbyn pennaethiaid yn ddjofn.

IV. *Cerydded yr Arglwydd dydi.* Y mae yn rhoddi yr holl farn a'r achos yn llaw yr Arglwydd. Swm y cwbl yw hyn, os ydaedd angel mor fawr mewn gallu, heb feiddio dwyn cablaidd farn yn erbyn y gwaethaf o greaduriaid, mewn ymrysonfa ynghylch matter da; diammeu fod y rhai hyn yn haerllug aruthr ag fydd yn diystyru y rhai a ddyrchafodd Duw yn yr eglwys a'r wlad.

Ni gawn ystyried y gair *Michael*; ei arwydd-occâd yw, *pwysfel Duw*: ond pwy yw'r person hwn, y mae'r dysgedigion yn anghytuno; rhai a dybiant, mai'r ail Person yn y Drindod ydyw; eraill, mai angel creuedig ydyw, a'r rhesymmau goreu i brofi hynny yw, yn gyntaf, yn Dan. x. 13. lle y gelwir ef,

un o'r tywysogion pennaf; fel y dywedir fod Belzebub yn bennaeth y cythreuliaid, felly bernir fod Michael yn bennaeth yr angylion, Dat. 12. 7.

2. Ystyriwn y gair *Diabol*, yr hyn yw *Cy-buddwr*; felly y gelwir ef yn Datguddiad xii. 10. am ei fod, yn gyntaf, yn cyhuddo Duw wrth ddyn: y cyntaf peth a wnaeth efe wedi myned yn ddiabol oedd cyhuddo'r Arglwydd o ddau beth, fef celwydd a chenfigen—o gelwydd, am ddywedyd, y byddent feirw: o genfigen, megis pe dywedasai mae arno ofn i chwi fwytta o'r pren rhag eich dyfod fel yntef, *Canys gwybod y mae efe, mai yn y dydd y bwyttaoch o hono ef, yr ugorir eich llygaid, ac y byddwch megis duwiau, yn gwybod da a drwg*, Gen. 3. 5. Y mae efe byth yn parhau i gyhuddo Duw; weithiau ei gyfiawnder, fef nad yw efe mor llym yn erbyn pechod, eithr ei fod yn goddef pechod; felly yn gyrru dynion i ryfygu: weithiau arall, efe a ddywed yn erbyn trugaredd, gan berfwadio y rhai a ddarostyngwyd, fod eu pechodau yn fwy nag y gellir eu maddau, felly y dywedai Cain. Dyma fel y mae fatan am ladd y rhai y mae Duw am eu plygu, lle bynnag y rhoddo Duw ei fys, fe gais y diabol roddi ei ddwrn; yn fynych iawn fe ddywed nad yw Duw trwy ei ragluniaeth yn gofalu am ei greaduriaid; efe a haera fod y daionus yn druenus, a'r drygionus yn hap-pus; trwy hyn y gwna efe i rai chwilen a lladratta;

lladratta; eraill i fyw wrth hyd a grym eu dannedd, fel pysgod y mor, y mwyaf i fwytta y lleiaf. Och! rhag ei dwyll. Yn ail, yn ol barn eraill fe a'i gelwir felly, am ei fod yn cyhuddo dyn wrth Dduw megis y dywedir yn, Dat. 12. 10. *Cyhuddwr ein brodyr ni a fwrwyd i'r llawr, yr hwn oedd yn eu cyhuddo bwy ger bron ein Duw ni ddydd a nos.* Fe gyhuddai Josua, *Zec.* 3. 1, 3. Fe achwynai ar Job, mai marfiandwr ydoedd ac nid faint; mai elw oedd yn ei lygaid, nid cariad; os attelid ei gyflog, yr attaliai yntau ei wafanaeth: Och! gan ei falis ef. Fe gynnyg beth nas gall byth mo'i gyflawni, sef gwneuthur y cadwedig yn ddamnedig; fe ryn eu gwrthwynebu, er na's gall mo'u drygu; efe a ergydia atynt, er na's cyrraedd mo honynt; ei wenwyn a dafia, ond iddo ei hun y bydd y gwaethaf; y mae efe yn cyhuddo y feintiau, o flaen yr hwn ac fy'n gwelwed anghywirdeb ei gyhuddiadau ef, ie o flaen yr hwn a gyhudda y cyhuddwr, ac a dofturia wrth y rhai cyhuddedig, *Zec.* 3. 1, 2, 3, 5. Yn drydydd, am ei fod yn cyhuddo un dyn wrth y llall; weithiau efe a gyhudda un duwiol wrth y llall, felly y gwnaeth â Mephiboseth onest wrth Dafydd; gan fynychaf, y da wrth y drwg, megis Joseph o anniweirdeb, Elias o sino Israel, Crist o fod yn elyn i Caesar; yr un peth a fuasai iddo gyhuddo'r haul o dywyllwch: ond na flined neb, nid yw enllib ond fel sebon du, yn difwyno

fwyno ar y cyntaf, gwedi hynny yn gwneuthur yn wynn. Haul eu henw da a dyrr allan yn ogoneddus o dan gwmmwl enllib, Sal. xxxvii. 6. *Efe a ddwg allan dy gyfiawnder fel y goleuni, a'th farn fel banner dydd.* Nid yw tafodau yr annuwiolion, ond fel ysgubelli i dynnu ymaith y llwch fydd barod i'gwympo ar rasufau y feintiau. Y mae satan yn elyn i Grist, ac i sancteiddrwydd; y mae Crist allan o'i gyrraedd ef, am hynny y teisl ei dom ar y rhai tebyccaf ag a welo iddo; y mae'n dda ganddo eu blino ar y ffordd, er na's gall eu cadw rhag pen eu taith; fe gais ddwyn eich enwau, os na's gall ddwyn eich eneidiau. Y mae tafodau yr annuwiolion fel wrth ei wregys, *fe a ddywed wrth un Dos, ac efe a â; wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw; wrth ei was, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.*

Yn olaf, fe wna y diafol i ddyn dwyllo ei hun, cas ac enbydus iawn yw pob twyll, ond twyllo ei hun yw'r enbyttaf oll, Iago i. 22. *Byddwch wneuthurwyr y gair, ac nid gwrandawyr yn unig, gan eich twyllo eich hunain* Yr oedd y Syriaid yn tebyg eu bod yn myned i Dathan, pan yr oeddynt yn myned i Samaria, 2 Bren. vi. 19, 20. Y mae miloedd yn cerdded y ffordd fawr lydan i uffern, ac ni's perswadir hwynt, nad ydynt ar y ffordd i'r nef. Och! o'r ffordd fydd gan ddynion o gyfiawnhau eu hunain yn eu melltith a'u drygioni mwyaf; y maent yn gweled eu pechodau eu hunain yn fach; pa ham? Am eu

eu bod yn eu caru; gwelant y lleiaf o bechodau eraill yn fawr, am eu bod yn eu casâu.

Bellach oddiwrth Michael yn y testyn y cyfyd yr athrawiaeth hon, Pa fwyaf f'o ein godidawgrwydd, mwyaf ddylai fod ein gostyng-eiddrwydd. Gras angylaidd yw gostyng-eiddrwydd; nid oes un creadur yn uwch na'r archangel, nac un mor ostyngedig ag efe; yr uwchaf yw'r iselaf. Nid oes neb mor wael â'r diafol, na neb yn falchach nac efe; efe a demtiaf Grist i syrthio i lawr a'i addoli ef, Mat. iv. 9. eithr yr archangel a addolai Grist. Gostyng-eiddrwydd yw prydferthwch ac anrhydedd yr angylion; balchder yw gwrthuni ac anharddwch y cythreuliaid. Os na cheidw'r nefoedd angel balch, ni dderbyn hi un enaid balch. Ym mhob cyflwr uchel, gwyliwn a gweddiwn rhag bod ein meddyliau cyfuwch a'n cyflyrau: y mae y rhai galluog yn gwneuthur duw o'u cyfoeth; y mae'r rhai moesol yn derchafu eu cyfiawnderau eu hunain, ac yn gorphwys ar eu haeddedigaethau; y mae'r doethion yn gosod i fynu eu rhesyminau: mor gyfiawn y gallai Duw wrth-sefyll y rhai hyn oll, a'u gwneuthur o'u hanfodd yn isel, er caru o honynt fod yn uchel; gan ddywedyd, "arglwyddi ydym ni, ni ddeuwn ni attat ti." Lladron ac yspeilwyr ydyw y rhai hyn; ni chydabyddant Grist yn awdwr a chyfyngwr o bob daioni: *Beth fydd gennyf, medd yr Apostol, a'r na's derbyniaist;* os der-

derbyniaist, dychwel y clod i'w iawn ber-
 chen, gwel Salm cxv. 1. *Nid i ni, O Ar-
 glwydd, nid i ni, ond i'th enw dy bun dod o-
 goniant.* Pob gwas neu brentis cywir a rydd
 yr arian a dderbyniodd am nwyf ei feistr,
 ym mwrdd cyfrif ei feistr. Gwna dithau
 fel y gwnaeth Joab pan ydoedd yn cym-
 meryd Rabba y ddinas frenhinol yn 2 Sam.
 xii. 27, 28, anfonodd at Dafydd, a dy-
 wedodd, *Casgl weddill y bobl; a gwersylla yn
 erbyn y ddinas, ac enmill hi; rhag i mi ynnill y
 ddinas, a galw fy enw i arni hi.* Pa berygl
 oedd iddo o'i hynnill? O efe a wyddai yn
 dda, pa beth oedd eiddigedd brenhinoedd
 am eu henwau; bu Dafydd yn agos o golli
 ei ben, o achos eiddiged Saul, dim ond am
 i'r gwagedd wrth ganu, roi mwy o glod i
 Dafydd, nag i Saul; nid aeth yr eiddig-
 edd allan o hono tra y bu byw yn y byd;
 pa faint mwy y mae Brenhin y brenhinoedd
 yn eiddigeddus am ei ogoniant, a'i fawl ni
 rydd i ddelwau cerfiedig. Gweddied pawb
 rhag bod yn falch o'r hyn a dderbyniodd. Mi
 a ddarllenais am aderyn ag fydd mor ysgafn
 o blŷf, fel ag y mae yn rhaid iddo gario
 carreg yn ei big, rhag i'r gwynt ei gymmer-
 yd ymaith; felly mae'n rhaid i ninnau wrth
 garreg, sef y graig i'n naddwyd o honi, rhag
 i'r corwynt o falchder i'n cymmeryd ym-
 aith, ac na byddom mwy.

Atbrawiaeth 2. Wrth fod yr arch-angel
 yn cadw corph Moses, y gwelir mai gwafan-
 aeth

aeth Duw yw gogoniant y gwyachaf o'r angylion. Pa fath greadur tlawd y barnasai Michael ei hunan, ped na fuasai yn cael bod yn gennad dros Grist. Yspryd yw natur Michael, angel wrth ei swydd (*b. y.*) cennad, ac fe fulwa rhai, bod angylion yn cael eu galw yn fynychach wrth eu swyddau nac wrth eu naturiaethau; fel pe bai yn fwy pleffer ganddynt fod o berchen ufudd-dod, nac o berchen bod, *b. y.* fod yn well ganddynt wafanaethu, na bod yn fyw heb wafanaethu. Theodosius yr emprwr a edrychai ar hyn fel ei ditl pennaf, ief, *Ultimus Dei servus*, Y gwas gwaelaf i Grist. Gwafanaethu Duw, yn wir, yw anrhydedd dynion, nid oes dim arall a'u gwna yn fawr; St. Paul a wiria hyn, pan y dywed, *Mi a lasuriais yn helaethbach na bwynt oll*, nid mi a deyrnaffes ac a orchfyges fwy na neb; nage, eithr mi a lasuriais — pa lasur? Ai plannu eglwyfi, neu bregethu, neu lywodraethu, neu ryw wafanaeth enwog, o'r cyffelyb? Nage, eithr yn y gwafanaeth gwaelaf mewn gwialennodiau, carcharau, teithiau, peryglon, newyn, fyched, anwyd, noethni, 2 Cor. xi. 23, 24, 25, 26, &c. Y mae llawer yn tybied, mai gogoniant swyddog yw treth fawr, a gogoniant gweinidog yw personoliaeth, neu eigobaeth fawr; ond gofynnwch i'r arch-angel, ac efe a ddywed, mai nid hynny, ond bod yn was i, neu yn gennad, dros Grist; pwy mor wael a digyfrif yw dyn mewn ygarled a phorphor.

phorphor, ac aur, i'e, a'i ben mewn coron, os nad yw'n was i Iesu Grist, pa beth ydyw efe ond ysbryd drwg mewn dillad da, diafol yng ngwisg Samuel, neu ddiafol ei hunan wedi ei oreuro. Oh! llawer amgenach yw gweision Crist mewn cadachau, pa beth ydyw rhei'ny? Ysbrydion da mewn dillad gwael; neu angylion heb eu gwisgo.

Atb. 3. Oddiwrth ledneisrwydd hynawfedd yr Arch-angel, mae yr Apostol yma yn he-laethu balchder yr hudolwyr, rhai oedd law-er iselach o radd na'r Arch-angel: y mae balchder yn fwy annioddefol yn y tlawd, nac yw yn y cyfoethog; oblegyd fod ei dem-tasiwn ef yn llai i fod yn falch: arwydd bybyr yw, fod y galon yn tueddu yn gryf i'r ffordd honno, pan na b'o dim yn ei gyrru na'i chymmell hi, fe ddylai eu hanghenion a'u gwaelder eu cadw hwy yn ostyngedig; yr ydym ni yn disgwyl i'r tân fyned yn ddi-fodd pan dynner y tanwydd oddi arno yn lân; felly fod dynion heb na grafusau, na rhinweddau, na doniau, na dim arall, yn feilchion fydd gywilyddus. Fel y perthyna i'r cyfoethog fod yn ddiolchgar, felly y perthyna i'r tlawd fod yn ostyngedig; gyd â chyflwr isel, y dylai fod meddwl isel, *Diar. 16.*

19. Gwell yw bod yn ostyngedig gyda â'r gostyngedig, na rhannu'r yspaid gyd â'r feilchion. Cana ddala f'w dala tlodi a balchder ynghyd. Mae balchder yn anferth ym mhawb, ond anghen-fiaidd yw efe yn y tlawd; er mwyn cael eich

balchder i lawr, edrychwch ar y rhai ag y dyr-
 chafodd Duw hwynt yn uwch nâ chwi, eu bod
 yn fwy gostyngedig nâ chwi; canys, yn gyffre-
 din, yr uchelaf yw'r iselaf. Megis yr haul pan
 uchaf y b'o hi, lleiaf fydd ei chysgod; ië,
 mae plant yr Arglwydd yn meddiannu me-
 ddyliau isel mewn cyflyrau uchel, Iago i. 10.
 Y maent wedi eu darostwng, er eu bod yn gy-
 foethog; dywed wrthyt ti dy hun, os ydynt
 hwy yng nghyflawnder eu cyfoeth, a'u han-
 rhydedd, a'u doniau, a'u mwyniant, yn of-
 tyngedig, pa ham y byddaf fi falch, a chen-
 nyf lawer llai o demtasiynau i hynny nâ
 hwy. Dywed etto unwaith, os yw barned-
 igaethau yr Arglwydd yn gorddiwesyf gwyr
 mawrion am eu balchder, pa beth a ddaw o
 honof fi? Y mae efe yn ffeiddiach ynof fi
 nac ynthynt hwy. Os dinystria yr Arglwydd
 ucwder y cedrwydd, Amos ii. 9 diau y dy-
 lai y gorsen grynu: llawer gwaith y gellir
 gweled dynion gwael drelaidd, heb ronyn
 o gywreirwydd, heb nac enwau nac achau
 da yn y byd, etto y mae ganddynt ddigon o
 falchder i fod yn elynion chwerwon i blant
 Duw, Dafydd a ddywed Sal. xxxv. 15. *ym-*
gasglodd efryddion yn fy erbyn, yr ydoedd yn
 gân i'r meddwon, fe geryddodd efe fren-
 hinoedd o'u plegyd hwy, ac a ymwel efe
 ddim â'r meddw. Pa ddirmyg a rydd efe
 ar y llwch farrug hwn, yr hwn nid yw am-
 genach na siglen, sef, dwfr a phridd? os yw
 y gwyr mawrion yn crynu, a gaiff y caeth-
 ion

ion fod yn rhydd? Dat. vi. 15. *Gwyn ei fyd yr bwn fydd yn gwylio, ac yn cadw ei ddillad, fel na rodio yn noeth, ac iddynt weled ei anbarddwch ef.* Cymmer siampl yr Arglwydd Iesu.

Atb. 4. Oddi wrth waith Michael yn ymre-symmu â diafol ynghylch corph Moses, ni ddylem ddyfsgu, yn gyntaf, bod ymrafaelion rhwng angylion da ac angylion drwg, 1. ynghylch pethau tymhorol, sef diogelwch y feintiau yn y byd hwn; y mae'r angylion da fel milwyr, yn castellu o amgylch y duwiol, y mae satan yntau â'i fyddinoedd am eu dinystrio, a'u gyrru i leoedd o berygl. Myn-nai i lachawdwr y byd neidio o ben y pin-acl; *eithr angylion da, fydd yn eu cadw yn eu boil ffyrdd. Ar eu dwylaw i'rh ddygant; rhag taro dy droed wrth garreg,* Sal. 91. 11, 12. Pan amgylchynwyd Elifeus yr oedd y mynydd yn llawn o feirch â cherbydau, 2 Bren. 6. 17. Y diafol a gynhyrfodd elynion Daniel i'w ddinystrio ef trwy lewod, yr ang-el da a'u siommodd hwynt trwy gae safnau y llewod. Angylion da a waredodd Jacob oddiwrth gynddaredd ei frawd Esau, Gen. 32. 2. Dinystr dynion a gais satan a'i angyl-ion. Pan berfwadodd efe Dafydd i rifo'r bobl, fe adawodd iddo lai i rifo'r ail dro o ddeng mil a thrugain, 2 Sam. 24. 15. Michael y tywyfog pennaf a waredodd yr Iuddewon oddiwrth greulondeb y Persiaid, Dan. 10. 13. Pan gynhyrfodd satan Jezebel i geisio ein-

ioes Elias, efe a waredwyd ac a borthwyd gan angel.

2. Ynghylch pethau ysprydol: pan oedd Mab Duw yn y groth, mynnai satan i'w ei fam ef gael ei drwg-dybio; fel y mynnai Joseph ei bwrw ymaith yn ddirgel, *Mat. 1. 19, 20.* eithr angel da a gadarnhaodd fod yr hwn a genhedlwyd ynddi, wedi ei genhedlu o'r Yspryd Glan. Mynnai yr angel drwg ei ladd ef yn ei fabandod; eithr angylion da a ganasant ac a ogoneddasant yr Arglwydd ar ddydd ei enedigaeth, ac un o honynt a rybuddiodd Joseph i gario'r Iesu i'r Aipht, i'w gadw rhag creulondeb Herod. Diafol a demptiai Grift, ond yr angylion da a ddaethant ac a weiniasant iddo. Nid yw'r ymrafael rhwng angylion da â'r rhai drwg un gronyn llai ynghylch eglwys Crist: mae y rhai da yn gorfoleddu am ymdaeniad, ac helaethrwydd ei deyrnas, ac yn llawenychu am edifeirwch un pechadur; eu plefer yw bod yn bresennol mewn ordinhadau cyhoedd, maent yn chwennychu edrych ar ddirgelwch yr efengyl; trwy eu gweinidogaeth hwynt y rhoddwyd y gyfraith. Angel a gyfarwyddodd Gornelius i anfon am Pedr, *Act. 10. 5.* Angel a ddygodd Phylip i addysgu yr Efnuch. Angel a wahoddodd yr apostol i Macedonia, ac a helpiodd lawer tu a'r nefoedd. Angel a wrthwynebodd Balaam pan ydoedd yn myned i regu Israel. Michael a'i angylion, *Dat. 12. 7.* a ymladdasant dros yr eglwys,

wys, yn erbyn gwrthwynebiadau diafol. Eithr y drwg angel yw prif elyn eneidiau, efe a annogodd Jannes a Jambres i wrthwynebu Moses, efe a aeth yn yspryd celwyddog yngheneuau prophwydi Baal, efe a safodd ar ddeheulaw Josua i'w wrthsefyll ef, Zec. 3. 1. Efe a hauodd efrau yn y maes, lle yr oedd hâd da wedi ei hau. Athrawiaethau cythreuliaid yw pob gau athrawiaeth, 1 Tim. 4. 1. Efe a rwystrodd yr apostol unwaith a dwy yn ei daith rhag dyfod at y Theffalonïaid i'w cadarnhau yn y ffydd, 1 Thes. 2. 18. Efe a fwriodd rai i garchar, Eccl. Dat. 2. 10.

Dysgw'n yn ail, Fod gwrthwynebrwydd rhwng pechod a sancteiddrwydd ym mhob man; y mae'r elyniaeth hon yn ehedeg yn uwch na dynion, y mae'n cyrraedd at angylion hefyd, y mae hi oddifewn rhwng dyn ac ef ei hun; y mae hi oddi allan rhwng dynion a dynion, rhwng dynion ac angylion, a rhwng Duw a'r ddau; y mae sancteiddrwydd a phechod yn anghymmodlon, ni's galler byth mo'u heddychu. Ni all sancteiddrwydd oddef pechod, na phechod oddef sancteiddrwydd. Nid all faint oddef y pechadur na phechadur oddef faint fel y cyfryw; hwy a allant garu eu gilydd fel creaduriaid, ond nid all pechod un garu gras y llall, na gras hwnnw garu pechod y llall: dyallwch hyn wrth y gyffelybiaeth hon; gall fod gan un-fwyd brâs a iachus, wedi ei goginio yn odiaeth, a'r saws yn rhagorol; etto os cyffwrdd rhyw beth ag ef ac a f'o

yn offyd i gylla egwan, ni â efe ddim i lawr, fe ai poera o'i enau, ac a ddywed bwyd iawn yw hwn, oni bai yr un peth yma ag a gyffyrddodd ag ef: felly y dywed y drwg-ddyn, dyma ddyn da ac mi a allwn ei garu, oni bai ei fod yn un o'r bobl accw, y mae yn cymmeryd arno fod yn rhy fanol, nid ydyw yn abl i fod yn gywir gyfaill i mi o waith ei grefydd yn unig. Nid yw y gwr duwiol ddim yn dy ddyled yn hyn: yntef a ddywed, fe fyddai hwn yn gyfaill rhagorol, ped fai o berchen gras, trueni ei fod ef heb ras. Rhwng y blaidd a'r oen y mae anghydfod naturiol; eu perfedd, medd rhai, wedi eu gwneuthur yn dannau mewn offeryn cerdd, a leifiant mewn aflafar yngwrthwyneb i'w gilydd: gall y duwiolion ddyfgu dau beth o hyn; yn gyntaf, bod yn ochelgar rhag disgwyl am gael llonyddwch yn y byd hwn, cyhyd ag y byddont yn sanctaidd: y rhodd a adawodd Crist iddynt yn ei lythyr cymmun yw *gorthbrymder yn y byd*, Ioan xvi. 33. rhaid iddynt foddioni i dderbyn ymrysonau, cabledau, erledigaethau, pe baent fel angylion o gynheddfau: hefyd byddent ochelgar, nad adawont eu sancteiddrwydd, er mwyn cael llonyddwch gan y byd; canys yr awr gyntaf y gadawo y byd lonydd iddynt, y dechreu Duw arnynt: rhy ddryd yw'r llonyddwch hwnnw, a brynir â'r colled o ffafr Duw. Gwell yw bod dan ddyrnau y byd, nâ than ewin Duw. Yn ail, cymmerent gyffur pan fyddont yn cael

cael yr aflonyddwch mwyaf gan ddynion :
nid yw hynny ond y peth a gafodd angylion
gan gythreuliaid, i.e., peth a gafodd Crist ei
hun gan ddynion a diafleid : nid yw gair
drwg y byd ddim arwydd drwg. Nid all
dynion drygionus byth ddywedyd yn dda
am y bobl fydd yn gwaeddi yn erbyn eu pe-
chodau hwynt, y rhai fydd mor anwyl gan-
ddynt a'u llygaid deheu ; Pwy a allai garu y
dyn, a dynnai ei lygad o'i ben ? Wele, ga-
dewch iddynt, nid i'w eu goganau hwynt
ddim anglod. Y Cristion ag fy fwyaf ang-
ylaidd, a ffeiddia satan yn fwyaf diaflaidd : y
mae ei lid ef yn fwyaf at yr Hollalluog, am
hynny yn bennaf yn erbyn y rhai a wnant
fwyaf dros yr Hollalluog : trwy y gweision
y mae yn ceisio taro'r meistr. Nid yw ym-
gyrchiadau satan arwydd yn y byd o gasineb
yr Arglwydd ; nage, ond yn y gwrthwyneb
fy'n arwydd o'i ffafr ef ; canys y rhai a flinir
leiaf gan satan, yw 'r rhai fy'n blino leiaf
ar satan. Pwy bynnag ar a ymosodo yn er-
byn teyrnas yr ysbryd drwg, a fydd sicr o
glywed oddiwrtho ; a pha uchelaf y byddo
y gwasanaeth, poethaf ei gyd fydd yr er-
ledigaeth. Na ddigaloned neb er rhuthr-
iadau y gelyn ; pan y byddo efe yn dyfod
allan yn dy erbyn di, bydd Michael mawr
yn ei erbyn yntau, i.e., y Creawdwr ei hun fy
yn ei wrthsefyll, ac os yw *Duw drosom*, pwy a
all fod i'n kerbyn ? Rhuf. 8. 31. Ymhellach, y
mae angylion wedi bod o wasanaeth mawr i
bobl Dduw ymhob oes, i.e., i'r rhai gwael ac
-isel,

ifel, gwel *Mat. 18. 10.* Edrychwch na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod eu hangylion bwy yn y nesoedd bob amser yn gweled wyneb fy Nbad yr bwn sydd yn y nesoedd. Bychain mewn dyall, bychain mewn ffydd, bychain yn eu tyb eu hun, bychain yn olwg y byd; etto mawrion yngolwg angylion da; y mae yn anrhydedd ganddynt eu gwasanaethu hwynt, *Heb. 1. 14.* Onid ysbrydion gwasanaethgar ydynt bwy oll, wedi eu danfon i wasanaethu er mwyn y rhai a gant etifeddu iachawdwriaeth? Ydynt, fulwiwn, nid oeddynt, y maent hyd y dydd hwn yn castellu oddi amgylch etholedigion yr Arglwydd, gan ddechreu yn foreu a pharhau hyd yr hwyr.

II. *Writb ymrefymmu yngbyleb corph Moses.* Yr unig hanes a gawn ni am hyn sydd yn *Deut. 34. 6.* *Ac efe a'i claddodd ef mewn glynn yn nbir Moab, gyferbyn a Bethpeor, ac nid edwyn neb ei fedd ef hyd y dydd hwn.* A'r Arglwydd, meddai, a'i claddodd ef; pa un ai peri i'w angylion dorri ei fedd ef, fel clochyddion; neu ynteu dywedyd wrth y ddaiar ymagor, a derbyn gorph fy ngwas Moses, ac wedi hynny caea arno ef; pa fodd bynnag y bu caodd Moses ei gladdu, ni adawodd yr Arglwydd i'r llygaid hynny ag a welodd fwy o Dduw na neb arall, gael eu bwytta gan gigrain y dyffryn; eithr claddodd hwynt. Ni adawodd efe i'r traed hynny a gerddasant i'r mynydd, na'r genau a ddarllenodd y gyfraith,

raith; na'r dwylaw a gynhaliwyd i fynu tra y bu Israel yn cael buddugoliaeth ar eu gelynion: ni oddefodd (meddaf) i'r rhei'ny gael eu bwytta gan fwytffilod rheibus, neu adar ysglyfaethus, eithr claddodd hwynt. Mynnai diafol fod yn y gladdedigaeth, neu wel-ed pa le y dodid ef er mwyn (fel y tybir) gael lle i berfwadio Israel i ddyfod yno i'w addoli ef; eithr Michael a'i gwrthsafodd. Dysgwch oddi yma mai ei amcan yn y cwbl, yw tynnu dynion i bechod: fel ag y mae amcan yr Iesu ym mhob rhagluniaeth yw dyrchafu ein sancteiddrwydd ni; yn y gwrthwyneb y cais satan ein pechadururwydd ni. Ni buasai efe byth yn ymryson â phlant Job, ei feddiannau, a'i gorph, oni buasai ei fod am ei dynnu ef i anhyder, ac annioddefaint: nid ydoedd efe gymmaint am nithio ei olud oddi wrtho, ag oedd am nithio ei ras.—*Satan*, ebe'r anwyl Iesu wrth Pedr, *a'ch ceisiodd chwi i'ch nithio fel gwenith, eithr myfi a weddiats drojot, na ddiffygiai dy ffydd di*, Luc 22. 31, 32. Chwi welwch mai ei holl fwriad oedd i nithio eu ffydd ef: pan y byddo efe yn codi tymhestloedd ac ystformydd mawrion yn erbyn Gweinidogion a Christ'nogion duwiol, ei amcan fydd nid cymmaint yn erbyn eu personau, eithr yn erbyn eu sanctaidd gyflawniadau. Pan y byddo efe yn carcharu, Dat. 2. 10. yn tlodi ac yn lladd; y pethau hyn eu gyd fydd er mwyn attal pob daioni rhag myned yn y blaen. Gras (fel y llyfieuyn hynny a elwir *morfus diaboli*) yw'r un-
ig

ig beth y mae efe yn geisio ei gnoi. Taff-
wch ben gras dros y mŵr iddo, gyd â Joab,
fe gyfyd y warchae ac a â ymaith. Gelyn en-
aid yw efe, ac nid oes dim mor felus gan-
ddo ag angau eneidiau, dyro i mi dy enaid,
medd efe, a chadw di (nage, rhoddaf i ti) dy
holl feddiannau. Gelyn maleifus ydyw, fe
wyr mae y niweid mwyaf, ag all efe wneu-
thur i ni yw dwyn y peth gorau oddi arnom;
fel y mae efe am daro y dynion gorau, felly
y peth gorau yn y dynion, sef eu grasusau a'u
heneidiau; sicr yw mai mwrddwr fydd am
daro y galon.

III. *Ni feiddiodd ddwyn barn gablydd arno.*
Oddiyma dysgwn mai peth ragorol, ie Gras
odiaethol yw ymgadw rhag pechu, pan y
byddom dan angenrheidrwydd o gyfeillachu
â phechaduriaid; v mae Michael yn ymre-
sumu â diafol, etto yn sanctaidd ac angyl-
aidd. Fe ymosododd satan ar ein lachawd-
wr bendigedig trwy nag unwaith, er hynny
ni chafglodd efe ddim brynti oddiwrth yr ys-
bryd brwnt arian hwnnw. Arwydd o dymmer
dda mewn corph dyn, yw ei fod ef yn iach-
us mewn awyr wenwynol: gwirionedd Gras
a ddylai ddangos ei hun, nid yn unig trwy
ymochelyd rhag cynnulleidfa y rhai annu-
iol, eithr hefyd rhag ymlygru yn eu cyfeill-
ach hwynt. Fe allai nad allwn ymochelyd
myned attynt, etto ein dyled yw, trwy sanct-
aidd wiliadwriaeth, ymochelyd rhag cael ein
llygru ganddynt: cofiwch Grist'nogion na
chymmerant

chymmerant hwy ddim o'ch da chwi, pa ham y cymmerwch chwi o'u drwg hwy? Nid ydynt hwy am fargenna eich da chwi, pa ham y margennwch chwi eu drwg hwy? Hwy a lynant yn eich cwmpeini chwi flynyddau heb fod yn well erddoch: Oh! gras mawr yw bod cyhyd yn eu plith hwynt, heb fod yn waeth erddynt. Y moddion mwyaf tebygol trwy ras Duw, i'n cadw rhag rhoi barn gablaidd, neu rhag pechu mewn un rhyw fodd ym mysg pechaduriaid, yn gyntaf, yw cyhuddo ein hunain: anhawdd yw bod yn rhy greulon yn y ddyledswydd hon o gondemnio ein hunain. Na ddod dy lygaid yn dy goden pan fydddech wrthyt dy hun gartref. Y mae'r rhei'ny fydd am aberthu enwau eu brodyr, yn euog o'r hyn a ddywedai Pharaon am Israel, Segur, segur ydych, Ecf. 5. 17. fy meddwl yw nad ydynt yn llafurio llawer ynghylch eu calonnau eu hunain. Y gelyn agosaf yw'r gelyn adgasaf: wele ein pechodau ein hunain yw'r rhai agosaf, gadewch iddynt fod i ni y rhai adgasaf.

Yn ail, edrych ar weithred un arall trwy ysbeftacl cariad. Yr apostol a ddywed, *Cariad ni feddwl-ddrwg*, 1 Cor. 13. 5. ag mor wir yw nad yw yn llafaru drwg. Ni ddywed malis byth yn dda, oni chaiff hi feiau hi a wna feiau, hi a rydd y wyneb gwaethaf allan o bob gweithred ac a wneler: *y mae cariad yn cuddio lliaws o bechodau*, 1 Pedr 4. 8. ond y mae malis a chenfigen yn creu y cymmaint arall.

Yn

Yn drydydd, Gweddia ar yr Arglwydd i ofod cadwraeth o flaen dy enau, Salm 141. 3. ac amcana gyd â Dafydd i beidio pechu â' th dafod, Sal. 39. 1. *Na thelwch i neb ddrwg am ddrwg*, Rhuf. 12. 17. *Bendithiwch ac na fell-dithiwch*, adn. 14. dymunol fyddai cloi drws y gwefusau mor ddiogel, nad allo un profedigaeth byth eu hagogryd. Na ail darewch neb. Gollyngwch bêl anghydfod i'r llawr. Na ail feiwch ar neb, eithr rhoddwch ar yr hwn sydd yn barnu yn gyfiawn yn ol siampl y bendigedig Immanuel. Pan y clywoch waradwyddo arall, sefwch yn ei erbyn fel mŵr cerrig, ond pan ddywedir yn eich herbyn chwi, byddwch dyner fel gwal bridd: yn y cyntaf gwachel ddiadol yn dy glust, yn yr ail gwachel ddiadol ar dy dafod.

Yn bedwarydd, Gwna ag enw arall, megis y dymunit iddo yntef wneuthur â' th enw di; os rhoddi di le i ladd enw dy gymmodog yn dy dŷ di, cant i un na's carier dy enw dithau i gael ei ladd yn ei dŷ yntef: *cany's â'r un mesur y mesuroch*, yr ad-fesurir i chwithau drachefn, Mat. 7. 2.

2. Dysgwch oddiwrth y gair, *Ni feiddiodd*, fod ofn Duw yn rhwymo rhag pechod, ac yn adfur yn ei erbyn; y mae'r ofn mwyaf yn bwrw allan y lleiaf, fel y dywed Crist, Luc 12. 4. 5. os ydym yn ofni Duw, nid rhaid i ni ofni dyn. Esa. 8. 13. *Arglwydd y lluoedd ei bun, a sancteiddiwch; a bydded efe yn ofn i chwi, a bydded efe yn arfwyd i chwi.*

Gwell

Gwell gan y rhai hyn gymmeryd eu cablu am sancteiddrwydd, na chael eu condemnio am bechod; nid yw y rhai hyn megis plantos, ag fydd yn ofni rhyw fwbach anferth na's gali eu nhiweidio, ac heb ofni y tân yr hwn a'u difa: nid ydynt y cyfryw ynfydion, ac y cymmerant eu chwerthin allan o'u hap-pusrwydd, neu fod mewn perygl, o golli eu heneidiau byth. Abraham a feddylodd, "Ped fuafai ofn Duw yn y lle hwnnw," Gen. 20. 11. "Na buafai iddynt ei ladd ef er mwyn ei wraig." *Pa fodd* (ebe Joseph) *y gwnaf y mawr ddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw?* Gen. 39. 9. *Ofni'r Arglwydd* (ebe Salomon) *yw casâu drygioni*, Diar. 8. 13. Fe wna i ni, nid yn unig ymgadw oddi allan oddi wrtho, eithr ei ffeiddio oddi fewn: nid rhwymo ein dwylaw yn unig, ond cyfnewid ein calon hefyd: fe wna ofn dyn i ni guddio pechod, ond ofn yr Arglwydd a wna i ni ffeiddio a chasâu pechod. Merch fydd yw duwiol ofn, a'i gwerth fydd gydnabyddus i bob tragywyddoldeb; y rhai fydd yn crynu wrth y gair, eu harbed rhag y wialen a wnair. Hab. 3. 16. *ac yn fy lle y crynais, fel y gorphwyswn yn nydd trallod*; y wir ffordd i gael gorphwysfa yn nydd trallod, yw ofni bygythion y gair, yr hwn ag fydd gantho amllder o lawenydd ynghadw i'r rhai fydd yn hau mewn dagrau, Salm 126. 5. *fydd gantho orphwysfa hefyd i'r rhai a grynant ger ei fron*. Mae gobaith da trwy ras yn wraidd.

edig yn nuwiol ofn; Noah a adeiladodd mewn ofn, ac a orphwyfodd yn nyddiau trallod.

3. *Barn gabledd*—sydd bechod echryflon: yn gyntaf, yn erbyn yr Arglwydd; fe a warafynnir gantho, Mat. 7. 1. *Na fernwch, fel na'ch barner.* Yn Lef. 19. 16. *Na rodia yn atbrodwr ym mysg dy bobl.* Iago 4. 11. *Y neb sydd yn dywedyd yn erbyn ei frawd, ac yn barnu ei frawd, y mae efe yn dywedyd yn erbyn y gyfnaitb, ac yn barnu'r gyfraith: ac od wyt ti yn barnu'r gyfraith, nid wyt ti wneuthurwr y gyfraith aithr barnwr.* Hi a gafodd gospedigaeth fawr iawn yn 2 Bren. 2. 23. y plant yn Bethel a laddwyd gan eirth; golwg ofnadwy i'w rhieni oedd eu canfod yn gelaneddau meirwon: dysg i'w hyn i rhieni ddwyn eu plant i fynnu yn ofn yr Arglwydd, nid i fod yn chwerthinllyd ac yn gablwyr o'i brophwydi ef. Mae saint Paul yn ymddadleu yn gadarn yn erbyn rhoi barn ar eraill yn *Rbaf.* 14. 13. *Na fernwch ddim (medd efe) cyn yr amser,* 1 Cor. 4. 5. A phabeth sydd gan ddyn i wneuthur â gwas gwr arall? Y mae rhai dynion yn cablu eraill am eu duwioldeb, a'u sancteiddrwydd, ac o'nid yw cabledl y rhai'n, yn mynd yn fwyaf yn erbyn yr Arglwydd, yr hwn yw awdwr duwioldeb a sancteiddrwydd; ei arfer fendigedig ef yw sefyll dros ei saint a dadleu trostynt pan y cyhuddir hwynt, gwel *Zec.* 3. 2. Os condemnia neb holl bobl Nazareth, fe saf Crist dros ei etholedig Nathanael gan ddywedyd, *wele Israeliad yn wir yn yr bwn nid oes dwyll,*

dwyll, Ioan. 1. 47. Os yw Annanias yn cyfrif Saul yr hwn a gyfenwyd Paul yn fwrddwr neu yn gigydd, yr Arglwydd Iesu a'i hamddiffyn ef, ac a'i galw yn lestr etholedig iddo ef, i ddwyn ei enw ger bron cenbedloedd, a brenbinoedd, a phlant Israel, Act. 9. 15.

2. *Wrth gablu eraill, yr y'm yn amdwyo ein gwrandawyr, yr ydym yn lladd ac yn dinystrio brawdgarwch ynddynt. Cabledl er ei fod yn felus gan y cnawd, fydd wenwyn marwol ag fydd yn lladd trwy'r clust, efe a fu yn achos o ymneillduaeth rhwng llawer o gyfeillion da, ag oedd arferol o fyned i dŷ Dduw ynghyd, nes i'r athrodwr dafu tân rhyngthynt, a'u gwasgaru y naill oddiwrth y llall.*

*Yn drydydd, mewn perthynas i'r cablwr ei hunan, y mae efe yn dost-lym yn niweidio ei enaid ei hun, mae ei ffolineb a'i gynddaredd yn weledig yn ei gabledl er mwyn dinystrio enw ei gymmydog; efe a red y perygl o ddamnio ei enaid ei hun, er mwyn dangos digon o'i ddigofaint i'w gymmydog; ni waeth ganddo pa mor ddwfn yr â efe dan ddigofaint yr Arglwydd; y mae efe fel un yn chwythu mewn llwch i'w ei wasgaru, ferch colli ei llygaid am hynny: cywir y dywedai Salomon, Diar. 10. 18. *A'r neb a ddywed enllib fydd ffol.* Ni chydfaif y pethau hyn â gwir grefydd, Iago 1. 26. *Os yw neb yn eich mysg yn cymmeryd arno fod yn grefyddol, heb attal ei dasod, ond twyllo ei galon ei hun, ofer yw crefydd bwn.* Y mae llafaru enllib*

yn anglod i'r enllibiwr ei hunan; efe yw mab hynaf y diafol, mae 'n cario ei enw ef, sef cyhuddwr; llestr satan yw ei safn ef yr hwn â lenwir a dwfr melldith; dant y diafol yw efe i gnoi dynion; Ei *Bedler* ef ydyw yr hwn sydd yn gwerthu, yn hytrach yn rhoddi allan, ei nwyfau dieflig; i.e. ei grwthwr ef ydyw sydd yn canu tônau i beri i'w feistr poenus pe b'ai bosibl i fod yn llawen; y mae efe yn difwyno mwy o'i galon a'i dafod ei hun nac o enw ei gymmydog; y mae yn tebygu llawer i gŵ y cigydd wedi ei ddysgu gan ei feistr i beidio cyffwrdd ag un tam- maid da o'r cig, eithr y perfedd neu ryw fudreddi ac na's bwyty dynion, y rhei'ny y mae efe yn eu cael, ac ynteu yn dra chwan- nog yn eu llyngcu; neu fel parchell mewn gardd lle b'o llawer o flodau hardd a pher- aidd, ni chyffwrdd efe â hwynt os bydd tommen y naill gongl iddi, yno y bydd efe yn ymarogli ac yn cloddio, gan gyfrif bryn- ti a drwg-sawyr yn amgenach nâ pherarogl- au; felly y cablwyr a'r enllibwyr ydynt yn cloddio ym meiau a gwendidau dynion, ond y mae arnynt gymmaint o ofn i ystyried eu grasusau ag sydd ar y dulluanod i edrych ar yr haul.

4. *Ni feiddiodd ddwyn barn, &c.* Tebygol yw fod satan yn rhoi, yn disenwi, yn arfer geiriau drwg; canys hynny yw ei natur ef: y mae ganddo safn yn llawn o gabledau, Dat. 13. 6. *Ac efe a agorodd ei enau mewn cabledau*

cabledd yn erbyn Duw, i gablu ei enw ef, a'i dābernacl, a'r rhai sy yn trigo yn y nef; eithr Michael ni wnaeth felly, efe a adawodd y dial yn y llaw y perthynai iddo fod, Rhuf. 12. 19. I mi y mae dial; myfi a dalaf, medd yr Arglwydd. Fe berthynai i ni oddi yma ddyfgu amynedd ac addfwynder; ac i'r perwyl hwn y dwg saint Pedr siampl Crist gerbron, 1 Pedr 2. 21, 22, 23. Oblegyd Crist yntau a ddioddefodd drosom ni, &c. fel oen dan law y cneifiwr, nid agorai ei enau: yr bwn, pan ddifenwyd, ni ddifenwodd dracbefn; pan ddioddefodd, ni fygythiodd; eithr rhoddodd ar y neb fydd yn barnu yn gyfiawn. Dysgwch addfwynder gan Crist, Mat. 11. 29. Ni chais efe gennych ddyfgu creu byd, na rhodio ar y môr, na phorthi miloedd ag ychydig dorthau a physgod, na glanhau gwahangleifion, na rhoi llygaid i ddeillion, nac attal gwyntoedd, na thawelu moroedd, na gwellhau crypliaid, na bwrw allan gythreuliaid; eithr efe a gais gennych ddyfgu bod yn addfwyn, canys addfwyn, eb efe, wyf fi, &c. Oen oedd Crist, Ioan 1. 29. yn tynnu ymaitb beebodau'r byd, &c. Wyn a ddylem ninnau fod, nid llewod; defaid, nid bleiddiaid; colommennod, nid cŵn; os cyfarth, cnoi a thraflyngcu eich gilydd a wnewch, gwiliwch na ddifetber chwi gan eich gilydd, Gal. 5. 15. Fe a'n cynghorir yn wir dduwiol gan yr apostol Paul yn Phil. 4. 5. Bydded eich arafwch yn byspys i bob dyn. Y mae'r Arglwydd yn agos. A ymrysonwch chwi, a Christ ger

llaw? Ond och fyth i feddwl! fel yr oedd Ephraim yn llawn o feddwyr, a Crete yn llawn o gelwyddwyr, ac Ephesus yn llawn o eilun-addolwyr; felly y mae y byd o enllibwyr. Y mae llawer o fanteision i attal y tafod, etto nid oes dim yn tyccio; yn gyntaf, fel y mae iddi lawer o garreion wrth ei gwraidd dylai y rhei'ny ei hattal; yn ail, mur o esgyrn, sef y dannedd; yn drydydd, Gwal bridd, sef y gwefusau; etto y cwbl yn rhy fach i attal y tafod: Y mae efe yn euog o'r rhan fwyaf o'r pechodau sy yn y byd; pa bechod agos nad yw yn llofio o hono ef? megis goganu, sennu, dywedyd celwydd, tyngu, cablu, anudoniaeth, gwaradwyddiadau, &c. Ni lasarodd Bembo dros yspaid tri mis hyd oni ddyfgododd yr adnod gyntaf o'r 39 Salm, yr hon sydd yn rhedeg yn llynn; *cadwaf fy ffyrdd rhag pechu â'm tafod*. Gwell yw bod yn ddistaw heb lasaru dim, nâ llafaru yn ddrygionus: dymunol oedd ymadrodd pen bardd Cymru,

“ Oni dd'wedi eiriau hyfryd,

“ Gwell it' dewi â sôn nâ d'wedyd.”

Ni chablai Michael mo'r diafol. Ac a geblidi dy frawd? Y ffordd oreu i ynnil dyn afrywiog, yw bod yn dyner ac yn addfwyn tu ag atto, Diar. 15. 1. *Atteb arafaiidd a ddettry lid: ond gair garw a gyffry ddigofaint*. Fe attal gwlân belen o blwm, yn well nâ mur o bres; fe a ddiffoddir tân gwyllt â llaeth yn well nac â dwfr; fe a dorrir adament

ment

mant (meddant) â gwaed gafr, yn well nac â morthwyl; fe ddofa llied elephant yn well wrth weled morwydd nâ chleddyf; fe dynera cornwyd yn well wrth ei elio, nac wrth ei bwyo; o ba herwydd y dywed yr Apostol, Rhuf. 12. 20. *Os dy elyn a newyna, portba ef, &c.* Dywedodd Ambros wrth Calligonus, "Myfi a ddioddefaf ac a dawaf, canys hynny yw dyledswydd esgob; gwna dithau a llafara, canys hynny yw rhan mwrddwr." Fe a ddywedir, i ddwy ddafad gyfarfod ar yr un pont-bren, ac i'r naill orwedd i ollwng y llall drosti, yna hithau a gafodd ei ffordd: rhyfedd! fel y mae pob peth yn cadw ei le yn well nâ dyn!

Michael yr arch-angel a roddodd y diafol yn llaw'r Arglwydd i'w geryddu. Ymddygiad cymmwys, ac attebol i'r ysgrythurau, ydoedd hyn, Diar. 20. 22. *Na ddywed, Mi a dalaf ddrwg: disgwyl wrth yr Arglwydd, ac efe a'th achub.* Ac yn Diar. 24. 29. *Mi a wnaf iddo ef fel y gwnaeth yntau i minnau, &c.* Mae ymddial yn gwrthwynebu meddwl yr Hollalluog, yn aflonyddu ac yn ddiffoddi ei yspryd ef; yr hwn fydd yn golommenaid ac yn caru tangnefedd, gan agoryd a rhoi lle i ddiafol: y mae am dafu yr Arglwydd allan o'i fwydd. Nid oes neb a fedr farnu gelynion yn ddibechod ond efe ei hun; ninnau, pe gallem, a'i gwnaem ef yn fwy o ddi-henyddwr, nac o farnwr: os pecha neb yn ein herbyn, ni a ddymunem farn yn ebrwydd arno, ond gochelwn yr Arglwydd: Pa un

o'r ddau bechadur a ddylai gael ei daro? Ai'r un a bechodd gynneu, neu ynteu yr un sy'n pechu yn awr, trwy ddymuno barn ar ei elyn yn wrthwyneb i air yr Arglwydd? Pwy a'th ddrygodd? os brawd, maddeu iddo; os gelyn, gweddia; canys ni wyddai pa beth yr oedd yn ei wneuthur. Pa ynfydrwydd gwyllt a chreulondeb fyddai ynnot, i dorri dyn marw (un marw yn ysbrydol yr wyf yn ei feddwl) yn ddrylliau, neu bob yn dammaid? A geri di ymlid dyn allan o'i gôf? Dyna pa beth yw pob pechadur di-ras, nid yw'n meddiannu eu hunan un amser; mae'n gwneuthur mwy o niweid iddo ei hun, nac a wnaeth erioed i eraill: wrth geisio lladd dy afyn di, y mae efe yn lladd ei hun; wrth dorri dy wisg di, y mae'n lladd ei fywyd ei hun; wrth ddrygu dy fywyd amferol di, y mae yn lladd ei enaid anfarwol ei hun. Gwrthddrych yw hwn a haeddai dofturi yn hytrach na barn. Cofia air Iachawdwr pobl-oedd, "O Dad, maddeu iddynt, ni wyddant pa beth y maent yn ei wneuthur." A barhai di i ymladd â dyn gwahanglwyfus, neu un llawn o bla? Gochel rhag cael o honot un o'i glefydau ef: os gwnaeth efe gam â thi, na wna di gam â thi dy hun. Nid oes anrhydedd mwy na bod dyn yn cael meistrloaeth ar ei galon ymddialgar; fe ganfu Saul hyn, 1 Sam. 24. 18, 20. Y sawl a wnelo dda am ddrwg, ac a garo y rhai a'i casao, sy'n eu blino trwy amynedd, ac yn dilyn siampl ei Dduw.

PREGETH VIII.

Llaeth ysprydol.

I PEDR ii. 2.

*Fel rhai bychain newydd eni, chwennych-
wch ddi-dwyll laeth y gair, fel y cyn-
nyddoch trwyddo ef.*

MA E'r ysgrythur hon yn gyngor di-
frifol i annog yr Iuddewon credad-
wy, i gynhyddu mewn ffydd a phob grasus-
au eraill, a'r moddion trwy ba rai y derbyn-
nir tyfiant a chynnydd yn Nuw, yw bywiol
bregethiad o air y gwirionedd; am hynny
mae'r apostol yn ein cymmell i tychedu ag i
hiraethu am air Duw, yr hwn yw ymborth
a lluniaeth yr enaid, fel y mae plant by-
chain yn crio am laeth ei mamau i'w mha-
gu a'u cadw yn fyw. Mae'r ysgrythur yn
crybwyll am ddau fath o enedigaeth: un
enedigaeth fydd gnawdol ac annianol, sef,
trwy ein dyfodiad o'r Adda cyntaf; o ba un
y darfu gwreiddiol bechodau fel gwenwyn
neidr dannu ei hun ar ein traws. Yr ail
enedigaeth fydd nefol ac ysbrydol, yr hon
fydd trwy'r ail Adda (yr hwn yw Iesu Grift)
yn peri i ras a sancteiddrwydd dyfu a him-
pio

pio ynom. Yn yr enedigaeth ddiweddaſ hon mae Duw yn Dad i'n hynnill ni; mae'r eglwys ei briod ef, yn fam i'n hymddwyn ni; a'r hâd â pha un megis ac i'n hail enir yw gair Duw; a'r mammaethod i'n magu a'n maethu yw gweinidogion yr efengyl; a'r bronau i sugno o honynt yw bronau yr efengyl o ba rai y daw allan laeth didwyll fel y gwiria yr testun. Ceisiwn trwy gymmorth Duw ddala ystyriol sulw ar y pum peth nodedig a dardd yn naturiol o golffennau gwahanrhedol y testun hwn :

I. Sulwiwn ar y gynneddf sydd rhaid fod ym mhawb a ddymunent wellhâd a chynnydd trwy air Duw, sef bod *fel rhai bychain newydd eni*.

II. Nodwn y weithred briodol i blant bychain, sef *chwennych*.

III. Ystyriwn y peth sydd i'w dymuno, sef *llaeth y gair*.

IV. Marcwn pa fath laeth sydd raid ei chwennych, sef *llaeth didwyll*.

V. Marcwn i bwy ddiben a defnydd y dylem ni chwennych didwyll laeth y gair, sef, *fel y gallom gynbuddu*.

Myfi a geisias eglurhau ychydig ar bob un o'r pyngciau hyn, fel y canlyn,

Ac yn bennaf am y gynnedf, sef *fel plant bychain newydd eni*. Ni a wyddom fod plant bychain yn ganmoladwy am eu symldra a'u diniweidrwydd, felly mae'n rhaid i ninnau fod pwy bynnag ydym, ac sydd yn chwennych cael

cael budd a llesâd yn ysgol Crist, a derbyn
goleuni a diddanwch trwy bregethiad y gair;
medd ein Iachawdwr, Marc 10. 14. *Gadewch
i blant bychain ddysod attaf fi.* Nid oes neb yn
addas i gael dysgeidiaeth Crist hyd oni b'o
wedi ei ail-ffurfio a'i newid fel dyn bach:
Salm 25. 14. medd Dafydd, *Dirgelwch yr
Arglwydd sydd gyd a'r rhai a'i bofnant ef,* i
arwyddocau na addef Duw fod un enaid di-
adgenhedledig yn gwybod mai dirgelwch yw.
Am y rhai a chwennychant gael Crist yn
Athro iddynt i ddatguddio ei feddwl. Rhaid
dihatru eu pechodau oddi am danynt a'u
glanhau, canys ni chaiff doethineb orphwys
mewn enaid halogedig, nac mewn calon we-
di ei ddifwyno a phechod. Fel na's erys Ias-
tan ond mewn tŷ wedi ei ysgubo yn lân oddi
wrth dduwioldeb; felly ni's trig Ysryd
Duw ond mewn tŷ wedi ei ysgubo a'i lanhau
oddi wrth annuwioldeb: canys ni thywallt
Duw wî'n newydd mewn hên goftrelau, *Mat.*
9. 17. Oni fynhwn galonnau newyddion, nac
edrychwn am fendithion newyddion. Tru-
enus yw cyflwr yr Iuddewon o ran eu hang-
rediniaeth, maent beunydd yn darllain yr
ysgrythurau i gael gweled Crist, eithr yn
ofer, o herwydd fod tywyllwch eu calonnau
cildynnus yn dallu eu llygaid; felly yr yd-
ym ninnau yn pregethu'n ofer, a chwithau yn
gwrando yn ofer o waith bod gwisg pechod
yn cuddio ac yn tywyllu goleuni yr efengyl
rhagoch. Am hynny, fy anwyl garedigion
yng Nghrist Iesu, os mynnwch i'r Arglwydd
roi

roi bendith ar eich gwrandawriad a llwyddo
 ein pregethiad, rhaid i chi fwrw ymaith
 waelodion a rhwd pechod yr hwn sydd yn
 chwerwi eich heneidiau, ac yn tyhnu mell-
 dith Duw, pan y'ch yn tybied eich bod yn
 derbyn bendith, ac yn peri i air Duw fod
 yn arogl o farwolaeth i chi, ac nid o fywyd,
 2 Cor. 2. 15, 16. Mae pechodau monwefol
 dynion ysywaeth yn stoppi geneu Grift rhag
 llefaru wrthynt trwy ei Ysbryd, na'i wein-
 idogion, mae hyn mor wir ac yw i anghred-
 iniaeth ei gyd-wladwyr gadwyno ei ddwylo
 rhag gwneuthur gwyrthiau, Mat. 13. 58.
 Cyngor Jer. 4. 3, yw i ni *fraenari, ac na beu-*
om mewn drain, sef y gofalon bydol sy'n cy-
 foddi ac yn tagu planhigion addysgiadau iach-
 usol. A Salomon a ddywed, *Gwylia ar dy*
droed, pan fydddech yn myned i dy Ddw, Preg.
 5. 1. Wrth gymharu ymddygiad y wlad yn
 gyffredin â'r Sgrythurau hyn a'r cyffelyb,
 caiff dyn o berchen pwyll ac ystyriaeth achos
 i ymosidid yn ei enaid. Oh! oh! beth a
 ddywedwn ni am danom ein hunain pan yf-
 tyriom gymmaint o drydar am y byd sydd
 gan rai; gymmaint o chwennychiad ynfyd
 ymhlith eraill; gymmaint o wawd sy ym-
 hennau eraill; golwg o ffydd a allai weled
 y rhai hyn yn myned i mewn i'r eglwys â
 diafol yn eu calonnau, a llawer o honynt yn
 dyfod allan a melltith Duw ar eu pennau;
 y mae llawer o ddynion yn newid eu dillad
 ar y sabbothau, ac heb wneuthur dim cyfrif
 o ddyfod â'r un galon ag oedd ganthynt trwy
 r wyth-

'r wythnos i wasanaethu y sabboth; eu meibion a'u merched, gan mwyaf, ydynt yn treulio mwy o amser mewn drychau, neu *looking-glasses*, i gymhwyso eu cyrph i ddyfod ger bron dynion, nac y maent yn gymmeryd mewn gweddi i sancteiddio 'r enaid i ddyfod ger bron Duw. Oh, eneidiau truenus! beth yw eich hattebion i hyn? ni wasanaetha i mi glywed eich ysgafnder, a'ch clywed yn fy ngwaradwyddo ym mhob lle am eich cerddu, eithr yr wyf yn cyflawni geiriau E-fai am hynny, od oes neb o bobl yr Arglwydd yn clywed hyn; ffeiddient bechadurus ymddiddan ac ymddugiad y byd: hiraethent am fod fel plant bychain, ac nid plant bychain yn unig, eithr fel rhai newydd eni, a chanddynt galonnau newydd, aelodau newydd, bywyd newydd, ac ewyllys newydd, wedi himpio ynddynt; nid troi oddi wrth un pechod yn unig, ond troi 'n gwbl i fod yn ddynion eraill yn greaduriaid newydd. Ni wasanaetha'r hên galon, na'r hên law, na'r hên lygad; ond rhaid i bob peth fod wedi ei fowldo a'i lunio o newydd, i Sam. 10. 9. Bellach os dymunwn fod yn wrandawyr hygof, ni's beiddiwn ymgyfeillachu a chroesawi pechod; eithr fel y mae'r neidr yn bwrw ei chroen a'r eryr ei big, felly rhown heibio ein hên wyniau trachwantus, a deun fel plant bychain i wrando gair Duw. Rhaid poethi 'r haiarn cyn ei weithio, felly dyled gwresogi yr enaid wrth dân myfyrdod

duwiol cyn y byddo yn gymmwys i ymarfer â gair yr Arglwydd. Na chyffyrddwn â phechod, gymmaint ac â phen bÿs, 2 Cor. 6. 17. Canys un lleidr bychan yn y tÿ a agor y drysau i rai mawrion; un cythraul gynt a ddugfaith gyd ag ef, a phob un o honynt yn waeth nag ef ei hun, Mat. 12. 45. Welle, yn fyrr, dyma'r dymmer a ddylai fod ynom wrth fyned i wrando gair Duw: y sawl a ymadnewyddir fel hyn, yw'r hwn a dderbyn yr Arglwydd yn gyfran idd ei enaid ac a ateb y testun hwn, *fel rhai bychain newydd eni.*

Bellach awn at yr ail beth yn y testun, *sef y weithbred briodol.*

II. *Fel plant bychain newydd eni chwennychwn:* etto nid oes i ni fod yn blantos troedig anfesyddledig yn *bwbwmm* ac yn cymmeryd ein cylcharwain â phob awel dysgeidiaeth, Eph. 4. 14. Yn talgyngo o ffydd i ffydd, o grefydd i grefydd, fel dyn meddw o bared i bared; ac eilwaith ni feiddiwn ni fod fel plant mewn gwybodaeth a dealltwriaeth, fel y dywed Paul, 1 Cor. 14. 20. O frodyr, *na fyddwch fechgyn mewn deall; eithr mewn drygioni byddwch blant; ond mewn deall byddwch berffaith.* Fel plant rhaid i ni fod yn hiraethu ac yn sychedu am air Duw: *Gwyn eu byd y rhai fydd arnynt newyn a syched am gyfiawnder; canys hwy a ddiwellir,* Mat. 5. 6. Mae Duw yn llenwi'r newynog a phethiau da, ac yn danfon ymaith y goludog mewn eisiau. Yn wir, pan fyddo ein calonnau wedi

wedi ennyn mewn hiraeth am y gair, ac mewn awydd a mawr chwant i'w wrando ef, dyna'r amser y mae'r gair yn gweithio yn fwyaf grymmus ynom; canys fe fydd ein calonau y pryd hynny fel cŵyr wedi ei dwymno yn barod i dderbyn pob math o argraff: fe ddarfu i blentyn y Sunamees a gododd Elias, cyn gynted ac y gwresfogodd ei gnawd, disio ac agor ei lygaid a bywhau o'r newydd. Felly pan y twymnom ninnau yn yr ylbryd ac y magom ni ddymuniad a fyched am air Duw, dyna arwydd fertenol ein bod wedi ein hail eni, a bod anadl ac enaid ynom, ac nad ydym yn llwyr syth feirwon heb ras. Felly o'r gwrthwyneb, y rhai nid oes ganthynt ystyymmog newynog am gael eu porthi a'u digoni â llaeth y gair nid ydynt ond carneddau meirwon, a chrwyn yn llawn o esgyrn pudron, a'r un peth fyddai *ceisio perr i'r meirwon naturiol adael eu beddau*, a pherr iddynt hwythau adael eu pechodau: hawdd y gellir cyffelybu ein gwlad ni i Golgotha, sef lle yn llawn o benglogau meirwon. Y mae'n enbyd bod ynthi lawer mil o eneidiau truenus yn feirw mewn pechodau a meirwon mewn serch, y rhai nid ydynt yn fychedunac yn hiraethu am air Duw; os bydd ganthynt offeiriad llaith yn ddarllenrydd, hwy a gyfrifant eu hunain mewn cyflwr dedwydd, fel ped fyddai ffon Elias yn ddigon i godi'r plentyn marw yn fyw heb Elias ei hun; maent yn tybied fod y gair yn ddigon i

roddi bywyd heb ymosyn am Ysryd yr Arglwydd, ped faent yn cael ond Judas hwy ryddent foddlon iddo ac nid aent gam ymhellach i wrando Paul. Gwae finnau, orfod dywedyd mai'r gweinidogion a geryddo leiaf ar eu pechodau, ac a gadwo leiaf o amfer yn yr eglwys yw'r rhai mwyaf canmoladwy, pell ydynt oddi wrth gyttuno â'r Sgrythurau hyn, Sal. 1. 2. Luc 2. 37. Hwya ddangofant yn eglur nad oes ganthynt flas ar air Duw, ac nad ydynt yn ei chwennych fel plant bychain.

Hol. Beth a feddylir wrth ein hannog i fod fel plant bychain yn chwennychu di-dwyll laeth y gair?

1. Fe ddywedir y cria plant am laeth eu mammau pan gyntaf y genir hwy i'r byd, felly y mae Cristion yn crio, yn newynu, ac yn sychedu am laeth y gair, cyn gynted ag y clywo ras Duw wedi ei adnewyddu. Pe b'ai'r fammaeth yn esgeuluso rhoi laeth i'w phlentyn; A fyddai ef yn abl i fyw un mis, un wythnos, un tridiau; llai o lawer mae ein ffydd ni yn ei chynnal ei hun, oni cheiff hi ei mhagu a'i phorthi â lluniaeth y bywyd: fe ddarfu i'n Harglwydd erchi iddynt roi bwyd i ferch Jarius, cyn gynted ag y cododd efe hi o farw i fyw, *Marc* v. 43. Fel pe buasai'n ofer i'n bywhau â bys Duw, oni's porthir ni hefyd â gair ei ras. Dyma fai mawr yn ein plith, na baem ni (pan y bywhao Duw
ni

ni â'i Yspryd, pan y teimlom ras Duw yn blodeuo ac yn himpio ynom) ië, na baem y pryd hynny'n ymosyn îrder a gwlybrwydd i'w ddwfrhau rhag ei fych-gornu, fel yr hâd ar y graig neu ben tŷ. Nyni a'i cyfrifwn hi yn ryfeddod mawr i Elias fyw ddeugain niwrnod heb luniaeth; ond y mae hi yn llawer mwy rhyfeddod, ped ystyriem, fod cantoedd o eneidiau yn cael bod ddeugain o flynyddau, a chwaneg ysgatfydd, heb damma d o luniaeth. Dyma newyn tosturus sydd yn ein plith; cywilyddus yw'r gwaith, fod rhai yn newynu mewn gwlad lle mae cyflawnder o ymborth yn cael ei gynnyg, *Esa. lv. i.*

Mae llawer o bobl yn ein gwlad ni yn tebyg ei bod hi yn rhy gynnar i ddechrau, pan y dylent ddiweddu. Fel y danfonwyd am Grist i iachau merch y pennaeth, pan oedd hi ymron a marw; felly ni ddymuna llawer mo weddïau na chwmp'ni gweinidogion, hyd onis caffont chwys gan angau, dyna'r pryd y maent yn chwennych marw gyd â Duw, er byw i'r cythraul; yn awr yn gweiddi, Och! Och! am edifeirwch, y rhai o'r blaen a ddiystyrent y cynnyg o hono, nid ant ynghylch yr Arch hyd oni welont y diluw, nag ynghylch edifarhau, hyd oni b'o'r cythreuliaid wrth eu gwelyau yn disgwyl am eu heneidiau. Dyma fel y maent yn oedi o ddydd i ddydd, fel cyfreithiwr drwg yn bwrw ymaith ei gleient o derm i derm, nes colli'r suit. Fe ddarfu i Lot aros yn Sodom, hyd oni orfu ar yr angel

ei dynnu o honi megis o'i anfodd; ac mewn gwirionedd, oni phlyccia Duw ninnau o'n dallineb a'n hanwybodaeth trwy foddion ei rad ras, prin y bydd un o fil yn gadwedig. Gan hynny (fy mrodyr anwyl) os plannodd Paul chwi yn y wir ffydd, ceisiwch gan Apolos eich dyfrhau; os derbyniafoch un gras, chwennychwch foddion gras, fel y cynnyddoch trwyddynt: can's ni wna'r rhoddion go-reu ond gwywo ac amharu, oni's cant eu dyfrhau ag îrder y gair.

2. Ni a wyddom fod plant mor awyddus i luniaeth pan bont yn newynu, nid ystyriant, nag arfod, nag angen, neu foddlonrwydd eu mhammaethod; ond gan ddiystyru esgusodion, rhaid iddynt gael fugn pan y criont: felly yr un ffunud, nid digon i ni chwennych y gair; eithr rhaid ein bod yn *ernewest*, yn daer, gan alw a chrio am dano; odiaeth yw'r ddam-meg honno, *Luc xi. 5.* Fel y galwai un an-fara ar hyd y nos, fe atebai'r llall ei fod yn ei wely; fe a debygai rhai y gwasanaethai i'r gwr ateb mor rhesymmol, eithr ni's gwnai yn y fath achos: felly (fy ngharedig bobl) os darfu i ni hir alw am fara'r bywyd, etto ni's dylem wan-galonni, ond gofyn yn wastadol; fel Pedr yn curo wrth y drws nes ei ag-or: nid yw'r fammaeth yn rhoddi ymborth er cariad i'w phlentyn bob amser, eithr weithiau, er mwyn ei lonyddu a'i ddistewi; felly er nad yw ein mammaethod ni yn ofni Duw nac yn perchi dyn; etto pe baem ni daer ar-
nynt,

nynt, yn erio ac yn llefain yn ddyfal fel babanod am luniaeth; o'r diwedd hwy a ro'ent i ni laeth, os nid o gariad, etto er mwyn cael llonydd: rhaid i ni ymegnio ac ymdrech i os mynnwn dderbyn; Jacob a ymdrechau â'r angel ac a ddywedai, *Ni' th oll yngaf ymaitb oni' m bendithi*, Gen. xxxii. 26. — Felly dylai dymuniad gwrandawyr ymdrech i â gweinidogion, gan ddywedyd, Ni's cewch lonydd hyd oni's porthwch ni â gwybodaeth, ac â deall. Mae'r addysg hon yn argyhoeddiad i nifer fawr o honom ag fydd yn cymmeryd arnom ein bod yn tramwy llwybrau Duw, etto yn llaith ac yn oer iawn; mae gennym ychydig gariad i'r gwirionedd, etto ni lafuriwn ni ddim ymhlaid y gwirionedd; fel marfiandwyr f'o'n hoffi ennill, ond heb allu mentro i'r moroedd, rhag boddi: mae rhai yn ein gwlad ni a arddelant Dduw tra caniattao'r dduwies Diana iddynt, nid dim ymhellach; canys gwell gan rai fod gartref ymhlith eu hanifeiliaid yngwafanaeth satan, nâ bod gyd â Duw yn yr eglwys: gwell gan eraill adael i'r diafol rwygo ac anffurfio eu henaid yn y cornel gartref, na gadael i gafod o wlaw gwrdd â'u dillad wrth fyned i dŷ Dduw; ac eraill, o wybodaeth fwy, fel y tebygit, y rhai, y tebygech eu bod yn tagu ar wybedyn; er hynny, ni wnant bris yn y hyd o lyngcu camel trwy ddywedyd celydd mewn rhagrith, ac er gweled eu hwynebau yn cael eu golchi gan ddagrau yn yr eglwys.

eglwys; etto ceir gwaith eu tynnu o blith Paganïaid mewn marchnad. Cymmwys y cyflawnir geiriau'r Apostol ynddynt, 2 Tim. iii. 5. *A chanddynt riib durwioldeb, eithr wedi gwadu ei grym hi: a'r rhai hyn gochel di.*

3. Ni wyddom fod plant wedi cael ymborth, ymhên ychydig ennyd yn troi at y fron drachefn, megis yn ddyfal, fel y dywedant, rhwng pryd a phryd: rhaid i ninnau fod o ddiet Elias, bara a chig y borau, a bara a chig brydnhawn, i Bren. 17.6. felly y dylai ein heneidiau ninnau gael eu porthi forau a phrydnhawn. Y mae'r Apostol yn ein cyng-hori fel hyn, Col iii. 16. *Preswylhed y gair yn-och yn helaeth*; canys nid llettya dros noswaith a myned ymaith y borau fel trafaelwr fy ddi-gon; ond rhaid i'r gair gael beunyddiol a gwaftadol breswylfod yn ein calonau, er bod y tir yn dda, etto rhaid iddo gael y gwlaw cynnar a'r diweddar, cyn y bytho yn ffrwythlon.

Och, Och, y mae rhai dynion yn tybied mai un gafod a wna'r gwaith, ac mai wrth wrando un bregeth yr eir i'r nefoedd! neu wrth ddywedyd, Arglwydd, trugarha wrthyf unwaith ar flaen tafod; gwae fi, pe gwir fuasai hyn, ofer fuasai geiriau ein Iachawdwr yn Luc xiii. 24. *Ymdrechwch am fyned i mewn trwy'r porth cyflyng*: nage, nage, nid felly (eneidiau anwyl) eithr rhaid bod fel plant bychain yn chwennych gair maes o law, heb oedi, na dihirio; yn daer heb flino, yn astud heb al-
aru,

aru, ac fyth heb ddiogi. Weithian at y pedwarydd peth.

IV. *Y peth a ddylem ni chwennych*, sef, ein lluniaeth a'n hymborth yng Nghrist, yr hwn a elwir yn y testun, *llaeth y gair*, at hwn mae ein Iachawdwr yn ein galw oddiwrth ein danteithion. *Llafuriwch, nid am y bwyd a dderfydd; eithr am y bwyd a bery i fywyd tragywyddol*, Ioan 6.27. Lluniaeth dragywyddol yw y gair, ac hâd anfarwol; o herwydd ei fod yn cynnal y bwyttawr rhag newyn a marwolaeth, 1 Pedr 1. 23, 25. Y mae arnom chwant llawer o bethau, heb laeth y gair; mae dymuniad rhai am arian, ond dyna wreiddyn pob drygioni: y mae chwant cnawdol; mae hwnnw yn rhyfela yn erbyn yr enaid: y mae hefyd chwant goruchafiaeth; ond chwyddedig ydyw'r balch: mae hefyd chwant dial; ond mae'n codi o ysbryd cnawdol amhwylllog: mae hefyd chwant clod; ond ail yw i chwant y Phariseaid; ond chwant duwiol bendigedig yw chwant am laeth y gair. Pan ganfu Jonathan y mêl yn dropian fe a'i llyfai, felly pan welom ninnau laeth y gair, ni a ddylem ei sugno. O holl fendithion gwlad Canaan, dyma'r pennaf; sef, ei bod yn llifeirio o laeth a mêl, a thyna yr achos a barodd i'r Israeliaid ymdeithio trwy'r anialwch i'w meddiannu; gwlad yw'r gair, yn llifeirio o well laeth a mêl, ac ni a ddylem ddibrisio pob math o boen a llafur, i gael ei hynnill. Fe a ofododd Duw enw-
au

au nodedig arno er mwyn tynnu ein serch yn fwy tu ag atto. Yn y Salm 119. 105. y gelwir ef, yn *llufern i gyfarwyddo ein traed, ac yn llwyrch i'n llwybr*. Hefyd fe a'i gelwir yn arweinydd i'n harwain, yn feddyginiaeth i'n iachau, yn ffrwyn i'n curbo neu'n hattal, yn gleddyf i'n hamddiffyn ni, yn ddwfr i'n golchi, yn dân i'n gwrefogi, yn halen i'n halltu a'n pereiddio, yn llaeth i'n magu, yn wîn i'n llawenhau, yn drysor i'n cyfoethogi, ac yn allwedd neu'n agoriad i ddadgloi porth y nefoedd i ni: fel hyn yr henwir y gair, a phob enw fel y byddai i ni ei chwennych yn lle pob peth. Am hynny ni ddylai y gair fod o fri bychan yn ein plith; canys ni's gwyddom faint o fendithion, a all efe ddwyn arnom, gair Iechydwriaeth yw. Ac y mae yn achub llawer enaid rhag newynu, fel y dywed Eliseus am yr Iorddonen wrth Naaman, golch a bydd lân; felly y gallwn nin-neu ddweyd wrth y gwrandawr am y gair, Defnyddia ef a bydd gadwedig. Fe a'i gelwir, yn *air y bywyd*, o herwydd ei fod yn byw-hau yr Ysbryd. Fe a'i gelwir, yn *air y cyfammod*, canys efe yw'r gadwyn aur sy'n rhwymo Duw a dyn ynghyd. Fe a'i gelwir, yn dlws o bris' anrhaethadwy; am hynny fel yr hiraethai Dafydd am y ffynnon yn Bethlehem, felly rhaid i ni hiraethu am laeth y gair.

Gwerth. Pa ham y gelwir ef yn llaeth?

Atteb. O herwydd mai unig luniaeth y ffyddloniaid yw efe, ac am ei fod yn gomfforddus

fforddus ac yn gyffurus i'r enaid, fel llaeth i rai bychain. Dyma rinwedd gair Duw. Och! och! ynteu wrth feddwl, pa sawl Michal sy'n moccian Dafydd am ddawnsio o flaen yr arch? Y mae llawer ysywaeth yn ein gwlad ni yn ein galw yn ynfydion, am ein bod megis yn ymwithio i wrando'r gair: ond fel y dywed Crist, *O Dad, maddeu iddynt*; felly Duw a faddeuo iddynt, ni wyddant beth y maent yn ei wneuthur: pe baent yn teimlo tawelwch cydwybod, llawenydd calon, diddanwch yr yspryd, a thragywyddol gyffur yn Nuw; y rhai'n mae'r ffyddloniaid yn eu mwynhau a'u meddiannu trwy bregethiad y gair. Ni's cyfrifent mo honom yn ffylliaid na wnaent, na wnaent; eithr ni chai na phlefer, nac elw, na pheryglon daiarol eu cadw hwythau rhag bod yn gyd-wrandawyr â ni. A hyn am ein lluniaeth.

4. Bellach am ryw neu fath y llaeth, a ddylem ei chwennych. Fe a'i ceir yn y testun dan yr enw *didwyll*. Llaeth, yn ei *dast* a'i weithrediad; canys wrth faethu a phorthi y corph naturiol, ni's gall fod gwaed da, oni bydd y lluniaeth yn iachus, felly wrth borthi ein heneidiau yn ysbrydol, ni bydd na'n calonau, na'n ferch, na'n geiriau, na'n gweithredoedd yn dda, oni bydd llaeth y gair, fel ymborth i'r enaid â'r hwn i'n maget yn iachus ac yn ddidwyll. Am hynny megis y mae ein Iachawdwr yn ein rhybuddio i edrych pa fodd y gwrandawom, Marc 4. 2.
felly

felly i'r un ddiben y mae'r apostol yn ein
 cynghori, i edrych â pha luniaeth yr ym-
 borthom; canys mae addysg bŵr, Diar. 36.
 5. Ac mae addysg yn llawn *lesen*, Mat.
 16. 6. Mae gwin newydd yr efengyl, Mat.
 9. 17. Mae hefyd win cymmysgedig, yng
 nghwppan y buttain yn llawn o aflendid,
 Dat. 17. 2. Mae addysg iachus, 1 Tim. 4. 6.
 Mae hefyd addysg lygredig afiachus, Eph.
 4. 29. Mae dysgeidiaeth o Dduw, Ioan 7.
 16. Mae hefyd athrawiaethau cythreuliaid,
 1 Tim. iv. 1. mae'r fath air ac fy'n adeiladu
 Eph. iv. 12. mae hefyd y fath air ac fy'n lly-
 gru, ac yn yfu fel canger, 2 Tim. ii. 17.
 Megis y criai plant y prophwydi allan, fod
 angau yn y crochan, felly gall rhai ddweyd
 fod angau yn eu hymborth, a thyma'r achos
 i'n rhybuddier mor fynych yn yr Ysgrythur i
 ochelyd rhag y gau brophwydi, y rhai a
 ddeuant attom yng wisgoedd defaid, heb fod
 oddifewn ond bleiddiaid rheibus, Mat. vii.
 15. ac i edrych na anrheithio neb o honom
 trwy philosophi, a gwag-dwyll, Col. ii. 8. ag
 na chredom bob yfpryd, eithr eu profi, ai o
 Dduw y maent, 1 Ioan iv. 1. fel y mae yn
 rhaid i ni brofi ein bwyd cyn ei dreulio a
 phuro aur cyn ei dryfori; ein lachawdwr a
 brofai'r finegr a chwedi'n ni fynnai yfed:
 felly y dylem ninnau ymwrthod â phob ffals
 ddysgeidiaeth, wedi y caffom brawf arni.
 Y mae llaweroedd, gwae finnau, yn ymbor-
 thi ar laeth y ddraig, ac yn cymmeryd poen
 i ddysgu

i ddyfgu iaith yr Aipht, ac nid Canaan; gwrando y maent, ond i ddim pwrpas; yn yr eglwys y boreu, yn y tafarn brydnhawn neu ymhlith eu hanifeiliaid, neu dan berthi yn chwedleua yn ofer heb ystyried y ceir hwynt; Oh, pa fath ymddygiad anrafus yw hwn! edryched yr Arglwydd yn faddeugar arno; gwnaed Duw i ni wybod, na fyn efe i un tir dderbyn dau fath o had, nac i un galon dderbyn dau fath o addysg. Ni ddichon Dagon sefyll gyd â'r arch, llai o lawer y gall gwirionedd Crist gynnal cyfeillach gyd ag anwiredd a chyfeiliorni; am hynny, megis y mae'n rhaid i'r gweinidogion edrych na wnelont elw na marchnadaeth o air Duw, felly rhaid i'r bobl edrych nad yfont ddim llaeth, ond llaeth didwyll; am hyn (garedigion bobl) chwi ddylech fod yn fwy gofalus i ymddwyn eich hunain, yn gymmaint ag y gwelwch pa faint yw awydd satan i'ch cynllwyno, a than liw o wellhad, yn dwyn i'r deml addoliad halogedig: yma (frodyr) yr wyf fi yn eich rhag-rybuddio, megis y gwneuthum o'r blaen, ar fyned o honoch i wrando'r gair, lle na byddo yn cael ei gymmysgu â *beresi*, ac na chredoch i'r rhei'ny a fynnant ddad-droi'r efengyl, *Gai. i. 8, 9.* Hyn am y pedwarydd peth.

V. Y diben a'r defnydd y dylem chwen-nych llaeth didwyll y gair, sef *fel y gallom gynhyddu trwyddo*. Dyna ddiben ein gwrandawriad, fel y gallom gynhyddu mewn

R

gras,

gras, ffydd a chyfiawnder; canys fe a elwir y ffyddloniaid yn brennau cyfiawnder, i ddangos eu bod yn tyfu. (2.) Fe a'u gelwir yn feini bywiol, i *Pedr* ii. 5. Canys rhaid iddynt gynhyddu yn adeiliad y tŷ yfprydol. (3.) Fe a'u gelwir yn weision da, y rhai fy'n marchnatta â thalent yr Arglwydd, fel y derbyniont eu heiddo gyd â llôg, *Mat.* 25. 16. (4.) Yn ganghennau bywiol, y rhai fydd raid i'w trin a'u glanhau, â llaw'r Hwsmôn nefol: y cwbl i ddangos y dylem gynhyddu. Nid oes i ni fod fyth yn blant, eithr rhaid i ni bellach gynhyddu: fel na pheidiodd y seren, nes dyfod uwch ben y drws lle'r oedd Crist; felly ni ddylem ninnau ddiffygio rhodio nes delom at Dduw: rhaid i ni dyfu o ras i ras, i *Thef.* iii. 12. Pa fath ddynion y'm ni, yn gweled ac yn clywed, ac etto heb wellhau; tebyg ydym i'r gwartheg culion a welodd Pharao yn ei freuddwyd, yn bwytta'r gwartheg breision a thêg yr olwg, ac etto nid oeddent dewach, *Gen.* xli. 4. felly y mac llawer o honom ninnau, yn druain ac yn gulion o Dduw, fel pe buafem heb sugno erioed o laeth y gair. Nid oes braidd un o honom yn fwy ei zel, yn fwy ffyddlon, yn fwy ei egni dros y gwirionedd, nid oes un yn fwy sanctaidd, nac yn fwy gwresog mewn crefydd, nid oes un braint yn llai annuwiol nag yr oedd er ys can pregeth o'r blaen, fel ped faem ni'n gigfrain duon, heb feddwl byth ddychwelyd at Noa i'r arch: er i ni glywed,

glywed yn fynych, a'n bod etto yn chwannog i glywed, nid ydym er hynny yn cynhyddu wrth glywed, nid y'm ond plantos yng Nghrist, prin abl i gerdded, yn fychain mewn ffydd, yn fychain mewn cariad, amynedd, gostyngaidrwydd a zel, fel Zacheus cyn fychaned ag na's gallwn weled Crist. Dyma dyftiolaeth sicr, mai calonau o gerrig, ac nid calonau o gig fydd ynom: nid y'nt yn cymmeryd eu dyfrhau â chafodydd yr efengyl; canys ym mhob man yn ein plith ni, y mae cymmaint o gybydd-dod, bribiaeth, twyll, hocced, anlladrwydd, a chenfigen, ag oedd cyn i'r efengyl dewynu arnom; mae llawer mor anoneft yn eu *delings*, mor esgeulus yngwasanaeth Duw, mor falch yn eu trwfiad, mor rhagrithiol yn yr eglwys, mor bechadurus gartref, ag o'r blaen. Oh, gymmaint o dai heb weddi fy gyd â ni! er dangos yn fynych fod y diafol uwch ben aelwyd y rhai di-weddi, ac mai rhai di-Dduw oeddent: a pheth yw'r achos o hyn ei gyd, ond ein bod yn dyfod yn hytrach i wrando nag i wellhau; wrth wrando, mae un fath fel Eutychus yn cyfsgu tra y pregethir y gair, *Act. xx. 9.* mae math arall yn anghofio'r cwbl, megis yr anghofiai Nebuchodonosor ei freuddwyd; mae math arall yn cofio, ond heb ddefnyddio: gwybyddwch, gwybyddwch, mai gwell a fuasai i chwi fod heb glywed, na heb ddefnyddio eich gwrandawriad; canys dywedodd ein Harglwydd, "Oni buasai fy ny-

fod I a llefaru wrthynt, ni fuasai arnynt bechod; ond yr awr hon, nid oes ganddynt eîsgus am eu pechod," *Ioan xv. 22.* Oh, oh, os derbyniodd y gwas a guddiodd ei dalent mewn napcin yn y ddaiar, mor dofted barn, pwy benyd a gaiff y rhai fydd yn gwastraffu eu talentau; am hynny rhaid i bob dyn edrych pa fodd y gwrandawo, ac na's derbynio ras Duw yn ofer, eithr iddo chwen-nych llaeth y gair, er gwellhad a chynnydd. Yn awr, pwy bynnag wyt, O ddyn! fydd yn gwrando hyn, chwilia dy gydwybod, pa un ai 'th fod yn well er y bregeth ddiweddaf; edrych a oedd gennynt bechod y sabboth diweddaf, nad yw gennynt y sabboth hwn; ond os na's gelli *ffeindio* dim cyfnewidiad, coelia, na's cynhyddaiſt wrth y lluniaeth a dderbynaiſt. Och, och! nid oes dim yn torri fy nghalon yn fwy nâ meddwl mor astud y mae llawer o honoch heddyw yn rhoi cluft i'm geiriau, ond fel y gwywodd Cicaion Jona yn y boreu, yr un modd erbyn y boreu foru fe fydd awyddus bryf o gybydd-dod, neu drachwant, wedi bwytta i fynu'r egin, a diwreiddio'r hâd a hauwyd heddyw ar graig eich calonnau. Dyma rai hyfforddiadau i'r cyfryw ac fydd yn chwennych bendith o air Duw, a chynnydd arno.

1. Byddwch sicr yn y boreu i hebrwng dirgel a difrifol weddi at yr Arglwydd am gael eich cadw yn iach yn y frwydr yſprydol, i ba un yr ydych ar fedr myned.

2. Ymneillduwch

2. Ymneillduwch oddiwrth gwmpeini halogedig ar hyd y ffordd, os ymddiddan a wnewch, cofiwch ymddiddan yn rasol fel y ddau ddisgybl, wrth fyned tu ag Emaus, wrth hynny y gallwch obeithio i gael Crist i gydgerdded â chwi. Truenus iawn yw gweled rhai dynion yn myned tu ag at dŷ Dduw, dan lwytho eu cof a'u calonnau ag ofer ymadroddion; a phan y delont i wrando gair Duw, ni allant dderbyn dim, canys ni chynnwys un llestr ond ei lonaid.

3. A phan ddeloch ger bron, byddwch sicr o gosio ecfampl Zacheus, Luc xix. 2, 3.
4. yr hwn a ddaeth i'r ffordd yr oedd Crist yn myned heibio, ar fedr cael ei weled; eithr y dyrfa oedd cymmaint, ac yntef cyn leied, fel na's gallai ei ganfod; nid oedd foddlon i ddychwelyd adref heb ei weled, ac ni's boddhae'r olwg ar y gynnulleidfa ddim o hono; felly efe a ymorchestodd i ddringo i ben y fycamorwydden. Och, och! gymmaint o ddynion sydd yn ein gwlad ni yn awr, a dybiant eu hunain mewn cyflwr da ddigon ond myned i'r eglwys, heb gael byth olwg ar Grist wedi iddynt fyned yno; a chyfgu o bosibl, neu dreulio y rhan fwyaf o'r amser mewn gwawd a chwerthiniad ynfyd: hwy a ddeuant adref mor llawened a rhai wedi cael eu nheges, sef gweled Crist; ystyrient hyn, Esa. i. 12, 13. *Pan adeloeh i ymddangos ger fy mron, prwy a geisiodd byn ar eich llaw, sef sengl fy ngbyntedau? Na' chwanegwch,*

negwch ddwyn offrwm ofer; arogl-darth sy ffi-
aid gennyf: ni allai oddef y newydd-loerau, na'r
sabbotbau, cyboeddi cymmanfa; anwiredd ydyw,
ses yr uchel-wyl gyfarfod.

4. Ac yn olaf, wedi derbyn yr hadau da
o enau gweinidogion, ymgedwch rhag plant
fatan, rhag iddynt hau effrau ymhlith y gwe-
nith trwy eu hofer siarad, a phan ddeloch
i'ch teiau, gelwch eich teulu ynghyd, ac
erfyniwch fendith Duw ar yr hyn a glyw-
soch: eich harfer yw holi eich tylwyth pan y
delont o ffair neu farchnad, ynghylch beth
a gofiont o newyddion: trowch yr arfer i
well defnydd trwy holi eich pobl, ynghylch
y peth y buont yn ei gylch; byddwch yn
ddychryn i'r rhai diosaf a marweidd o ho-
nynt, a thirion i'r rhai cofus a da. Hyn
ynghyd â bendith yr Hollalluog, a all eich
gwneuthur yn ddoeth i iachawdwriaeth. A
Duw o'i drugaredd a chwanego eich grasus-
au, trwy Iesu Grist ein Harglwydd, *Amen*.

H Y M N A U.

HYMNAU, &c.

H Y M N I.

- 1 **C**AERSALEM, din~~a~~ Duw,
Lle prydferth llawen llon;
Fy nghartref, dedwydd yw,
Pa pryd y dof i hon?
A'i disglair byrth, a'i mhuriau oll,
Sy' o berls di-goll, adeiliad Iôn.
- 2 Holl flodau d' erddi gwiw,
Sydd hardd a pheraidd iawn;
Hyfrydol yw eu lliw,
'Run wedd eu ffrwythydd llawn;
Sy'n pyngo i'r llawr, yngardd Duw Nêr,
Aroglau pêr, dy nefol ddawn.
- 3 Os mor rhagorol wŷch,
Fel hyn yw'r nefoedd fry,
O f' Arglwydd! pam na's cas,
Ar frys ei gweled hi?
Pwy ofon cas sy'm lluddias i,
I anturio'n hy, trwy angau glas?
- 4 Dod im' dy nawddol rad,
Rho nerth dy Ysryd hael;
Dwg fi i dref i dŷ fy Nhad,
O'm pererindod gwael;
Lle ca' fwynhau tragywyddol wledd,
Sabbothau hedd, byth yn ddiffael.

Yr ail Ran.

- 1 **P**A bryd y caf dy wel'd?
 O tyred Arglwydd da,
 Yn nes nes, ty'rd bob awr,
 Fy Nuw nag ymbellha;
 O derbyn fi, 'r wy' dan dy nod!
 Duw gwel fy mod a thrugarha.
- 2 Fy Mhrynwr sy'n y nef,
 F' anwylaf hynaf Frawd,
 A'm llygaid gwelaf ef;
 - Ar ol ditetha nghnawd;
 A chwithau oll, gyfeillion gwiw,
 Sy'ng Nghrist yn byw, canlynwch bawb.
- 3 O Seion fawr ei chlôd!
 Dedwyddwch fydd yn hon;
 Gorphennir fy nhrallod,
 Pan ddelwyf ger dy fron;
 Caf ganu 'mhlith cymdeithion da,
 Haleluia o fawl i'r Iôn.
- 4 Gogoniant fo i'r Tad,
 Hyd entych nesoedd wen;
 Boed felly i'r Mab rhad,
 Ein Prynwr pur a'n Pen;
 I'r Ylpryd Glân, gogoniant fyth,
 Trwy barch dilith, Amen, Amen.

H Y M N

H Y M N II.

Ar fefur yr 113. a'r 114. Salm

- 1 **F**Y Nuw, cufana fi â'th fin,
Melusach yw dy serch na'r gwîn,
Ti yw anwylyd f' enaid i,
Arogl dy ennaint hyfryd yw,
Dy Enw a wna y marw'n fyw,
Fe hoffa'r doeth forwynion di.
- 2 O dywed i ni beth a gawn,
I borthi 'th nefol braidd brydnhawn;
Ni byddaf lonydd nes dy gael:
O! pa'm y troi di heibio fi,
Derbyn fi Dâd i'th fonwes di,
Rwy'n ffyddlon, er fy mod yn wael.
- 3 Fel hyn atebai Duw yng Nghrist,
Cyfod fy enaid, na fydd drifft,
Fe ddarfu'r gaua du a'r gwlaw;
Mae blodeu'n tyfu ar bob rhych,
Gwrando ar lais y durtur wŷch,
C'od, awn i rodio'n llaw yn llaw.
- 4 Fy Eglwys bŵr a'm Priod-ferch,
Fy Ngh'lommen fwyn, a'm Chwaer, a'm
Sy'n aros yn ystlysau'r graig'; [Serch,
Dy lais a'th wyneb dangos di,
Mae i ti roesaw gyd â mi,
Can's fi yw'r Oen, a thi yw'r wraig.

H Y M N

HYMN III. Ar Rhuf. viii. 37.

- 1 **T**I Satan ddrwg, tro i uffern ddu,
Bu'r IESU farw drosod fi;
Fy ffydd a seiliwyd ar y Graig,
Nid rhaid mwy ofni drygau'r ddraig.
- 2 O'r nesoedd fry daeth Iesu glân,
A'i allu mawr i'm tynnu o'r tân;
Tro'n fy ol i hyll wynebwr hŷ,
Byrrhâodd ef dy bwer di.
- 3 Yr Iesu mawr yw 'mhriod mau,
Gwnaeth im' le, 'does ammau lai;
Caf fi, er croes, wir weled Crist,
Cai dithau draw dy boeni 'n drift.
- 4 Nid elli o ddraig wneud i mi ddrwg,
Er maint dy gâs a'th ffiaidd wŷg;
Dy amcan maith a'th fwriad mawr,
A dyn Duw'n Hwyr ei gyd i'r llawr.
- 5 Fy ysbryd hardd y fydd mewn hedd,
Nid ofna i'th gloion di na'th gledd;
Os rhoddi friw i'm sawdl frau,
Gan Iesu, coryn marwol cai.
- 6 Fy Nuw, fy Naf, O tyr'd yn nes,
Lladd uffern gyw mawr ofid ges,
Gwnaeth im' ammau 'th gariad mād,
Maddeu di fy meiau, O Dad!
- 7 Bydded yn rhwydd i'th hyfryd ras;
Dynnu dy wae oddi wrth dy was,
Crist, satan cur, na'd iddo 'm cwrdd,
O gyrr ê i ffoi o'm calon ffwrdd.
- 8 Cynnorthwy rho' mae'n angenrhaid;
C'od yn ddi-ble bydd i ni 'n blaid;
Dwg ni i dref golch ni'n ddidrai;
Gogoniant rhown i ti bob rhai.

HYMN

HYMN IV. Ar y gair *Gorphenwyd*.

- 1 **N**ID oes yn awr ddim damnedigaeth;
     Gwnaed i'r nen,
     Ffordd trwy'r llen,
     Gorphenwyd Iachawdwriaeth.
- 2 Wele ! Crist dy wir Anwylyd;
     'N fawr ei loes,
     Ar y groes,
     Yn prynu i ti ryddid.
- 3 Holltodd y graig pan y clywodd,
     Lais yr Oen,
     Yn ei boen,
     Wrth dalu dyled miloedd.
- 4 Hollta dithau galon galed;
     Torr yn awr,
     Syrth i lawr,
     Wrth draed yr Oen bendigaidd.
- 5 Newydd gwerthfawr ! dewch i wrando,
     Gwneir yn iach,
     'R enaid bach,
     Yr hwn yng Nghrist a gredo.
- 6 Fe fu farw y Messiah;
     Ffordd i'r nef,
     A wnaeth ef,
     Dy enaid arno mentra.
- 7 Mae coppa'r ddraig yn glwyfus;
     Concwerodd,
     Duw ar g'oedd,
     Na fydded neb yn ofnus.
- 8 Y mae clo' ar uffern dywyll;
     Dos heibio,
     'N ddigyffro,
     Mae Siol y ddraig yn serfyll.

- 9 Blŷn iawn y mae hi yn rhoi;
Ceisio cnoi,
Er ymroi,
Ni's gall hi mo'th niweidio.
- 10 Dewch ymlaen fe ga'wd y dydd,
Dewch trwy'r trwch,
Nag ofnwch,
Chwy-chwi o 'chydig ffydd.
- 11 Chwi filwyr Duw, byddwch wrol!
Lawr â'r fall,
Yn ddiball,
Sethrwch y llu uffernol.
- 12 Y mae eich dyled wedi 'i dalu,
Teulu gras,
Dewch y maes,
Bendithiwch fyth am hynny.
- 13 Medd un fe'm dygn flin gythryblwyd,
F' enaid gwiw,
Clyw dy Dduw,
Yn gwaeddu maes, Gorphenwyd.
- 14 Gan hynny frodyr, awn tu ag atto;
Medd Crist fry,
Dewch, dewch chwi,
'Rwy'n eiriol drosoch etto.
- 15 Mae ei freichiau yn agored
Gwan a chryf,
Aed yn hŷf,
Ni's gwrthod neb o'i ddefaid.

Haleluia ! Haleluia !

Sanct, Sanct, Sanct,

Sanct, Sanct, Sanct,

Hosanna ! Glod ! Hosanna !

HYMN V. *Y Flawd.*

- 1 **O** Gwrandu'r nefol OEN,
Ar drist bechadur gwan,
Tofturia wrth fy mhoen,
Fy nghri clyw ymhob man;
Iachâ fy nghlwyf, 'r wy' dan fy maich,
Eftyn dy fraich, a dwg fi'r lan.
- 2 Iachawdwr, awdwr heddw,
Ti dd'ost i achub rhai,
Ystyria wrth fy ngwedd,
'R wy'i'n marw yn ddilai;
Myn'd 'r wyf ar feth, gan hynny clyw,
F'anwylid gwiw, a maddeu mai.
- 3 O bryfia'r Brenhin pur,
Mae'm bai yn ormod bwn,
Ni's gallaf fyw yn hir,
Fe'm llethir i gan hwn;
Ac oni ddoi, di, attai'n glau,
A thrugarhau, beth wna' ni's gwn.
- 4 O ganer fi'r ail waith,
O ddwfr a'r ysbryd glân,
Dod ynnof nefol waith,
Fel 'tewyn tyn fi o'r tân;
Rho ynnof rās, ac achub fi
Rhag Uffern ddu, O Arglwydd glân.
- 5 Trugaredd i mi dod
'R mwyn y ffyddlon dyf,
Dy gariad fydd erioed
At wael eneidiau trist;
Mi gadwa ymhell, rhag pechod cās,
Trwy nerth dy rās, dan aden Crist,

- 6 Yn ffaidd bum i byw,
 Er hyn nid allaf lai,
 Na disgwyl wrth fy Nuw,
 Fe faddcu ef fy mai ;
 Mae ganddo rās, I roi yn ffri,
 I bawb ac fy', yn teimlo eu briw.
-

HYMN. VI. *Ar Erledigaeth.*

- 1 **A** H! Arglwydd da 'rwi'n gwel'd yn bla'n,
 Gyflawniad, llawn o'r scrythur lân ;
 Waith arddel d' enw rhaid i fi,
 Ddioddef croes, a ch'wilydd cry !
- 2 Méwn amryw le, mae im' fawr lid ;
 'Rwy'n goddef blin, gelwyddau'r byd ;
 I'r meddw yn gân fel un o'i gô ;
 Mae'm lawer brad mewn bryn a bro.
- 3 Y doeth a'r annoeth, fy'n fy nghashâu,
 Y bach a'r mawr, fy'n gwel'd fy mai ;
 Rhai fel Crist'nogion, a'r fy ol
 A dd'wedant ffwrdd a'r cyfryw ffol.
- 4 Gan rai diweddi, 'r wyf fi'n wawd ;
 Gan dyngwyr hyll, a boddwyr cnawd ;
 A'r rhai na adwaenant Dduw fy naf,
 F' enwi'n Gristion prin y caf.
- 5 Bydd di 'mi'n borth, fy Mrenhin byw ;
 Tyr'd atta'i'n glau, fy Iesu clyw,
 Caleda 'f wyneb, rhag y rhai'n,
 Nad ofnwyf dra, 'scorpiynau a drain.
- 6 Sicrhâ fi ar yr oesoedd Graig ;
 Gwna 'm ddrygu holl bwerau'r ddraig ;
 Gwna fynwes Ner i fi yn nyth ;
 Ac i ti bo'r gogoniant byth.

H Y M N VII. *Annogaeth.*

- 1 **O** Enaid hêd at Grift o hyd,
Attolwg c'od, pam 'r wyt ti cyd;
O tyr'd ar frys tu a'th nefol fro,
Iacheir dy glwy' fe'th roir dan glo.
- 2 Os wyt ti 'n glaf, iacheir dy glwyf,
Ni's gad ein Naf, gwn arnat nwyf;
Dyrod dy bwys ar Iesu byw;
Cei orphwys draw ym mynwes Duw.
Cyfod dy ben er maint yw'th bwn,
Bu farw ein gwir, Iachawdwr gwn;
Tyred i'r ffordd, trwy rym dy ffydd;
Caiff Nef ei rhoi i ti yn rhydd.
- 4 Mae mêl a llaeth i'w gael yn llif,
Cei hwnnw'n rhodd, heb bwys na rhif;
A hefyd gwin, i'th enaid gwan,
Nid-bach yw'r rhodd, a ddaw i'th ran.
- 5 O tyr'd ar fyr, cei nefol fêr,
A phob rhyw fir, O rif y fêr;
Cei fendio'th friw gan Grift dy frawd;
Cei ef yn dlws os wyt yn dlawd.
- 6 Ymlaen, ymlaen, moes i'm dy law,
Ni roddwn dro tua'r nefoedd draw;
I wel'd ar ffrwft ein grasol ffrynd,
Neu ynteu 'mâd gad i mi fyn'd.

H Y M N VIII. *Disgwyliad wrth Dduw.*

- 1 **T**YDI ffaintiedig enaid, clyw,
Bydd daer ar Dduw dy helpu,
Os gwrendi, Da; ac etto os paid
Bydd farw os rhaid, mewn gweddi.

- 2 Dywed, mi waitaf wrth fy Nuw,
Tra byddwyf byw mi lefaf,
Ac oni wrendi Ef fy llef,
Wrth borth y nef mi drengaf.
- 3 Dywedodd Duw fy wyneb cewch,
Os ceisio a wnewch yn ddiwid;
Ac oni chaf dy wel'd, O Dad,
Mi dtenga wrth draed f'Anwylyd.
- 4 Myfi ddisgwyliaf etto dro,
Ar fin y ffordd fo'n gerdded,
Fel Bartimeus mi lefa'n brudd,
Mab Dafydd tyr'd i'm gwared.
- 5 Disgwyl a whaf pwy wyr na ddaw,
I'm codi â'i law i fynu,
Ac oni's daw tra byddwyf byw
Mi dd'wedaf, Duw'r wy i'n trengu.
- 6 Os marw wna, fy enâid gwiw,
Cyfiawnder Duw yw hynny;
Duw'th nertho i dd'weyd tra ynnot chwyth,
Bendigaid fyth fo'r Iesu.

H Y M N IX. *Gwaboddiad.*

- 1 **D**EWCH ymma oll at Frenhin Ne,
A ch'lonnau gofyingedig;
Mae ymma werthfawr fwyd yn ffâr,
Pr n'wynog a'r fychedig.
- 2 Dewch yma oll y tlodion gwâr,
I'r wledd fydd ar eich meder;
Yn lle eich poen a'ch trallod hir,
Cewch feddu gwir esmwythder.
- 3 Dewch yma oll gwynfannus rai,
Ac am eich bai cewch bardwn;

Chwi

- Chwi weiniaid dewch at Dduw yn iawn,
Gwir rym a gawn os ceisiwn.
- 4 Gerllaw i'r lle fe saif ein Crist,
I lonni'ch trift eneidiau ;
Nac ymfeddylied neb i ffoi,
Nac i droi arno'u cefnau.
- 5 Ymaflled doeth ac un heb ddysc,
Yngodreu gwisg yr Iesu ;
Gan dd'weyd nid af oddiwrthyt ddim,
Fy Nuw nes i'm bendithi.
- 6 Mae'n frawd a phriod it, bydd hy,
Nid rhaid it' ofni mo'no ;
Ni phall ef ddim, os ceisiwch, cewch,
Wynebwich yma atto.
- 7 Myfi wahoddais bawb o'r byw,
Fy Nuw tro yma i'w derbyn ;
Cymmwys i'r rhai fu gynt a'r goll,
Fod oll yn oll yn gyttun.
-

H Y M N X. *Y mddiddan rhwng Crist
a'r enaid.*

CRIST.

- 1 **O** 'Enaid dall, tyr'd yn ddiball,
At Grist dy ddiwall feddyg ;
Mae'n anghenrhaid ei gael yn blaid,
O paid a gwrthod cynnyg !

ENAIID.

- 2 Beth wnei â fi fy Arglwydd cu ?
'R wy'n ddall, 'r wy'n ddu, 'r wy'n aflan ;
Fy anwyl frawd ti 'm gweli'n dlawd,
I'r byd yn wawd i'm moccian.

CRIST.

- 3 O tyr'd ym mlaen, mi'th wnaſ yn lan
O paid ac anobeithio
Mi'th olchaf di, mi'th wnaſ yn gu
Mae gwiſg gen i i'th wiſgo.

ENAIÐ.

- 4 Os felly y gwnai fy Nuw ti'm cai,
O dere dere 'm derbyn ;
Mae'm hŷfbryd llon, y funud hon,
Yn waito 'm tirion frenhin.

H Y M N XI. *Phil. i. 21.*

- 1 **P**A bryd y caſ, O Arglwydd cu',
Gennet le
Yn y Ne'
I oefi gydâ'r Ieſu.
- 2 Pa bryd yn fwyn y caſ fi fwytta
Yn y wledd,
Tu hwnt i'r bedd,
A fynno o'r nefol fanna.
- 3 Pa bryd caſ ganu yn fy Nghanaan,
Lle nad oes,
Poen na loes,
I drigo, teg yw 'r drigfan.
- 4 Pa bryd yn ddiddig caſ ymddiddan ;
A'r llu glân,
Aeth o'm blaen,
I letty Duw heb loitran.
- 5 Pa bryd ca'i ffoi rhag pechod ffaidd
Uwch law ſaeth,
Satan caeth,
I'th ſonwes di yn fwynaid.

- 6 Pa bryd caiff bywiol afon bywyd,
Dorri lawr,
O'r faingc fawr,
I'm cyfan ddwyn o'm gofid.
- 7 Pa bryd ar orfedd Crist caf orphwys,
Ymhlith mil,
O'r gwych hîl,
Sy'n canu'r gân yn gymmwys.
- 8 Pa bryd yn llon cai fod yn llawen;
Yn codi nghaingc,
Ar y faingc,
Yn barchus i fy mherchen.
- 9 Pa bryd daw'r deyrnas i mi gael dirnad,
Beth yw bod,
Dan gyfgod,
Yn gorwedd yn dy gariad.
- 10 Pa bryd rhoi olew ar fy olwynion,
Gyrr ymlaen,
Gonc'rwr glân,
Una fi â'r nef yn union.
- Iesu agor, Dywyfog d'wifol;
Ddrws y nen,
Led y pen,
A gwna ni'n un â'th bobol.

HYMN XII. MAWL i GRIST.

- 1 **M**I ganaf glod er allo gwlad,
I'r hwn yn rhwydd a'm câr yn rhâd;
Gwnewch chwithau gân, gyfeillion gwiw,
O fawl yn dde' i'm Harglwydd Dduw.
- 2 Os ceisiwch ras, yn rhwydd fe'i rhy',
Ein poen, a'n trai, er da fe'i try;
Ein huffern ddu, gwna'n nefoedd dda,
Fy nhestun clyw, O f' enaid cla'!

- 3 Gogwyddai Crist, gan faint ein bai,
Ond mawr yw'r rhin o hyn gas rhai,
Sef cymmod da, pwy all ond Duw,
I rai mor wael, roi rhodd mor wiw?
- 4 Tyr'd todd yn ddw'r, O galon ddûr!
Wrth weled câr, yn goddef cûr;
Er mwyn ein dwyn ni bawb i dre',
Trwy waed, o'r nawdd cawn fyn'd i'r ne'.
- 5 Arnat mae'm pwys a'm cariad pûr,
Mae'th waed yn fôr, ac i mi'n fûr;
Fy enaid bach, p'le bynna' b'o,
Gwel Grift yn fwyn, fy eiddo fo.
- 6 Pan gofiwyf di, fy Iesu da,
Fy nghalon hon a lawenha;
Ni's gall ddim llai, nâ dyrcha'i llef,
A d'od ar naid tu a theyrnas nef.
- 7 Mae 'nghalon wan, mewn ffynnon wych,
'R wy'n llyngcu'n siwr, er hyn yn sych;
Gwynfyd a f'o i'r angylion fry,
Sy'n nosio yn ein Iesu ni.

H Y M N XIII.

Gan edrych ar yr bwn a wanasant.

- 1 **T**RWY rinwedd nefol ras,
Rho'wn glod i'r Iesu glân;
Gorchfygodd angau glas,
Fe'm tynnodd i o'r tân:
Archollwyd ef â marwol friw,
Mae etto'n fyw, fy enaid cân.

- 2 Rhyfelodd ef â'r ddraig,
Trwy ingo ddirfawr boen;
Gorchfygodd hâd y wraig,
I'r orfedd aeth yr Oen:
Fy enaid bach oedd ar y llawr,
Trwy ymdrech mawr, ennillodd lân.
- 3 Gorchfygodd Crist yn llyn,
Elynon uffern faith;
'D oes ynddynt mwyach rym,
I'm rhwystro ar fy nhaith:
Nid ofnaf mwy, anturio'n hy,
Trwy ganol llu, gelynon llaith.
- 4 Mae'r ffordd yn awr yn rhydd,
I entrych nefoedd wen;
Gall pob pechadur prudd,
'N awr ddringo hyd y nen:
Mae'r Iesu fry a'i freichiau ar led,
O f'enaid cred! Amen, Amen.

H Y M N XIV.

Hiraeth am fyned at Grist.

- 1 **Y** N ddistaw, disgwyl f'enaid prudd,
O'r diwedd daw, nesau mae'r dydd;
Pan cai roi naid i'th nefol nyth,
Lle da mi gwn, 'd oes gofid byth.
- 2 Mae'm beiau yn bwn, beth wna i'n y byd,
Am fyn'd rwy'n glaf, i'm gartref clyd;
Lle'r aeth o'm blaen, fy Nghrist heb ble,
Ac yn y llys, gwnaeth i mi le.
- 3 'D oes yno un frath i'm calon friw,
Nag wylo am neb yn nhŷ fy Naw;
Tros fydd colledig ni thraid im'
Alaru fry ar Seion fryn.

4 Mae

- 4 Mae nghri am wlad fy Nuw a'i wedd,
A'i ddinas hardd lle caf fi hedd;
Caerfalem wych, fy mammaeth wen,
Fy ngartref byth, a'm tŷ uwch ben.
- 5 Distawa yn glau fy enaid clyw,
Amynedd dda, fe ddaw dy Dduw;
A disgwyl dro, nid oeda ei draed,
Cei wel'd ei wedd, fe 'th olch â'i waed.
- 6 Ar fyrr cei fod mewn nefol fyd,
Yn bwytta manna bras bob pryd;
Mae'r Drindod glân, a'i nefol lu,
Yn fawr am gael dy weled di.
- 7 Fy enaid mae yn d'weyd, Amen.
O cod fi i'r lan uwch nefoedd wen!
Pob pechod tynn ar frys o'i le,
O clyw heb drai, a dwg fi i dre'!

H Y M N XV.

Am y P E R E R I N.

- 1 **P** E R E R I N wyf fydd ar fy nhaith,
Yn myn'd tu a thrag'wyddoldeb maith;
Dieithr ddyn wyf ar y ddae'r,
Am nefol fyd mae'm llef yn daer.
  - 2 Mae im' elynion o bob math,
A'u bryd eu gyd yw'm dwyn yn gaeth
Am beri 'm gyfeiliorni 'n brudd,
A gwneud llong-ddrylliad o fy ffydd.
  - 3 Mae oddifewn elynion fil,
Rhyfela 'n hy mae'r ddraig a'i hil;
Yn awd a'r byd sy'n taro o'i blaidd,
Duw nerth im' rho, mae'n angenrhaid.
- 4 Annuw.

- 4 Annuwïol griw fydd o bob gradd,
Yn fawr eu llid am wel'd fy lladd;
Bwriadu'n gas mae'm brodyr gau,
Wel'd cwympiad mawr i'm henaïd mau.
- 5 Na lawenhewch annuwiol blaid,
Caf nerth yn rhwydd fel byddo'n rhaid;
A'i Salem dir trwy'r tân a'r dw'r,
Can's Iesu da yw f' unig dŵr.
- 6 Rhowch ymaith eich holl ddadwrdd cas,
Mi gerdda'n gryf trwy gymmorth gras,
Mi af heb lai im' happus le,
Trwy allu'n Nuw, ni's colla'r ne'.

HYMN XV. Arall.

- 1 **P**Echadur wyf o'r gwaetha 'i ryw,
A'r dua' oll da gŵyr fy Nuw,
Ym mysg yr holl golledig lu,
'Does gwrthryfelwr gwaeth na fi.
- 2 Pechadur aflan wyf o'r brŷ,
Mewn pechod i'm cenhedlwyd i,
O'm pen i'm traed 'does fan heb fod,
Yn llawn o'r pechod aflan nôd.
- 3 Fe welodd Duw'r holl bechod cas,
Pryd yr arfaethodd roi i mi ras;
A'm holl wendidau welodd Crist,
Cyn iddo farw drofwy 'n drift.
- 4 A'r Ysbryd Glân a wyddai'n dda,
Mae aflan o'wn a llawn o bla,
Cyn iddo'm galw na'm deffroi,
Pan o'wn ar ffrwst i ddistryw'n ffoi.
- 5 Ni welodd ynof ddim da erioed,
Yn rhad fe'm carodd er ei glod;

Yn

- Yn rhad fe'm dwg i ben fy nhaith,
I orfoleddu gwedi'r gwaith.
- 6 Am hyn 'r wy'n awr yngwydd y byd,
A'r ddaiar gron a'r nef ei gyd,
Yn rhoi fy hun i fod o hyd,
Yn filwyr dewr tro i yn y byd.
- 7 Cyfod yn glau wych Ysryd Glân,
Bydd i mi'n blaid a does o'm bla'n;
Rho nerth i'm bara tra bwyf byw,
Yn filwr dewr dan faner Duw.
- 8 Gan fy Arglwydd cu cynhorthwy caf,
A thrwy ei nerth gorchfygu wnae;
Fy llygredigaeth gwn ei gyd,
Cai weld ei lladd er maint ei llid.
- 9 Mae gwaed Oen Duw yn pledio 'n daer,
Mai ei ddiweddi wyf a'i chwaer;
A'i frawd yn blain wyf yn ddi-ble,
Ac asgwrn wyf o'i asgwrn E'.
- 10 Am hynny 'n awr, pwy'm tyn o'i law,
A'i angeu dryd neu erlid draw?
Nage, mae'n ddiogel gennyf fi,
Can's mwy na phawb yw'm Harglwydd i.
- 11 I'r Tad yn glîr dychwelaf glod,
Am ryngu bodd i mi gael bod;
Yn un o'i etholedig rai,
Trwy ei gyfammod hedd didrai.

HYMN XVI. PSALM I.

- 1 **G** Wynfyd y rhai sydd yn casâu,
Ffyrdd cyngor rhai annuwiol;
Ni chydfyd chwaith a'r ynfyd ryw,
Sy'n gwawdio Duw a'i bobol.

- 2 Ond ei holl ferch a'i 'wyllys fy,
Yng nghyfraith gu ei Arglwydd,
Myfyrio yn thi nos a dydd,
A'i harfer bydd cyfarwydd.
- 3 Cyffelyb fydd ef i bren plan,
A dŷf ar lan yr afon:
Rhag gwynt neu dymmeffl pan y del,
Bydd hwn yn ddiogel ddigon.
- 4 Fe ddal yn wyrdd, a'i ddalen wiw,
A fydd ei lliw a'i llewyrch;
A ffrwythau gras fydd fel y grawn,
Yn gynnar llawn o gynnyrch.
- 5 Nid felly bydd i rhai di-ras,
Annuwiol cas eu helynt,
Fe chwalir hwynt a'u gobaith gwan,
Fel man ūs gan y corwynt.
- 6 Rhagrithwyr 'n awr er cael eu braint,
Ym mhlith y saint yn pechu;
Ond yn y farn tro Duw hwy'n ol,
Oddi wrth ei dduwiol deulu.
- 7 Can's ffordd y cyfiawn union yw,
Mae'n boddio Duw yn odiaeth,
Ond traws ffyrdd y troseddwy'r oll,
Sy'n tynnu i golledigaeth.

HYMN XVII. Ar 2 Cor. v. 1.

- 1 **P**A bryd, O Arglwydd, y daw'r dydd,
I fyn'd yn rhydd oddi yma,
O'r babell bridd i'r nefol dŷ,
I ganu Halleluia!

T

Mae

- 2 Mae yma groes, uffernol gryw,
A'u bwriad yw'm d-fetha;
Ac attal beunydd f' enaid cu,
Rhag canu Halleluia !
- 3 Galaru 'r wyf yn drift bob dydd,
O herwydd fy ffeidd-dra,
Ond rhyfedd yw'r wy'n canu'n rhwydd,
I'r Arglwydd Halleluia !
- 4 'R wy'n awr yn myn'd i wlad o hedd,
I fwytta'r wledd sy'n para,
'R wy'n nes nes beunydd at y llu,
Sy'n canu Halleluia !
- 5 Mi fydda ar fyr ar ben fy nhaith,
Yn gadaw'r maith siwrneia,
Caf orphwys fyth mewn cariad cu,
Dan ganu Halleluia !
- 6 Ac yno yn y nef mi wn,
Na bydd dim fwn rhyfela,
Na gwyn, na gwae, nac och, na chri;
Ond canu Halleluia !

HYMN X. i Ioan i.

- 1 **C**Hwylchwi drigolion Canaan wlad,
A gawsoch olwg ar y gwa'd,
A ffrydiodd maes o ystlys Crist,
Na fyddwch mwyach neb yn drift.
- 2 Ymrwymodd ef o flaen ei dad,
I roddi drofoch chwi ei waed,
I'ch dwyn i'r nefoedd gymmain' un;
I'r unrhyw le ag ef ei hun.
- 3 Agorwyd drws i chw'n ddilai,
Na's gall un gelyn byth mo'i gae;

Mae'ch

- Mae'ch anwyl Briod yn y nef,
Cewch fod a'r fyrder gyd ag ef.
- 4 Mae'ch bywyd chwi 'n guddiedig oll,
Ym mywyd Crist nid ewch ar gol;
Tra byddo'r Iesu byw ei huh,
Ni bydd o honoch farw un.
- 5 Chwi glywfoch lais eich nefol frawd,
Ni'ch ceidw'n ol na llid na gwawd,
Nac ofnwch mwy fe'ch dwg ym mla'n,
Trwy rwystrau mawr o ddw'r a than.
- 6 Bwyttafoch chwi o'r Manna mwyn,
A ddaeth o'r nef i borthi'r wyn,
Profafoch hefyd beth yw rhin,
A blas yr hyfryd felus wîn.
- 7 Am hynny 'n awr dewch yn ddilys,
I roddi tro i'r nefol lys,
I weled eich Anwylyd gwâr,
Sy'n eiriol drofoch chwi yn daer.
- 8 Molianned llu y nefoedd lân,
Y Drindod fyth ar lasar gân,
Am roddi'r cyfryw bethau rhad,
I rai yn gorwedd yn eu gwa'd.

H Y M N XIX. Ar Enedigaeth Crist.

- 1 **C**Yfodwch holl genhedloedd gŵ,
Cydfeniwch a'r ffurfafen fry,
Mae rhai yn dwëyd na fyddwch drif,
Mae dyma'r dydd y ganed Crist.
- 2 Crist derchafedig yn y nef,
Crist, Arglwydd Dduw trag'wyddol ef,
O groth

O groth y forwyn yn ddyn byw,
A ddaeth i achub dynol-ryw.

3 Duw yn weledig mewn cnawd dyn,
O henffych well haelionus un,
Yn Iesu addswyn ym mhlith byw,
A ddaeth i achub dynol-ryw.

4 O henffych well dywysog hedd,
Haul oleu wiw, hardd yw dy wedd,
Wyt hyfryd 'n awr i'n henaid ni,
Mae bywyd dan dy aden di.

5 O'r neffe ddaeth, peth ryfedd yw,
I achub dyn, boed clod i'n Duw,
Gwnaeth ffordd i'r nefoedd dîmas nawdd,
Gall pawb trwy hwn fyn'd yno'n hawdd.

6 O galw bawb rhag myn'd ar goll,
D'od ynom nefol anian oll,
Cyfod fuddugol hâd y wraig,
Yn ddrylliau gwna di ben y ddraig.

7 Dyro i'n dy nerth yn awr,
I guro'n llygredd oll i'r llawr,
Ac ynptot ti o hyn i maes,
Gael concwest ar y gelyn câs.

D I W E DD.

N. B. Y sawl na dderbyniasant y pregetbau cyntaf,
ac etto ydynt yn chwiennych eu cael i'w cyd-
rwympo â'r rhai'n ; a allant gael eu gwajanaethu
ag argraffiad newydd o honynt, trwy ddanson eu
benwau, a nifer y llyfrau, at y Cyhoeddwr.

Yr ydys yn bwriadu argraffu Hymnau yn ychwa-
neg o waith yr Awdwr, ac fe ellir eu cael ar eu
pennau eu hunain.

